

KADINA YÖNELİK ŞİDDET

Kadınların Deneyimleri, Kurumlar ve Mecralar

KADINA YÖNELİK ŞİDDET Kadınların Deneyimleri, Kurumlar ve Mecralar

Mor Çati'dan Katkıda Bulunanlar:

Açelya Uçan, Ebrar Nefes, Elif Ege, Esra Baş, Gülsun Kanat, Selime Büyükgöze

Dizgi: Feyza

Kapak İllüstrasyon: Zeynep Özkazanç

Basım: Eylül 2021

Dizensus

research

Araştırma Künyesi

Araştırma Dönemi: Kasım-Aralık 2020

Araştırma Sahası: İstanbul, Mardin, Trabzon

Proje Koordinatörü: Prof. Nükhet Sirman

Saha Koordinatörleri: Dr. Feyza Akınerdem, Prof. Şemsa Özar

Raporlama: Dr. Feyza Akınerdem, Prof. Nükhet Sirman, Prof. Şemsa Özar

Veri Yönetimi ve Haritalandırma: Yusuf Kutlu

Saha Ekibi:

Ayşe Akdeniz

Cansu Ceylan

Neslihan Akbulut

İrem Gerkuş

Burcu Kalpaklıoğlu

Şehide Zehra Keleş

Şemsa Özar

Teşekkür:

Bu araştırmayı yapmamızı mümkün kılan ve saha araştırmasında bize destek olan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na çok teşekkür ederiz. Bizimle görüşmeyi kabul eden kurum temsilcilerine ve hayat[ta kalma] hikâyelerini bizimle paylaşan tüm kadınlara şükranlarımızı sunarız.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	7
GİRİŞ	10
1. KADINLAR NE YAŞIYORLAR?	12
1.1 Toplumsal Normlar ve Kadınlık Rollerini	12
1.1.1 Evlenme Mecburiyeti ve Boşanmamak	14
1.1.2 Çoklu (Kesişimsel) Ayrımcılıklar	14
1.1.3 Karşılıksız Emek Verme Mecburiyeti.....	15
1.1.4 Kadının Karşılık Vermesi	16
1.2 Fiziksel Şiddet	17
1.2.1 İzler	18
1.3 Ekonomik Şiddet	18
1.3.1 Cimrilik	20
1.3.2 Erkeğin Eve Bakmaması	20
1.3.3 Kadınların Üzerine Borç Yıkma.....	21
1.3.4 Kadınların Parasına El Koymak	22
1.3.5 Partnerler Arası Psikolojik Şiddet Olarak Ekonomik Şiddet ...	23
1.3.6 Kadınların Çalıştırmaması	23
1.3.7 Aç Bırakma	24
1.3.8 Ev Satmak	24
1.3.9 Hukuk Sürecinde Yaşanan Ekonomik Şiddet	25
1.4 Psikolojik Şiddet.....	28
1.4.1 Yalnızlaştırma	29
1.4.2 Tehdit, İftira, Şantaj.....	31
1.4.3 Manipülasyon, Gaslighting, Aşağılama, Çocuklaştırılma.....	32
1.4.4 Israrlı Takip	33
1.5 Cinsel Şiddet	35
2. FAİLLER	37
2.1 Koca / Partner	37
2.2 Baba	37
2.3 Anneler / Kayınvalideler	38

İÇİNDEKİLER

3. EŞİKLER.....	41
3.1 Eşik Yaşayanlar	42
3.1.1 Aldatılmak	42
3.1.2 Çocuğun Varlığı	43
3.1.3 Dışarıdan Destekle Eşiğe Gelme	44
3.2 Eşik Yaşamayanlar	44
3.3 Örnek Vaka İncelemesi.....	45
4. DESTEK / KÖSTEK	47
4.1 Ailenin/Akrabaların Desteği.....	48
4.2 Çocukların Desteği	50
4.3 Komşunun Desteği	51
4.4 Arkadaş Desteği	52
5. ŞİDDETİN TANIMI.....	54
5.1 Şiddete Dair Bilgi ve Bilinç.....	55
6. ÇÖZÜME YÖNELİK NE YAPIYORLAR?.....	57
6.1 İlişki İçinde Kalmak.....	57
6.2 Mücadele	58
6.2.1 Tek Başına Mücadele	58
6.2.2 Terapi-Kişisel Gelişim.....	59
6.2.3 Kurumlara Başvuru.....	59
6.3 Yeni Hayat Kurma.....	63
SONUÇ.....	67
EK-1. Kadınlar Profil Tablosu	70

TABLolar

Tablo 1. Kadınların Başvurduğu Mecralar.....	10
Tablo 2. Ekonomik Şiddet.....	19
Tablo 3. Boşanma-Nafaka İlişkisi.....	27
Tablo 4. Psikolojik Şiddet.....	28
Tablo 5. Şiddetin Failleri	40

Tablo 6. Eşikler.....	41
Tablo 7. Destek ve Köstek	47
Tablo 8. Kadınların Bilgi Kaynağı.....	56
Tablo 9. Kadınların Çözüm İçin Yaptıkları...65	

SUNUŞ

Dünyanın her yerinde, her 3 kadından en az 1'i hayatları boyunca yakınları bir erkeğin şiddetine maruz kalıyor. Erkekler kadınlara güç göstermek, öfke boşaltmak, kadınları kontrol etmek ve cezalandırmak için şiddet uyguluyorlar. Erkek şiddetinin temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bu eşitsizliğin erkeklere tanıdığı ayrıcalıklar yatıyor. Erkekler kadınlara şiddet uygulamanın hakları olduğunu düşündükleri için şiddet uyguluyorlar. Yüz yıllarca kadınların sadece kendi aralarında konuştuğu, kendi hayatlarında çıkış yolu bulabilmek için mücadele taktikleri geliştirdiği erkek şiddeti, feministlerin mücadelesi sayesinde bugün kamusal alanda tartışılan bir konuya dönüştü. Bugün şiddeti sonlandırmak ve kadınları şiddete karşı korumanın devletlerin sorumluluğu olduğu kabul ediliyor ve bunu gerçekleştirmek için mekanizmalar kurulup uygulanıyor.

İstanbul Sözleşmesi, şu an dünyada bu mekanizmaları bütünlüklü hale getirip tanımlayarak şiddeti sonlandırmak için yol haritası sunan en kapsamlı belge niteliği taşıyor. Sözleşmeler ve her türlü hukuki belge kadına yönelik şiddetle mücadele için oldukça önemli olsa da sonuç vermeleri için toplumsal cinsiyet eşitliği bilinciyle uygulanması gerekiyor. Kadınların deneyimlerini merkeze almayan, patriyarkal sistemin kadınlar üstündeki etkisini görmezden gelen ve cinsiyetçi tutum ve davranışları yeniden üreten uygulamalar şiddetle mücadeleyi imkansız hale getiriyor.

Türkiye'de kadına yönelik şiddetle mücadele için var olan mekanizmaların işleyişinde çok ciddi sorunlar olduğuna kadınların deneyimleri ile tanıklık ediyoruz. Uygulayıcıların keyfi davranışları, kadınlara kötü davranması, görevini yerine getirmeme, bezdirme, şiddet uygulayana barıştırmaya çalışma gibi kötü uygulamaları oldukça yaygın. 6284 sayılı Kanun'un öngördüğü kimi tedbirlerin uygulamasının hiç yapılmadığını biliyoruz. Kadınlara yönelik her türlü şiddetin mahkemelerde cezalandırılmasının çok nadir

olması ve kadın cinayeti faillerine sıkça iyi hal ya da haksız tahrik indirimi uygulanması dolayısıyla cezasızlık yerleşik bir duruma dönüşmüş durumda. Türkiye'nin yargılanarak suçlu bulunduğu 4 AİHM davası da Türkiye'nin kadınları şiddetlere karşı korumadığını ve failleri cezalandırmadığını gösteriyor.

Türkiye'de kadına yönelik şiddetle ilgili son kapsamlı araştırma 2014 yılında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması"dır. Aradan geçen 7 yıla rağmen bu kapsamda başka bir araştırma sonucu paylaşılmadı. 2021-2025 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı'nda referans verilen tek araştırmanın 2014 araştırması olması durumun vehametini ortaya koyuyor. Mor Çatı olarak ilgili bakanlıklara yaptığımız bilgi edinme başvurularında sıklıkla sorduğumuz soruların araştırma gerektirdiği bu nedenle cevap verilemeyeceği yanıtını alıyoruz. Bu durum bize verilerin nitelikli tutulmadığı ve Bakanlıkların çalışmalarını verilere dayanarak değerlendirmede gösteriyor. Halbuki kadına yönelik şiddetle mücadelede veri tutmak, hem erkek şiddetinin nedenleri, sistematikliği ve dinamiklerini anlamak hem de yapılan çalışmaların sonuçlarını değerlendirerek etkili politika oluşturmak için elzem. 2021 yılında kurulan Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Tüm Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu'nun çalışma yöntemi, davet edilen uzmanlar ve yürütülen tartışmalar nitelikli veri ile politika oluşturma niyetinin güdülmeğini bir kez daha gösterdi.

Mor Çatı'da 1990 yılından bu yana kadınlarla maruz kaldıkları erkek şiddetine karşı dayanışma kurarken onların deneyimlerinden öğreniyoruz. Kadınların yaşadıkları şiddet ve bu şiddetin hayatları üstündeki etkilerinin yanı sıra, şiddetten uzaklaşma alternatiflerinin sınırlılığı ile yüzleşiyoruz. Özellikle de destek almak için

başvurdukları kişi ve kurumların onları şiddet ilişkisine nasıl mahkum edebildiğine tanıklık ediyoruz. Kadınları şiddete karşı korumak ve kadınların ihtiyaçlarına yönelik nitelikli sosyal destek sağlamak kamunun görevi. Biz bir feminist örgüt olarak bu görevi devralmaktan imtina ederek, örnek feminist çalışmayı pratik etmeye gayret ediyoruz. Bu esnada dayanışma kurduğumuz kadınların ortaya koyduğu deneyim Türkiye çapında bir örneklem oluşturmasa da genel duruma dair bize nitelikli veri sunuyor. Bu alanda çalışma yaparken yegane verinin sayılar değil, kadınların biricik deneyimlerini ortaya çıkaran ve böylelikle farklı durum ve ihtiyaçları tespit etmemize olanak tanıyan deneyimler olduğunu düşünüyoruz.

Dissensus tarafından yapılan araştırma 2020 Kasım ve Aralık aylarında İstanbul, Trabzon ve Mardin’de yaşayan ve yaş, eğitim ve sosyoekonomik durumları bakımından çeşitlilik gösteren 29 kadınla derinlemesine görüşme yapılarak gerçekleştirildi. Bu araştırmayı, Mor Çatı’da dayanışma kurduğumuz kadınlar dışında deneyimleri öğrenmek ve araştırmacı gözüyle bizim de yıllardır tanık olduğumuz deneyimlere bakıldığında ortaya çıkacak sonuçları ortaya çıkarmak için yaptırдық. Çıkan sonuçlar deneyimimizle örtüşürken bizlere yeni kavram ve bakış açıları sundu. Bazı konular üstüne daha fazla düşünme alanı açtı.

Bu araştırmada şiddetin biçimlerine dair oluşturulan kategorilerin içlerine bakıldığında ne kadar çeşitli olabildiğini, şiddet uygulayanların kadınlara ne kadar farklı yollarla şiddet uygulayabildiğini ve şiddetin nesiller arasında (anne-baba ile yaşanan evden evlendikten sonra kurulan yeni eve uzanan bir şekilde) nasıl aktarıldığını göreceksiniz. Erkek şiddetinin sistemliliğini ve bunun kadınların hayatlarında yarattığı tahribatı kadınların kendi tarifleriyle anlama imkanına kavuşuyoruz. Araştırma sonuçlarına baktığımızda özellikle toplumsal normlar ve kadınlık rollerinin kadınları nasıl şiddete katlanmaya ittiğini görüyoruz. Kadınlar kendilerine dayatılan “makbul kadınlık” rolüne uymaya gayret ediyor ve özellikle her kurala uymasına rağmen yine de şiddete maruz kaldığında isyan ediyor ve ilişkiyi sonlandırmaya karar veriyor. Kadınların şiddete rağmen ilişkide kalmak ve

şiddetten uzaklaşmak için verdikleri mücadelelerin gerekçelerinin dahi patriyarka olduğunu görmek, patriyarkal sistemin hayatın tüm alanını olduğu gibi kadınların kendi benliklerini özgürce tanımalarının dahi önüne geçtiğini ve şiddetle mücadelenin ancak toplumsal cinsiyet eşitliğinin tesis edilmesi ile mümkün olabileceğini bir kez daha gösteriyor.

Araştırmada kadınların şiddetten uzaklaşma ve şiddetle mücadele güzergahlarına dair yapılan eşik, destek ve köstek kavramsallaştırmaları, kadınlara şiddet yaşadıkları ilişkiden uzaklaşma kararını aldırın nedenleri açığa çıkarırken bu süreçte neye ihtiyaç duyarken neyin onları alternatifsiz bırakarak şiddetten uzaklaşmalarına engel olduğunu gösteriyor. Kadınlar şiddetten uzaklaşma mücadelelerinde çoğunlukla birden fazla kez eşiğe geliyorlar; tek seferde karar alarak harekete geçmeleri genelde mümkün olmuyor. Bu noktada en belirleyici köstek olarak aile karşımıza çıkıyor. Devletin yükümlülüğü olan destek mekanizmalarının var olması, var olanların yasaların uygulanmaması nedeniyle kadınlar için ailenin desteği böylesine önem taşıyor. Kadınların şiddetten uzaklaşmak için desteğine ihtiyaç duyduğu aile, genellikle kadınların yıllarca işkenceye varan şiddet ilişkisinde kalmalarının yegane nedeni oluyor. Bu kavramsallaştırma bizlere, kadınların şiddetten uzaklaşma iradesi gösterdiklerinde karşılarda buldukları destek ve kösteklerin hayatlarını değiştirmede ne kadar önemli bir gücü olduğunu gösteriyor.

Bu araştırma getirdiği alandaki literatüre getirdiği kavramsallaştırmalarla önemli bir katkı sağlıyor. Kadınların kendi ağızlarından paylaşılan tanıklıkların ise şiddetin ve şiddetten uzaklaşmanın kadınlar açısından karmaşıklığı ve zorluğu kadar kadınların güçlü irade ve mücadelelerini yansıttığını düşünüyoruz. Türkiye’de kadına yönelik şiddetle ilgili anlayış ve politikalara ışık tutması dileğiyle sizlerle paylaşıyoruz.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

KADINA YÖNELİK ŞİDDET
Kadınların Deneyimleri,
Kurumlar ve Mecralar

GİRİŞ

Bu rapor Türkiye’de kadına yönelik şiddete dair üretilen bilgi ve pratiklerin çerçevesini genişletmek, mevcut çalışmalarını ve bu alandaki bilgiyi değerlendirmek, kadınların deneyimleri ışığında yeni müdahale biçimlerinin geliştirilmesine destek olmak amacıyla taşınmaktadır.

Araştırma, şiddetle mücadelede farklı güzergahlar ve bu güzergahları oluşturan kavramlar, pratikler ve aktörleri tespit etmiştir. Kadınlar, kendi sorunlarına çare ararken başlarına geleni nasıl tanımlıyorlar? Şiddet kavramını ne zaman ve nasıl kullanıyorlar? Şiddete karşı ne zaman ve hangi durumlarda harekete geçiyorlar? Harekete geçtikten sonra kimlere danışıyor, nerelere gidiyorlar? Kurumlar nasıl çalışıyor ve birbirleriyle nasıl etkileşime geçiyorlar? Bu çetrefilli alanda kadınlar, şiddetin içinde ve şiddetten kurtularak nasıl hayatlar kuruyorlar?

Araştırmaya katılan 29 kadın eğitim, yaş, sosyoekonomik durum açısından çeşitlilik arz ediyor. İstanbul, Mardin ve Trabzon’da yaşayan görüşmeciler, birkaçı hariç, şiddet gördükleri dönemde yaşadıkları illerde çeşitli kurumlara başvurmuşlar. Kadınların yaşadıkları şiddet karşısında nasıl ve ne kadar çeşitli yollar aradığını anlamak amacıyla, başvurdukları mercilerin çeşitliliğini de göz önünde bulundurduk. Kadınlarla yaptığımız derinlemesine görüşmeler kadınların çok farklı şiddet biçimleriyle karşılaştıklarını ve şiddete karşı çeşitli baş etme yöntemleri geliştirdiklerini gösteriyor.

Tablo 1. Kadınların Başvurduğu Mecralar

Şehirler	Kadın sayısı	Polise başvuru	Davası olmuş	Uzaklaştırma	Koruma	Adli yardım	Özel avukat	Mor Çatı	Diğer Kadın örgütleri	ŞÖNİM
İstanbul	16	9	10	7	3	5	7	5	1	1
Mardin	8	5	4	1		3	2		1	1
Trabzon	5	3	3	2		1			1	
Diğer şehirler		1	1							1
TOPLAM	29	18	18	10	3	9	9	5	3	3

Bütün bu süreçleri anlamak üzere kaleme aldığımız bu rapor altı bölümden oluşmaktadır.

1. Kadınlar Ne Yaşıyor?

Bu başlıkta kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle kurulu hayatlarında çok geniş bir spektrumda yaşadıkları şiddet biçimlerini hem var olan şiddet kategorileriyle hem de kadınların kendi dolaylı anlatımlarıyla ele aldık.

2. Failler

Bu başlık altında araştırmaya katılan kadınların, hikayelerinin merkezine aldıkları şiddet faillerini bir araya getirdik. Bunu yaparken amacımız bu faillerin güç ve onay aldıkları babalık, kocalık gibi toplumsal konumları irdelemektir.

3. Eşikler

Bu başlık altında kadınların nasıl ve ne zaman şiddete karşı harekete geçtikleri ele alınmıştır. Kadınların hayatında eşik olabilecek durumları göstererek kadınların harekete geçme ihtimallerinin, içinde buldukları toplumsal bağlamla ilişkisini irdelemeye çalıştık.

4. Destekler ve Köstekler

Bu başlık altında kadınların şiddete karşı çıkma ve mücadele ederek yeni bir hayat kurma çabalarında yollarını açan yahut ayaklarını bağlayan destekler ve köstekleri inceledik. Kurumsal ve kişisel desteklerin kadınlar için hayati olduğu, ancak bunlara ulaşmak için dahi kadınların desteğe ihtiyaç duydukları bu bölümdeki analizlerde etraflıca anlatıldı. Diğer yandan kadınların toplumsal normlara dayanan ve sürekliliği olan kösteklerle de başa çıkmak zorunda kaldıklarını gösterdik.

5. Şiddetin Tanımı

Kadınların yaşadıklarına hangi bağlamda şiddet adını koyduklarını ele aldık. Şiddet kavramını hangi kaynaklardan öğrendiklerini de gösterdik.

6. Kadınlar Ne Yapıyor- Çözüm Yolları

Son olarak kadınların yaşadıkları ve geliştirdikleri bilgi ışığında hangi yolları çözüm olarak gördüklerini ve bu yollarda nasıl ilerlediklerini anlamaya çalıştık. Devlet kurumları ve kadın örgütlerinin kadınların çözüm arayışlarındaki rolünün altını çizdik.

1. KADINLAR NE YAŞIYORLAR?

Kadınlar genelde ekonomik, psikolojik, cinsel ve fiziksel şiddeti bir arada yaşıyor. Yaşanan şiddet biçimlerinin bazıları görünür iken bazıları ise daha sinsi ve dile dökülmesinin daha zor olduğunu bu araştırmada da gördük. Buradan hareketle ataerkil toplumun normlarının kendilerini de bir şiddet biçimi olarak tanımlayabiliriz. Birçok şiddet türü, toplumsal normların içinde yer alıyor ve bu yüzden hem toplum hem de çoğu zaman kadınlar tarafından normal görülüyor. Başka bir deyişle, bu şiddet biçimleri, eşitsiz bir ilişkinin normallığı içinde görünmez kılınıyor. Ancak kadına yönelik her türlü şiddetin görünmez olduğu da söylenemez. Toplum birçok şiddet biçimini toplumsal cinsiyet ilişkisinin parçası olarak normal kabul ederken bazı biçimlerini ise aşırı buluyor. Ahlaki normlar, güçlü olanın ölçülü olmasını, gücü kullanırken haklı olmayı gerektiriyor. Bu yüzden evin reisi ya da baba olarak erkeklik rollerini yerine getirmeyi ve güç gösterirken abartıya kaçmamayı ölçü olarak getiriyor.

Kadınlar birçok şekilde şiddet görüyor. Bu şiddeti tanımlamak için halihazırda kullanılan (hukukta, psikolojide, savunuculukta, sosyal hizmette) fiziksel, psikolojik, ekonomik şiddet gibi kategoriler var. Bu kategoriler ihtiyaçlara ve gözlemlere göre çeşitlenip gelişiyor ve kadınların yaşadığı mağduriyeti tamamıyla kapsayan kategori ve tanım arayışları süregeliyor. Bu kategoriler şiddetin nereden kaynaklandığı, motivasyonunun ne olduğu, kadın üzerinde nasıl bir etki bıraktığı gibi ölçütlere dayanıyor. Böylece müdahale, savunu ve yasal mücadelenin nasıl yapılacağı da belirleniyor.

Bu kategorilerin bir kısmı TCK'da suç olarak, bir kısmı TCK kapsamına girmese bile İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Kanun'da şiddet olarak tanımlanıyor. Burada dikkat çeken iki mesele var:

1- Fiziksel şiddet hem suç olarak tanımlanmış hem de maruz kalan kadının bunu tanıması daha kolay. Fiziksel olmayan şiddet türlerini tanımlamak ve faili tanımak çok daha zor oluyor. Dolayısıyla kadınların hem fiziksel hem de fiziksel olmayan şiddete nasıl/neden maruz kaldıklarını görmek, kadınlara yönelik savunuculuk geliştirmek açısından önemlidir.

2- Şiddet, normal toplumsal yapılar içine yerleşmiş olduğu için suç ve ayrımcılık olarak görülmesi oldukça zorlaşıyor. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği norm olarak kabul edildiği ve konuşulmadığı için şiddet normalleşiyor.

Şiddetin arka planında kadınların evlilikten beklentileri var. Mutlu bir hayat sürmek, baba evinde yaşanan sıkıntılardan kurtulmak ve kendini anlayacak, destek olacak "omuz" arayışı olarak tanımlanabilecek evlilik hayalleri kuran kadınlar gerçeklerle karşılaşınca büyük bir hayal kırıklığı yaşıyorlar. Kadınların evliliğe dair fantezilerinin erkekler tarafından paylaşılması, erkeklerin kadınları tamamen görmezden gelmesi büyük bir şiddet olarak yaşanıyor. Patriyarkanın kadınlara sürekli fısıldadığı evlilik hayallerinin aslında hiçbirinin gerçekleşmemesi ve böylece beklentilerle yaşananlar arasında oluşan büyük boşluk, kadınların içine düştüğü şiddetin en kuşatıcı halidir diyebiliriz.

1.1 Toplumsal Normlar ve Kadınlık Rollerini

Toplumun kabul ettiği doğruların erkek ege-men bir toplum düzenlemesinin ürünü olduğunu biliyoruz. Bu düzenleme çeşitli biçimlerde kadına yönelik şiddet olarak ortaya çıkıyor. Ancak bu şiddet toplum kuralı, adet, gelenek olarak adlandırılıp kabul görüyor. Görüştüğü-

müz kadınların tamamı “haklı dayak yoktur” diyor ama bir yandan da birçok şiddet biçimini normal görüyorlar, ya da ancak geçmişe dönüp baktıklarında yaşadıklarının normal olmadığını fark ediyorlar.

Raporun bu bölümünde bu çelişkinin kadınlar tarafından nasıl yaşandığını ve anlatıldığını ele aldık. Normal kabul edileni şiddet olarak görmenin ve anlatmanın zor olduğunun altını çizmek gerekir. Bu bölümde kadına yönelik şiddeti mümkün kılan, normal gösteren, koşullarını oluşturan ve artıran durumlara dair kategoriler üretmeye çalıştık: Evlenme mecburiyeti ve boşanmamak, çoklu (kesişimsel) ayrımcılıklar, bakım emeği, kadınların karşılık vermesi.

Şiddet içeren herhangi bir ilişki, ya da baskı biçimi normal olarak tanımlandığı zaman, bunu kabul etmek daha kolay oluyor, içerdiği şiddet daha kolaylıkla göz ardı edilebiliyor. Ancak yine de kadınlar normalin sorun olduğunu hissediyorlar. Bu duygu kadınları şiddete karşı harekete geçirebiliyor.

Kadınlar hayatlarının normal akışı içerisinde kendilerine dayatılan kadınlık ve erkeklik rollerini çeşitli şekillerde ifşa ediyorlar, dile getiriyorlar. Bu anlatılar şiddetin koşullarının nasıl bir zeminde oluştuğunu gösteriyor. Gelin gelinen aileye uymak, istenilen kadar çocuk yapmak, karşılıksız emeğin görünmez olması, kadın olduğu için susturulabilir olmak, erkeği memnun etme çabasına girerken aileden ve çevreden kopmak, hem kadını ezen ilişkilere hem de bunların görünmezliğine işaret ediyor. Erkeğe sürekli bakım emeği vermek, ev içi emeğin bitmemesi ve kadından hep idare etmesini beklemek de araştırmada gündeme getirilen ve kadınlar üzerinde baskı kuran kadınlık normları arasında.

Bir görüşmeci, çocuk doğurma mecburiyetinin hem kendisinin hem de annesinin hayatında bir kadınlık normu olarak işlediğini gösteriyor.

Annesinin sürekli çocuk doğurmaya mecbur edilmek için gördüğü şiddeti fiziksel ve cinsel şiddet kapsamında anlatıyor. Ancak kendisinin çekirdek aile içinde iki çocuk sahibi olmasını hem bir mecburiyet hem de bir normallik olarak anlatıyor:

“Aşağı yukarı 40 yıl önceki hayat, çocukluğumu hatırlıyorum. İki odalı bir ev. Dokuz çocuk anne baba. Babam çok geçimsiz bir insandı. Annem altıncı çocukta korunmayı öğrenmişti. Öyle anlatıyordu da bana. ... yani. Zaten altıncı çocuğa kadar bir-iki yaş aralar... Sonraki arası üç yaş. Korunmayı öğrenmişti. Bir gelen sağlık ekipleri doğum kontrol hapları vermiş anneme, annem de gizli saklı içmeye başlamış. Üç yıl çocuğu olmamış. Babam bunu fark edince yani niye senin çocuğun olmuyor, niye çocuğun olmuyor diye. Ona göre kadın iki yılda bir doğurmalı. Yani. Sonra ilacı fark ediyor. Yani yine anneme, annemi dövdüğünü söylüyor. Annem “bir dayak yedim” diyor. (K4, N)¹

“Ama ben içimden kız çocuğu istiyordum. Baktım ki erkek oldu. Çok ara vermeden ikincisini de yapmak istedim. Arka arkaya büyütüyüm, bu işten çıkayım. Nasıl olsa ikincisini yaptıracaklar bana. (K4, N)

Başka bir görüşmeci de erkeklerle orta yol bulmanın imkansızlığını ve kadınlık normlarına uymanın bile yetmediğini anlatıyor:

“Hani derler ya suç çift taraflıdır. Ben hiç kendim öyle yaşamadım. Mesela beni her bayramda, sabah beşte türbe ziyareti gibi bizi götürürdü oraya. Temizlerdim, yemek yapardım, çok kalabalık bir ailesi vardı, herkesi doyururdum yine yaranamazdım. Asla yaranamazdım. (K12, 62)

Bu “normal” haller içinde kadınlar kabul görmek için giderek daha çok çabalarken erkeklerin beklentileri baskı ve şiddete dönüşebiliyor:

1 (K4: Görüşmeci kodu, N: Bilinmeyen yaş).

“Bir sene böyle geçti, sürekli bir çaba halindedim, sürekli eşimin ilgisini tutmaya çalışıyordum ki 2 ay boyunca hiç ailemle görüşmedim, 6 ay boyunca hiçbir arkadaşım ile görüştürmedi beni. Suydu: Ben seninle vakit geçirmek istiyorum, sen evlendin artık eski hayatın yok, benim için de öyle. Öyle söylüyordu ama kendi hayatına bakınca öyle değildi. (K17, 32)

1.1.1 Evlenme Mecburiyeti ve Boşanmamak

Kadınların normal ve kabul edilebilir olmalarının önemli bir yolu evli olmaktır. Araştırmaya katılan birçok kadın hayatlarındaki sorunlara bir çözüm olarak, ya da hayatın doğal akışı içinde kendilerini evlenmek zorunda hissetmişler. Daha önce nişanlı olup bir sebepten nişanın atılması konuştuğumuz kadınların bundan sonra gelen evlilik tekliflerini reddetmelerini ya da yeniden nişan bozmalarını zorlaştırmış. Görüştüğümüz kadınlar arasında akraba evliliğiyle, zorla kaçırılarak, istemediği halde zorlanarak, severek ve isteyerek evlenen kadınlar vardı. Kadınların zorla evlenmeleri ya da severek ve uyum gözeterek evlenmeleri, evlilik hayatlarında zorluk yaşamaları ve şiddet görmeleri sonucunu doğrudan olumlu ya da olumsuz etkilemiyor.

“Diyorum, bir evleneyim, moduna girdim. (gülüyor) Hani, nasıl evlendin, diyorsun ya, evden çıkışım öyle oldu. “Evlendin, evlendin K6, senin evlenmen lazım.” (K6, 32)

“Ben bir defa da nişanı attığım için, ikinci defasında bu kişinin ne olduğunu anladığımda, bir daha asla nişan atmaya cesaretim yoktu. Çünkü birincisinde zaten tepki almıştım. Ben bitirmedığım halde ve suçum olmadığı halde. (K11, 41)

“Evlilik niyetlenmiş, evde de benim sorunlarım olurdu yani hep suydu “evleneyim bu evden kurtulayım” bu evden çıkayım.. Biraz bu düşünce de hakimdi aslında. Kendi yuvamı kurayım, kendi düzenimi kurayım.. Bu şekilde

her şey düzene girecek şeklinde inanıyordum. (K17, 32)

Konuştuğumuz kadınların birçoğu evli kalmak uğruna şiddeti kabulleniyor. Burada dikkat çeken şey, toplumsal normlara uymanın kadınları mağdur olmaktan kurtaramaması. Örneğin çocukları için ya da “dul kadın” olmaktan kaçındıkları için boşanmayan kadınlar şiddetin içinde yaşamaya devam ediyorlar. Ya da erkek düzelecek diye bekleyerek ve yaşananların üstünü kapatarak alabilecekleri destek ve dayanışmadan mahrum kalabiliyorlar.

“Ne bileyim, düzelir diye umdum herhalde. Ben de herhalde tek başına ayakta durabilecek, çocuğunu büyütme isteyecek bir kadın değildim herhalde. Biraz da ondan. Düzelir. (K2, 44)

“Diyordum ki ben boşanmayacağım, boşanma lafı bana ağır geliyordu, hoşuma gitmiyordu. Dinen de pek şey, tamam diyordum Allahım helal etmiş ama hoş da bir şey değil diyordum. Katlanabildiğim kadar katlanacağım, çocuklarımı okutacağım, yarın öbür gün, her birine... yavaş yavaş bu adamla ne kadar tartışsak da birbirimize kötü olduğumuz zamanlar çocuklarıma giderim kimse bilmez konunun ne olduğunu sonra dönerim evime, yine bozulduğu anda yine giderim o şekilde hayatımız böyle sürer derdim. Olmadı. (K7, 53)

“Ben bunları yaşarken kimseyle de paylaşamadım çünkü paylaştığım zaman yaşayacağım şey belli zaten biteceğini hissediyorum, bitmesi gerekiyor hissediyorum ama bir şey yapamıyorum. Çocuğa acıyorum, çocuğum her şeye şahit oldu yaşadığım şey. (K17, 32)

1.1.2 Çoklu (Kesişimsel) Ayrımcılıklar

Kadınların genel toplumsal yapı içerisindeki konumlarından dolayı yaşadıkları baskı da çeşitli olabiliyor. Yani sadece erkekle ilişki değil,

bu ilişkiyi çevreleyen **diğer normlar ve ilişki ağları** kadınların çıkışını zorlaştırıyor. Israrlı takip sonrası ailenin “senin adın çıktı” diye eve kapattığı 17 yaşındaki genç kadın, tek çıkış yolu olarak üniversite kazanmayı görüyor. Yine genç bir kadın olarak ailesiyle yaşarken baba ve abilerinden şiddet gören ve kıyafetleri ataerkil normlara uygun olmadığı için parçalanmış bir kadın, evlendikten sonra da kendi isteğiyle eşinin ve ailesinin beklentileri arasında sürekli bir müzakere içinde yaşıyor. Çeşitli şekillerde şiddet ve baskı gördüğü evliliğini boşanarak bitiren başka bir kadın baba evine döndüğünde bu sefer de “dul kadın” olmanın toplumda hoş karşılanmamasından dolayı evde baskı görüyor.

Mülteci ya da göçmen olmak ve buna bağlı olarak yaşanan ırkçılık, toplumsal cinsiyet normları karşısında kadınların kırılganlığını çok daha arttırıyor. Araştırmamızda biri Suriyeli mülteci, diğeri Azerbaycanlı göçmen olan iki kadınla görüştük. Suriyeli mülteci görüşmecinin hayatında, mülteciliğin toplumsal cinsiyetle bir araya gelerek şiddetin katmerlendiğini görebiliyoruz. Evlendiği andan itibaren aldatıldığını anlatan kadın görüşmeci, uğradığı fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet karşısında çaresiz hissediyor. Sınır dışı edilme ve çocuğunu kaybetme korkusu onu çözüm aramaktan alıkoyuyor. Azerbaycan’dan gelip Türkiye’de evlenen başka bir görüşmeci de eşinin ailesinin gözünde her zaman vatandaşlık için evlenmiş olarak görüldüğünü, Azerbaycan’daki ailesi tarafından ise koca için ailesini terk etmiş olarak görüldüğünü anlatıyor. Böylece her iki taraftan da desteksiz bırakılmış olan kadın, aç bırakılmaya varan ekonomik şiddet karşısında çaresiz kalıyor.

“**Nasıl güveniyorsun hani göçmenler şöyle, yabancılar böyle, gelip gidecek, yok ne bileyim, vatandaşlık için mi gelindi”. Bunu ailesi sürekli diyordu. Ve o insan bana, evlendiğimiz süresince hiçbir zaman güvenci olmadı. Hani yabancıdır çekip gidecek. Vatandaşlık için benimle evlendi düşüncesinde oldu. Sürekli bana karşı dolduruşta oldu, sürekli.** (K14, 35)

Etnik bazda yaşanan ırkçılık kadınların ezilmesine ve sömürülmesine yol açan toplumsal cinsiyet normlarının daha baskıcı hale gelmesine neden oluyor. Görüştüğümüz kadınların dördü farklı etnik kimlikten erkeklerle evlenmişler:

“**Çok ırkçı bir yapıları var. Onlar şey diyor, mesela kayınpederim hep şey derdi. “Melek de olsa Kürt oldu mu bizim için bitti.” Eşin Kürtse sen iyi de olsan bittin yani onun gözünde. Öyle derdi hep.** (K8, 30)

“**Buraya gelince neyse bunlar çok öyle içli dışlı değiller, birbirlerine yakın değiller, birbirleriyle mesafeli olan bir aileymiş. Geldiğimde biraz şaşırımdım. Şok oldum. Ben işte geldim, işte benimle ilgilenecekler, bana sahip çıkacaklar, bana yardımcı olacaklar, işte ev taşıyorum, şey yapıyorum. Hiç kimse benimle ilgilenmiyor. Bir de Doğuluyum Kürdüm Arabım diye şey yapıyorlar, burun kıvrırma, küçümseme, yani bu geldi, ne biliyor, bize denk değil, onlar hissettiriyorlardı bana bunu.** (K4, N)

1.1.3 Karşılıksız Emek Verme Mecburiyeti

Kadınlar, evi ve çocukları çekip çevirmeyi kendi hayatlarının doğal bir parçası olarak görüyorlar. Kadınların çoğu üzerlerine yapışan karşılıksız emeği, iyi bir kadın olmanın ve evliliğin gereği olarak dile getiriyorlar. Ancak haksızlığa uğradıkları zaman, geçmişte yaptıkları fedakarlıklar, bu haksızlığın etkisini onların gözünde büyütüyor. O zaman emekleri karşılık bulmamış oluyor. Kocasını kariyerinde ilerlerken her türlü hizmetini gören bir kadın, bu hizmeti görmüş olmaktan çok, emeğine rağmen aldatılmış olmayı kabullenemiyor:

“**Gecesi gündüzüne katar çalışırdı ben de aptal gibi ona bakıyordum. Kahvesidir meyvasıdır. Aman çocukların sesi çıkmasın. İşte konsantrasyonu bozulmasın. İşte akılsızlık. Ben onu bir yerlere getirdim... Gel gör ki ben bu durumdayım, o gününü gün ediyor. Öyle.** (K9, 38)

26 sene kocanın şiddetiyle yaşamış olan bir kadın ev içi emek talebinin bir istismar noktasına gelmiş olduğunu açıklıyor:

“Yani ömrüm, hayatımda her an vardı zaten, hani sabah gidip akşam gelen bir insan değildi. Eziyeti 24 saat süren bir insandı. Sabahleyin mesela gelirdi, çayını ayrı isterdi, kahvesini ayrı isterdi, meyvesini ayrı isterdi, yeri gelir ayaklarına varana kadar yıkardım. Her türlü hizmet... eski anneler derler ya, işte ben de ondan birisiyim. Geceleyin mesela fırına hamur yağurmaya giderdi benim tam uykuya ihtiyacım olduğu saatler. Çocuklarım okula gidecekler ertesi günü. Kalk bana işte, içli köfte yap. Veyahut da kalk, canım sarma istiyor. Gecenin saat ikisinde veyahut on birinde hazırlamaya başlıyorum içli köfteyi, saat 3’e geliyor. Gece saat 3’te. Onun çünkü hayat gece başlıyordu ama o kadar bencildi ki bu kadının da dinlenmeye ihtiyacı var diye düşünmezdi. (K7, 53)

Kadınların doğal olarak üzerlerinde olan bakım emeği, kadınların ihtiyacı söz konusu olduğu zaman ailede hiç kimse tarafından üstlenilmiyor. Kadınlar hastalıkta eşlerinin kendileriyle ilgilenmediklerini, hamilelik ve lohusalık (doğum sonrası bakıma ihtiyaç duydukları dönem) esnasında kendilerine bakılmasından çok, aileye karşı sorumluluklarının kendilerine hatırlatıldığını anlatıyorlar:

“Ben hamileyken, bu arada, evin bütün işlerini, alışverişlerini, hepsini ben yapıyorum yani. Bir tane tuz al, desen kıyamet koparıyor, öyleydi yani. “Alamıyor musun sen?” falan derdi. (K6, 32)

Ev emeği başka uğraşların da önüne geçiyor. Hatta kadınların başka uğraşlara yönelmeleri ancak ev içi görevlerinin eksiksiz yapılması koşuluyla kabul ediliyor. Dolayısıyla ev içi emek, kadınları evin içinde tutmanın da bir yolu haline geliyor.

“Elbette akademisyen olabilirsiniz ama çocuklarımla tırnakları benim omuzlarıma

batmayacak.” Yani çocukların tırnaklarını kesme görevini ihmal etmeyeceğim demek oluyor. Hani bana öyle standartlar getiriyor ki. Yani ev şöyle olacak, çocuklar böyle olacak ama çalışabilirsin diyor. Ama o standartlarda aslında çalışamazsın diyor. (K15, 41)

1.1.4 Kadının Karşılık Vermesi

Kadınlar, yaşadıklarına evlilik içinde kocalarına tepki vermeye kalktıklarında genellikle yaşadıkları şiddetin boyutu artıyor. Kadınlar itaatkâr olmadıklarında, baş kaldırdıklarında, ortak alınmayan kararlara itiraz ettiklerinde, ya da kendilerini savunmaya başladıklarında çok daha büyük şiddetle karşılaştıklarını söylüyorlar:

“Bana dedi ki, bana surat yapma sofrada. Bana surat yapamazsın. Bak, üzerime gelme, ne üzerime geliyorsun, bir saatte ben kendime geldim. Ne gerek var? Bana surat. Ben de tepki gösterdim. Baktım, o da tepki gösterdi. Bir ondan bir benden. Allah belanı versin dedi. Geldi beni yumrukladı. (K8, 30)

“Kendimi savunmaya başladığım zaman; “ha sen eskisi gibi değilsin, sen değiştin. Sen eskiden böyle bir kadın değildin. Sen değiştin, seni kimler değiştirdi, sana birileri öğüt veriyor, seni komşular dolduruyor.” sürekli bunlar gelmeye başladı, bunlarla gelmeye başladı bana. (K7, 53)

“Onun üzerine ben artık bazı şeylere böyle baş kaldırdım. Dayak yiyeceğimi bile bile ben ona baş kaldırdım. Ki yiyordum da. Dayağımı yiyordum ama konuşuyordum da. Baş da kaldırıyorum ama tabii gücüm de yetmiyordu. (K24, 38)

“Oğlum yemeğe gel, sonra çay içmeye gel diye. Ee ben o sırada dedim ki “ben neyim burda” yani neden sen, niye dedim, işte sen dedi bebekle çıkamazsın rahat edemezsin diye diyince sen dedim beni dedim salak mı sanıyorsunuz siz diye tepki gösterdim. Olayı

sürdürdüm yani o olayda susmadım sonra ertesi gün de sürdürdüm. Ertesi gün kafama yumrukla sonuçlandı bu olay. (K17, 32)

“En çok baskıyı hisseden 5 kız içinde bendim. Diğerleri itaatkârdı da. Ben sürekli tartıştım, kavga ederdim, dayak yerdim babamdan, abilerimden. (K4, N)

Gündelik yaşamın aile merkezli düzeni kadınları bir erkeğe bağımlı kılacak ve o erkeğe karşı çeşitli sorumluluk ve mecburiyetler içinde bırakacak şekilde tasarlanmıştır. Kadın olmak bir başkasının üstünlüğünü tanıma ve bu tanımanın gereği olan sorumlulukları yüklenmeyi gerektiriyor. Şiddet çoğu zaman bu sorumlulukların adeta doğal bir parçası olarak yaşanıyor. Bu kadınlık rolleri etnisite ya da göçmenlik gibi başka kimliklerle birleştiğinde şiddetin daha ağır yaşanmasına neden oluyor. Kadınların eşitsizliğe karşı koyması şiddeti ciddi bir biçimde attırıyor.

1.2 Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet evlilikte, uzun ilişkilerde, aile içinde hiçbir zaman tekil bir şiddet olarak yaşanmıyor. Senelere yayılan fiziksel şiddet diğer şiddet türleriyle birleşiyor: ortak malların satılması, aldatma, emek sömürüsü, çocuğa yönelen şiddet, psikolojik şiddet gibi durumlar fiziksel şiddetin büyük bir eşitsizlik ve sömürü ilişkisinin bir uzantısı, bir sonucu ve bir aracı olduğunu gösteriyor.

Toplumda en çok sözü edilen ve kolaylıkla göze çarpan bir şiddet biçimi olan fiziksel şiddetle kadınların baş etmesi kolay olmuyor. Araştırmaya katılan ve derinlemesine görüşmeler yapılan 29 kadından 24'ü fiziksel şiddet gördüklerini anlattılar. 5 kadın ise ya fiziksel şiddet görmemiş ya da bize anlattıkları içerisinde fiziksel şiddet yer almıyor.

Kadınlar fiziksel şiddeti, somut olarak yaşadıklarını anlatarak dile getiriyorlar. Görüştüğümüz kadınlar, fiziksel şiddeti, işkence, ayak kırma, tokat, yumruk, yakma, dövme, silah çekme,

boğazını sıkma, eşyaya zarar verme, kitaplarını yakma, elbise yırtma, tartaklama, kaçırılma, boğazına bıçak dayama, dayak, darp, kolunu sıkma, tükürme kelimeleriyle tarif ediyorlar. Darp kelimesi daha çok adli bir süreç geçirmiş kadınların kullandığı bir kavram.

Fiziksel şiddet, ilk karşılaşıldığında kadınları şok ediyor ve bir travma olarak yaşanıyor. Evli kadınlar, erkeklerden nişanlılıktan ya da evliliğin en başından itibaren şiddet gördüklerini anlatıyorlar. Ondan sonra şiddet evliliğin içine tamamen yayılıyor ve senelerce çekilen bir çileye dönüşüyor.

“Bu, bir sinirlendi. Kolumu tuttu, sıktı, götürdü, doğru söyle, dedi. Küfrediyor bir yandan, ilk defa onu böyle gördüm. Küfür etti. Ve aldı kolumdan tuttu beni götürdü şeye. (K6, 32)

“Evlendiğinin... Bir iki hafta içinde ben ilk tokadımı yedim. “Bu ne?” dedim yani. Öyle bir düşünüyorsun, adamın çizdiği profil çok başka. (K2, 44)

“33 sene hakaretini, dayağını, ondan sonra işkence, her şeyini 33 sene yaşadım. (K12, 62)

Bazen kadınlar hangi durumlarda kaç kere fiziksel şiddete maruz kaldıklarını sayıyorlar. Bunu yaparken farklı şiddet türleriyle bir kıyasa giriyorlar. Özellikle psikolojik şiddetin açtığı yaraları fiziksel şiddete kıyasla anlatarak psikolojik şiddetin önemini göstermeye çalışıyorlar. Bazı kadınlar ise yaşadıkları ilişki içinde aldatılmak gibi sorunları fiziksel şiddetten daha önemli görebiliyorlar:

“O on yıl, dokuz yıl içinde belki beş altı kere dayak yemişimdir. Devamında hep psikolojik şiddet, ama hep şey derim hala, keşke canım acısaydı. (K22, 30)

“Zaten öyle aşırı şiddet görmedim ben. Zaten ayrılma eşiğindeyiz. Zaten öyle çok aşırı şiddet görmedim ben. (K9, 38)

1.2.1 İzler

Fiziksel şiddet fiziksel iz bırakıyor ve genellikle izler üzerinden anlatılıyor. Kadınların üzerinde fiziksel olarak görülebilen, başkalarından saklanan, bazen de fark edilmesi beklenen izler kalıyor. Kadınlar bu izleri kapatmaya çalışıyorlar, ya da erkekler bu izler geçene dek kadınları izole edip evden çıkarmayabiliyorlar. Bazı izler kadınların üzerinde kalıcı hasar olarak ömür boyu yaşıyor.

Erkekler zaman içinde farklı fiziksel şiddet yöntemlerini öğrenebiliyorlar. Ağır şiddet neticesinde birkaç kez hastanelik olan görüşmecilerimizden biri, kocasının zaman içinde şiddeti nasıl iz bırakmadan ama en rahatsız edici biçimde uygulamayı öğrendiğinden bahsediyor:

“ Şiddet desen aynı, ama bir şeyi fark ettim. Öyle eskisi gibi yok. Morartma, patlatma, yakma yıkma, öyle bir şey yok. Bu sefer elini böyle yapardı gece yatakta, kafamın tepesine tepesine vururdu. Tekme atardı. Ama çocuk bunları yan odadan duyuyor. (K2, 44)

Öte yandan kadınlar fiziksel şiddete maruz kaldıktan hemen sonra bile adli mercilere başvurunca yaşadıklarının delili olan izler ya geçiyor ya da görmezden geliniyor. Tecavüz edilirken bilekleri kablo ile bağlanan bir kadın:

“ Karakolda işte saatlerce bilirsiniz karakol ortamlarını. Allah kimseyi düşürmesin. Saatlerce yok ifadeydi yok oydu yok buydu saat 3:30'u buldu beni hastaneye götürmeleri, muayene için, o aşamada bile elimdeki o kablonun izi geçti. Birisini çok sıkmişti o kablo olmuştu o iz geçti. (K11, 41)

Görüştiğimiz kadınlar yaşadıkları fiziksel şiddeti en ince detayına kadar anlatıyorlar. Burada dikkat çeken fiziksel şiddetin çeşitlerinin fazlalığı. Fiziksel şiddet genellikle ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddetle beraber yaşanıyor. Kadınların fiziksel şiddet anlatıları kadınların hayatın her alanında şiddetle kar-

şılaştıklarını ve karşılaşabileceklerini gösteriyor. En sıradan işler ve ilişkiler kadının fiziksel şiddet yaşamasına neden olabiliyor. Bu da şiddetin normal ve gündelik yaşamın parçası haline gelmesine neden oluyor.

1.3 Ekonomik Şiddet

“ Ben hep fakirdim ama o hep zengindi. (K10, 32)

Görüştiğimiz 29 kadından evli olan kadınların tamamı ekonomik şiddete uğramışlar. Ekonomik şiddet kategorisi çok büyük bir spektrumu kapsıyor. Parayla ilgili yalan söylemek ve kandırmaktan aç bırakmaya varan biçimleri var. Ekonomik şiddet birçok farklı şiddet biçimiyle beraber yaşanıyor ve toplumsal cinsiyet normlarıyla iç içe geçiyor. Bu açıdan toplumun olağan kabullerinin ekonomik şiddet olarak tanımlanması zorlaşıyor.

Ekonomik şiddetle fiziksel şiddetin iç içe geçtiğini gösteren birçok anlatı var:

“ Yok. İlk vurduğu zaman değil. Bir iki kere baktım öyle satıyor, yiyor, para yok, bir şey yok, bir de üstüne dayak. Hani ben senin hiçbir şeyin değilim. Senin hiçbir şeyin değilim. Şimdi sen niye beni dövüyorsun? (K21, 39)

Bazı kadınlar buna adlı adınca ekonomik şiddet de diyorlar ve ekonomik şiddetin sürekliliğinin yarattığı psikolojik şiddeti dile getiriyorlar.

“ Ki zaten çalışmıyordum olsaydım da atanmamış olsaydım da bir işte çalışmak zorundaydım çünkü umrunda bile değildi. Parasını ne yaptığına dair hiçbir fikrimiz yok. Ben yıllarca ne yaptığını bilemedim. Ekonomik şiddetine maruz kaldım. Hem de çok fena bir şekilde. İnim inim inlettii diyebilirim. Üzerime hiçbir şey alamayacak kadar. İki bebek üst üste oldu. Ve yetmiyordu mesela X araba alıyordu, biz de alalım diyordu. Gidiyordum işte o kredi çekemiyordu bana çektiriyordu. Ben de o mutlu olsun sırf üzülmesin diye gidiyordum alıyordum. Bu sefer araba kredisi öderken,

1.3.1 Cimrilik

Kadınlar ekonomik şiddeti **cimrilik** olarak tanımlıyor. Cimrilik, erkeğin eve giren paranın tasarrufunu tamamen kendi eline aldığı ve kadının bu konuda asla inisiyatif alamadığı toplumsal cinsiyet rejiminin gündelik dildeki en net ifadesi. Erkeğin kadına nasıl ve ne kadar para vereceğinin kararını kendisinin verdiği, kadının para isteme gerekçelerini çoğu zaman kabul etmediği, kadının evine alacağı eşya ve tüketim ürünlerini kısıtladığı durumları kadınlar cimrilik, küçük şeylerin hesabını yapmak şeklinde yargılayıcı bir dille ifşa ediyorlar.

“ Bir de üstüne üstlük maddi olarak zaten kıt kanaat benim, bana hiçbir zaman evliliğim süresince parayı sayarak veren bir insandı. Çok az para veren, cimri biriydi. ... Mesela dolmuşa bineceğim, sağlık ocağına gideceğim, çocuklarımı götüreceğim, dolmuşa bineceğim kadar para verir, bir iki kuruş da fazla verir, geldiğim zaman da o kalan parayı isteyecek kadar da aciz bir insandı. Yani onu da tek tek benle hesap ederd. Ne kadar arttı... aslında maddiyatı da güzel bir insandı, kayınbabam, diyorum ya fabrikamız vardı. Hasılatları da güzeldi. Ama neden böyleydi? Kendi cimriliğindendi herhalde. Ben de hep aklım sıra aman harcamayayım, aman istemeyeyim, adam şey, hani ona sıkıntı olmasın, birikim yapsın.. hep bunu düşünürdüm. (K7, 53)

“ Evin içinde fakirdim. Anlatabiliyor muyum? Öyle bir şey vardı çünkü. Neye ihtiyacın olabilir ki, ne ihtiyacın var? Okurken de yani. 500 lira mı? 500 lira. Bir alt bir üst vermezdi mesela. Sen onunla ne yaptın, ne ettin. Ben de korkumdan, bir de gururluyum, son ana kadar istemem paramı. Sıfırlanır, ondan sonra isterim. (K6, 32)

Cimrilik, yani görüşmecinin tabiriyle “küçük şeylerin hesabını yapmak”, psikolojik şiddet boyutuna ulaşarak kadınları yıldırıyor:

“ Bir şey farkettim geldikten sonra. Eşim çok küçük şeylerin hesabını yapıyor. Zaten daha evlendiğimizde çöp poşeti ve yumuşatıcı kullanımı konusunda, işte, annesi hiç yumuşatıcı kullanmazmış, Şehirdeki tek çöp poşeti kullanan daire bizmişiz falan gibi muhabbetler olmuştu. İstanbul'a gittiğimizde ben plastikleri ayrı bir poşete koyuyorum, diğer çöplerle karıştırmıyorum. İşte o karıştıran kişiler kolay alsın diye. Mesela onun için kullanacak oradaki adamları düşünüyormuşum, ama çöp poşeti parasını düşünmüyormuşum mesela. Ondan sonra böyle değişik bir hesap yaptı. Armatür, lavabonun, soğuk tarafındayken soğuk su doldurup çaydanlığı kaynatmak mı yoksa sıcak tarafını koyup -hani kombi alevleniyor ya- o şekilde doldurmak mı daha ekonomik diye bir hesap yaptı ve soğuk su koymak daha ekonomikmiş. O yüzden ben burada bile, taşındıktan sonra her sabah çay demlerken şeye bakıyorum, armatür soğukta mı sıcakta mı? Sonra dedim ki, işte bu yüzden bana hayat çok ağır geliyor. Yani çok taşımamam gereken yükleri taşımışım. Şimdi diyorum ki, bakmayacağım yani sıcakta mı, soğukta mı? Kaç kuruş ne farkedebilir? (K15, 41)

1.3.2 Erkeğin Eve Bakmaması

Kadınlar ekonomik şiddeti, erkeğin toplumsal normlara uymaması, diğer bir deyişle geleneksel olarak evin reisi olmanın gereğini yapmamak olarak da tanımlayabiliyorlar. Erkeğin maddi konularda evini ve eşini ihmal etmesi kadınlar tarafından evli bir erkek gibi davranmamak olarak değerlendiriliyor.

“ Yeri gelirdi evi ihmal ederd, maddi olarak da ihmal ederd eşi olarak da hiçbir zaman yanımda hissetmezdim onu. Tek başıma bir hayat. Tek başıma ayaklarımın üstünde durmaya çalışıyordum. (K7, 53)

“ O hep dışarıda yemek yer, lüks bir yaşam tarzı. Ve hiç evli değilmiş gibi davranırdı. Çocukların sorumluluklarını alırdı, hani ne

dersin ona, gıda ihtiyacı, temel ihtiyaçlarını karşılıyor ama iş ciddi sorumluluğa geldiğinde, zaman ayırmaya geldiğinde yok, bekar hayatı yaşıyor. (K10, 32)

Bu tür sorunları dile getiren kadınların sayısı oldukça yüksek. Erkekler kendilerinden evin bir ihtiyacı talep edildiğinde fiziksel şiddete başvurebiliyorlar:

“ Şöyle. Bir şey ismarlasak ona bir şey şey yapsa, eve gelse yani evde korkuyla yaşadık. Gelse. Bir şey ismarlasak, zaten geldiği zaman bana derdi ki “Benden bir şey isteme. Param yok.” Yani beklerdi ki o alsın yapsın. Söylediğim zaman o zaman bağırır çığırır, döverdi. Vurur kırardı. Haliyle korkardım. Bana silah bile çektiği an olmuştur yani. (K3, 55)

Kadınların beklediği gibi evin maddi yükünü paylaşmamasının yanı sıra, erkeğin kadının kendi emeğiyle kazandığı parayı etrafa dağıtarak itibar sağlaması, kadınları en çok yaralayan sömürü biçimlerinden biri olarak dile getiriliyor. Bir kadın bunu “benim paramla başkalarına ağalık yapmak” diye tanımlıyor:

“ Tabi. Çalıştığım. Evi ben görüyorum. Çalıştığım. Ben bir de çalışmaya başlayınca o evden yavaş yavaş hep kesti elini ayağını. Ondan sonra bir böyle, iki böyle. “A ne kadarımız oldu? Kaç paramız oldu? Ya bir ben de bakayım. Beni de götür.” Biliyorum, ben burada bin lira var değil mi hesabımızda. Ben verdiklerimi biliyorum. Beni bir götürdü, bir baktım ki orada 500 lira. “A, bunun yarısı nerede?” “İşte A’ya verdim ya, getirecek bir ay sonra. M’ye verdim ya, getirecek bir ay sonra.” Böyle yapıyordu bir de. Yani benim paramla başkalarına ağalık yapıyordu. Ben bunu da yaşadım yani. Hiç tanımadığım bir adam geceyarısı kapımı çaldı. Evde yok o yine. Geceyarısı kapımı çaldı. Kimsiniz, dedim. “Ya ben, burası A abinin evi değil mi?” “Evet.” dedim. “Ya ben ondan borç alacaktım. Borç almak için geldim.” Şok oldum ya hiç tanımadığım bir adam. Ben bunu da yaşadım. Adam ne kadar ün yaptıysa. (K2, 44)

1.3.3 Kadınların Üzerine Borç Yıkma

Kadınların anlatılarından, erkeklerin, kazandıkları ya da kadınlardan aldıkları paraları nereye harcadıklarının hesabını hiçbir zaman vermediklerini görüyoruz. Aynı zamanda harcamaları karşılığında borç alıp bu borcu kadınların üstüne yıkabiliyorlar. Dolayısıyla kadınlar, bu borçlarla karşılaştıklarında ekonomik olarak sömürdüklerini fark ettiklerini söylüyorlar ve kocalarına kızıyorlar. Kadınlar erkeklerin sıklıkla borç aldıklarını ve bu borçları kapatmak için kadınların hayatları boyunca çalışıp para ödediklerini, çalışmayanların da düğünde takılan ya da mehir olarak verilen altınlarını kocalarına verdiklerini anlatıyorlar. Bunlar kredi borçları, piyasaya yönelik borçlar, faturalar, ya da nereye olduğu belli olmayan “borcum var” diye bahsedilen paralar olabiliyor. Bu borç boşandıktan sonra da devam ediyor ve ekonomik açıdan kırılgan olan kadınları daha da zor duruma sokuyor.

“ Ben ailesiyle konuşmuyorum. O süreçte eşim maddi olarak sıkışık, yine altınlarımı da verdim. Borca yetmedi. Üstüne benim mehirlerimi de aldı. Bütün annemin bana yaptığı bileziğe kadar, bir tek o bilezik kalsın dedim elimde, o da annemin hatırası. Hepsini aldı. Borcumuz kapanmıyor, o kadar borca girmiş ki. (K8, 30)

“ O iş bölümünü allem ederdi kallem ederdi, ondan kaçardı. Ekonomik bölüşümü de “sen çok kazanıyorsun, bak ben az kazanıyorum” bilmem ne diye diye, böyle, “ben ödeyemiyorum, benim borcum var...” Ben evlendiğimden beri bu adamın borcu var, hala ne borcu ödemediğini bilmiyorum. (gülüyor) Böyle “benim borcum var, ben az kazanıyorum, bak o borcu yatırırım, sen şimdi her şeyi öde” falan diyerek bütün her şeyi benim üzerime yıkmıştı yani. (K5, 38)

“ Onun oradan buradan çıkan borçlarından bıktım. A’daki evi 3 yıl faiz ödedikten sonra bana hiç parasına sattırdı. Satmasaydım erkek

kardeşinin üzerine yapacaktı, kendi farklı bir işleme girişecekti. Bana sattırdı. Geriye zaten çok para kalmadı. Bankadan çektiğim parayı olduğu gibi geri yatırdım. Çünkü anaparaya hiç girmemiştik. Alelacele de sattığım için çok ucuz bir fiyata gitti. Ama iyi oldu. Çünkü başıma bir sürü iş açabilirdi. Daha 7 sene kredi borcu vardı onun mesela. (onları kapattınız tabi) tabi tabi krediyi kapattık. Piyasaya bir sürü, sağdan soldan borç vardı, insanlar, o telefonuna bakmıyordu engelliyordu, insanlar beni arıyordu. Ve ben onları özledim, hak vebal yani bunlar. Onları ödedim. Şu anda şöyle hala biraz borcum var. Bir tane ihtiyaç kredisi çektim, ödüyorum ama olsun. Yani borçsuz hiç kimse yok. (K11, 41)

1.3.4 Kadınların Parasına El Koymak

Kadınlar “evliliğin gereği” olarak çalışıp para kazanarak evin geçimine destek olmaktan imtina etmiyorlar. Ancak zaman içinde koca, evi geçindirmekten iyice elini eteğini çekip kadının bu parayı kullanmasını tamamen engellemeye ve kadına söz hakkı vermemeye başlıyor. “Sen parayı kontrol edemezsin” diyerek paranın kontrolünü kadınların elinden alıp onları kontrol altında tutmuş oluyorlar. Bu durumda kadınlar sömürdüklerini hissedip öfkeleniyorlar. Kadınların para biriktirmelerine izin verilmiyor, maaş ve kredi kartına el konuyor, maaşları borç karşılığı haciz ve ödemelere gidiyor.

“ Ben iş hayatına atıldım. Gittim bir fabrikada tesadüfen öyle bir perde fabrikasına girdim. Çalıştım. Çalışmaya başladım. Öyle güzel gidiyordu. Bu benim çalışmama alıştı. Bu sefer hiç çalışmamaya başladı, rahata alıştı. 3 gün çalıştı 5 gün yattı. 10 gün çalıştı 1 ay yattı. (K24, 38)

“ Yani son dört sene, dört sene olmuştu yani ayrılmadan önce, dövüyordu yani bir şey söylediğim zaman. Hani paran nerede, aylığın nerede sorduğum zaman, o zaman hücum ediyordu. İşte çocuk, mesela çocuk bendeydi.

Ben işe gidiyordum. Temizliğe gönderiyordu. Bana iş buluyordu. Kendisi de avare avare geziyordu. (K21, 39)

“ Burdaki bir kurs açılmıştı. Kurslar açılmıştı. Ben hep öyle oraya gidiyorum. Kendime öğreniyordum, her ay da 500 veriyorlardı. Eşim para istedi ben vermedim. Yataktaydım, hastaydım da. İstiyor valla dedim veremem. Bakkalın parası, borçla almışız işte, bakkala verecem para. Borçla almışım onun borcunu verecem. İstediler ben vermedim bi’ de yataktayken başıma ...vurdu. Bi daha dedi işte bu eve gelmeyeceksin. Ben de yine işime gittim. Öyle onlara söyledim. Kızlar beni tanıyor. O da beni işte oraya [ŞÖNİM] götürdü. Ben bilmiyorum nerdeydi bilmiyorum yani. Onlar da beni oraya gönderdiler. (K20, 33)

“ Eve geldim, 3-4 aylık faturalar dolu. Ben bunları hep çalışa çalışa ödedim. Ben ödedim. Ben temizledim. Umursamıyor. Umursamıyor. Biliyor, çalışacağım. Biliyor, borcu sevmem. Biliyor, birini kapıma getirmem. Umursamıyor ki. Hepsini ödedim. Sende mesela, ayrılmadan önce size getirdim, para biriktirdim ben size. Sitede bir kadın. Abla. 3-4 bin lira para biriktirmiştin onda, onun yanına gelirken. Kadının evinde. Geldim eve yığınla borç. Geldim sana dedim ki, “Abla, ben parayı alacağım. Onun için geldim. Çok borç var.” “K2 yapma.” Vermiyor kadın ya. Zoraki aldım. Gideceğini bile bile. Sen biliyorsun o paranın gideceğini ben de. Bile bile aldım. “Abla, evde çocuk var. İcra mı gelsin?” dedim. “Gözünü seveyim ya. Ben bunu çocuğuma yaşatamam, yapamam. Mecbur ödeyeceğim. Ben bu eve geldim, gözümü kapattıysam abla bu gidecek. Ödeyeceğim. Yolumuza bakacağız.” Çok ödedim. Çok gitti. Size anlatamam. Şimdiki aklım olsa ooo ben daha en başta alırdım. O ilk ayrıldığımda giderdim. (K2, 44)

Bu sömürü küçük adımlarla, kadınların elinden kendi paralarını harcama imkanının alınmasıyla başlıyor. Birçok kadın maaşlarının ve kredi kartlarının “sen para kontrol edemezsin” diye elinden alındığını anlatıyorlar:

“Söz oldu ee söz olduktan sonra ee eşim benim kredi kartımı istedi ben o sırada işte çeyiz alışverişine bişeylere devam ediyorum. Kredi kartımı istedi, ben de tabii ilk olarak niye böyle bir şey yapıyorsun hani diye bi tepki vermiştim. İşte sen harcamalarını kontrol edemezsin şimdi her şeyi almaya çalışırsın, evlendiğimiz zaman bu olmasın, işte ben borçsuz evlenmek istiyorum, evlendikten sonra hepsini alırsın diyerek işte kredi kartın istersen bende dursun ben şey yaparım hani sen kendini kontrol edemezsin diye bir şeyi oldu ve orda ben kredi kartımı verdim. (K17, 32)

Kocasını eve para vermeyince kendi el işini satarak geçinmeye başlayan bir kadın kocasının lüks harcamaları karşısında duyduğu öfkeyi dile getiriyor:

“Sürekli kasaya doldururdu altını da parayı da. En son yine bu kadar kendimi yırtarken çocuklarımla eğitimi için. Kaç tane takım almış. Böyle geliyor elinde, yani pahalı markalar, Sabri Özer işte Derimod öyle şeyler işte, pahalı markalar. Takımı almış, ayakkabıları almış, kemerine varıncaya kadar Kemal Tanca giyinirdi. Ucuz bir şey de giyinmezdi. (K7, 53)

Paralarına yıllarca el konya dahi kadınlar için çalışıp para kazanıyor olmak şiddetten ve nihayetinde evlilikten kurtulmak ya da evlilik içinde güçlenmek açısından önemli bir kaynak oluşturuyor:

“Sadece şu an maddiyat sıkıntıları var başka hiçbir sıkıntımız yok. Kendim bu, o yanımda olmadığı süreçte ben ayaklarımın üstünde durabiliyorum ve senden asılı değilim. Çünkü sürekli “benden asılısın, bana mecbursun, böylesin şöylesin hani bir hiçsin.” Hem kendime ispatlamış oldum. Hem de karşı tarafa bunu ispat ettim ki ben bir hiç değilim. Sensiz de ben ayakta durabiliyorum. Ve şu an Allah diyorum her şeyin karşılığını verir ya şu an tam tersi o benden asılı oldu. Hani onun işi yok ben çalışıyorum. (K14, 35)

1.3.5 Partnerler Arası Psikolojik Şiddet Olarak Ekonomik Şiddet

Araştırmamızda evli olmayan 2 çift var. Her iki vakada da partnerlerin araları bozulunca erkekler, birlikte yaşadıkları süre içinde harcadıkları paraları kadınlardan geri istiyorlar. Bu neredeyse ayrılmanın cezası olarak talep ediliyor. Başka bir deyişle ekonomik şiddet psikolojik şiddetin bir aracı oluyor.

“O arada, bir de, kavga edince dedi ki, “diyeyim,” turun parasını şunun bunun parasını falan aldı benden. Hepsini. Evet. Onları, dedi, geri gönder. Bu bende olacak, dedi. Bütün paramı aldı. Nakit param neyse onu aldı. (K6, 32)

“Sonrasında beni icraya vermiş. Onu öğrendim ben. Nasıl icraya vermiş? Birlikte olduğumuz süre boyunca bana verdiği paralar, gönderdiği işte atıyorum harçlık, bilmem ne, harcadığı para, onların hepsinin ekstresini çıkartmış. “Ben bu paraları istiyorum.” diye icra davası açmış bana. Ama yani bütün ilişkilerde insanlar birbirine para harcıyorlar. Ben de ona para harcamışım. Şimdi ben de mi gidip dava açacağım? Böyle saçma sapan bir şey mi var? Polise ben bunu anlattım, polis güldü. “Böyle saçma sapan iş mi olur ya?” dedi. “Evleniyoruz, boşanıyoruz, birbirimize neler harcıyoruz. O zaman herkes evlendikten sonra birbirine dava açsın.” falan dedi. Sonra ben buna gidip tabii itiraz ettim, icrayı durdurmak için. (K22, 30)

1.3.6 Kadınların Çalıştırılmaması

Kadının çalıştırılmaması toplumsal normlar açısından çoğu zaman normal kabul ediliyor. Evlendikten sonra kadının hayatının nasıl olacağı, para kazanıp kazanmayacağı, evlilik içinde çalışmaya dönüp dönemeyeceği erkeklerle müzakere edilmesi gereken bir konu olarak gö-

rülüyor ve kadınlar bu müzakereye giriyorlar. Bazen kendileri de annelik ve eşlik görevlerinin önceliğini kabul ederek, toplumsal olarak normal olanı yaptıklarını düşünüyorlar. Ancak çalıştırılmamak hayatlarında büyüyen bir mağduriyete dönüştüğü zaman, ya da evlilik yürümediği zaman bunu bir sorun olarak görmeye başlıyorlar.

Soru: Hiç çalıştınız mı ücretli bir işte?

“ K25: Hayır hiç çalışmadım. Eşim buna karşı.

“ Yo, çalışmıyorum. Benim eşim bana dedi ki, ben seninle evlendikten sonra senin çalışma hayatın bitecek. Niçin? Çünkü ben çalışan bayan istemiyorum. Bıraksaydı çalışacaktım. Oradan bana teklif de geldi. Bir tane abla geldi, yanımda çalış, dedi. Birlikte çalışalım. Eşim hayır, dedi. Benim eşim evde olsun, bana yemek yapsın, çocuğumuza baksın, yeter. (K8, 30)

“ K15: Hani bana öyle standartlar getiriyor ki. Yani ev şöyle olacak, çocuklar böyle olacak ama çalışabilirsin diyor. Ama o standartlarda aslında çalışamazsın diyor.

Soru: Ben sana çalışma demedim ki, der mesela böyle bir şeyde. Değil mi?

“ K15: Demedim. Sen zaten kendin ayrıldın işten. Yani görünen bir sınırlama yok ama işte görünmeyen bir sınırlama var. Bunları tabii ben farketmiyorum. (K15, 41)

Görüşmecilerimizden birinin sözleri şiddete boyun eğmekle çalışmama/çalıştırılmama arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koyuyor:

“ Bir de ben, ekonomik olarak bağımlı olsaydım -ki o, bana ekonomik olarak bağımlıydı- e, belki dayak bile yiyebilirdim burada. Yani adamın hiç müdanası olmasaydı, benden alacağı paraya ihtiyacı olmasaydı o konuda da belki rahat olabilirdi. (K5, 38)

1.3.7 Aç Bırakma

Kadına yönelik ekonomik şiddet aç bırakılmaya kadar varabiliyor. Genelde işkence, evden atma ya da ciddi fiziksel şiddetle birlikte yaşanıyor.

“ Açlığını da gördüm. Açlık devri mi dersiniz. Şimdi diyeceksiniz acaba açlık devri mi? Evet açlığını da gördüm. Dışarda yattığımı da gördüm. Sebepsiz yere dayak yediğimi de gördüm. Yani her şeyini gördüm. Çok affedersiniz cinsellik için şiddet uygulardı. (K24, 38)

“ Hiç iyi bir şey, sevgi yaşamadım. Hep dayak, aç bırakmak, ayağımı kırdı. Her şeyi yaşadım. Aldattı. 30 kiloya düştüm. Çocuklarımı 7-8 aylık doğurdum. (K1, 47)

“ Emziremiyorum hamile kalmışım. Mutfağa girip şerbet yaptım. Evde çünkü yiyecek hiçbir şey yok. Şerbeti de, şekeri de komşudan almıştım. O derecedeydi. Çocuğu altı üste döndermiş, üstüne yastık koymuştu. Belki acaba ağlayarak uyudu mu dedim, sesi çıkmıyor. Bir geldim odada öyle bir şok geçirdim ki çığırdım bağırdım. Çığırdım bağırdım çocuk aç ondan ağlıyor diye, bana emzir diyor. Neyle emzireyim diyorum. Emzirdiğimde hamileyim ya kusuyor, ishal oluyor. Hem de emmiyor da artık sütüm değişik geliyordu ona. Hani çocuğa mama. O zaman 7,5'tu Bebelac. O zamanlarda Muratti sigaralar da aynı paraydı. Çocuğa mama almayıp gidip kendisine sigara alıp oturup içiyordu. (K14, 35)

1.3.8 Ev Satmak

Kadınlar evlilik içinde ev almadan kendilerini güvende hissetmiyorlar. Bazı kadınlar ev temizliği gibi işlere ev için para biriktirmek için başlıyorlar. Ancak para kazansın veya kazanmasın, kadınların paranın nasıl tasarruf edileceğine karar verebilme yetkisine sahip olmadığını daha önce belirtmiştik. Ev alınması için eşini ikna etmesi gerekiyor. Bu da kadınlar için bir mücadele konusu:

“**En son olayımdan bahsedeyim. Ben yaklaşık on yıldır ev almak istiyordum. Yani basit ama, belki size basit gelebilir, ama benim için basit değildi. Oturduğum ev altıncı kat, asansörsüz bir ev. Yani sıkıntılarımla başlamıştı merdiven olayından. Eşya taşıyamıyorum, merdivende sıkıntı oluyor. Sürekli eşime “Ya hadi bunu satalım, ev alalım. Satalım ev alalım.” Hep “Tamam, olur.”, ama sallıyordu beni. Annesini bahane eder. Annesine yakın oturuyoruz. Eski evimiz öyleydi. O kadar çok söylendim ki. Bu sefer ne yapıyorum, stresimi neyden atacağım, diyelim ki kuaföre gidiyorum saçımı boyuyor. Saçıma değişiklik yapıyorum. Ya da giriyorum bir mağazadan alışveriş yapıyorum. Kendimi tatmin etmeye çalışıyorum. Çünkü çok istediğim bir şey var, ama onu ikna edemiyorum ve ilerisini düşünüyorum yaşımdan dolayı da. Yaşım geçtikçe daha zorlaşacak. Sağlık olarak da asansörsüz bir evi kaldıramıyorum artık.** (K4, N)

Ev, evli kadınlar için bir barınaktan çok daha fazla anlamlar ifade ediyor. Ellerindeki altınları, emeklerini yatırıyorlar ve güvenli, mutlu bir gelecek hayaliyle bunu yapıyorlar:

“**Evet. Onun üstündeydi, ama hiç öyle bir düşüncem yoktu ki. Benim de takıları vardı içinde, bileziklerim vardı. Ama insan ne bileyim yani. Bu evi bana emanet etmişsin, bırakıp gidiyorsun, ben geliyorum. Yani ne bileyim, böyle bir şey insanın aklına gelir mi? Altının da olabilir, paran da olabilir. Yani böyle bir şey aklına gelebilir mi?** (K21, 39)

Erkekler kadınlar için güvencenin çok ötesinde anlamlar taşıyan evi sattıkları zaman kadınlar bunu birçok açıdan hem ekonomik hem psikolojik şiddet olarak yaşıyorlar. Hayata bakışları tümünden etkileniyor. Habersiz ev satmak ya da evi başkasının üzerine geçirmek boşanmayı tetikleyebiliyor, ya da boşanma sürecine kadınların daha hızlı girmesini sağlayabiliyor.

Ev aslında bir hayat kurma hayali. Ağır (ekonomik ve fiziksel) şiddet gören bir görüşmecimiz, kocasını ev almaya ikna ederek hem emeğini elle tutulur bir yatırıma dönüştürmek istiyor

hem de evliliğin gereğini yerine getirmiş olmak istiyor. Böylece anlatısının merkezine ev alma çabasını ve aldıkları evi koyuyor:

“**Adam eve bakmıyor, etmiyor. Bir sonum yok, bir son göremiyorum. Kiralardayız. “Ya bak A, bizden sonra evlenenler ev bark sahibi oldu. Bizim de bir şeyimiz olsun. Çocuğumuz var. Burada kirada nereye kadar. Bak ben de çalışıyorum. Sen de çalışıyorsun. Bir şeyler yapalım ne olursun.” diyordum. Kendi adınıza çalıştığınız parayı yatıramazsınız. Kendi adınıza biriktiremezsiniz. Ona vermek zorundasınız.** (K2, 44)

Ancak ortak bir ev sahibi olmak, K2’yi şiddetten kurtarıp evliliğini hayal ettiği gibi yaşamasına yetmiyor. Daha sonra geçirdiği en ağır deneyim olarak “Bu yediğim dayaklarmış. Onlar hiçbir şey. Bunlar hiçbir şey bunları duyduğunuz zaman” diyerek kocayla ortak aldıkları evi terk ettikten sonra eve başka kadınların gelmesini anlatıyor. Bu, onun için fiziksel şiddetten daha ağır bir duygu olmuş. Bu yüzden, emekleriyle satın aldığı evi terk etme duygusuyla başa çıkamadığı için eve ve evliliğine kısa bir süreliğine geri dönüyor.

1.3.9 Hukuk Sürecinde Yaşanan Ekonomik Şiddet

Kadınların yaşadığı ekonomik şiddet boşanma sürecine girdikten sonra keskinleşiyor. Ayrıca boşandıktan sonra seneler süren etkileri olabiliyor. Bunlardan en belirgin olanı, boşanma sırasında ve sonrasında erkeklerin nafaka ödememek için oynadıkları çeşitli oyunlar: mahkemeye yalan beyanda bulunmak, sigortasız çalışmak, beraber kazanılan malları başkasının üzerine geçirmek gibi.

“**Çocuğum hastalandı biz ayrı bir eve taşındık, evim diye bildiğim ev annesinin üstüne şey çıktı ve ben o eve bir sürü masraf yaptım. Ortak araba aldık şey yaptık hep ailesi üstünden yani bizim ortak hiçbir şeyimiz yoktu, adı geçen**

hiçbir şey. Yasal süreçte de bu benim elimi çok zayıflatıyor. Ben bunun mücadelesini çok verdim ve bunun mücadelesini verdiğim için yine suçlandım. Ben eşime güvenmiyordum, ailesine güvenmiyordum, benden karı olmazmış (gülümsüyor) benim gibi kadın olmaz olsunmuş, benle yuva kurulmazmış... bunlarla suçlandım. Halbuki araba alıcaz babasının adına almaya kalktı, "beraber aldığımız şey neden babanın adına?" bunu dediğim için benimle yuva kurulmazmış. (K17, 32)

“ Ben biraz paramı biriktirdim. Beş yüz biriktiriyordum, aylık nafaka alıyordum. Hatta daha fazla biriktirdim. Bunlar şey yaptı. Şey sundu, mahkeme, borçlarını gösterdi üzerine kredi çekti, babası bir şeyler yaptı aldı vermek için. Neyse bir şekilde onu hallettiler. İki yüzü benim, üç yüz elli de çocuğun nafakası. Bunlar bir şekilde bir şey yaptılar. Hatta hiç rahat da değiliz. Benim altınlarımı bile vermedi. Şu an Yargıtay'da. Şey demiş, "Ben hep eşime verdim altınları" "Eşim aldı borcuna verdi." mahkemede şey demişler "Birlikte yedik, harcadık." Ben maalesef altınlarımı ben yemezdim asla, sırf o istedi diye ben onun borcuna verdim. (K8, 30)

“ Bana nafaka yoktu. Çocuğa nafaka falan vardı. Bir de belli paraları falan alacaktım, işte, evin yarısını alacaktım. O muhabbetler falan vardı. Takılarım vardı. E, "ben seviyorum, boşanmayacağım," dedi. Benim boşanma sürecim de OHAL'e denk geldi. OHAL'e denk geldiği için ben ilk şeyim, darbemi, şeyde yedim, yani sıkıntımı. Başka şehirde davayı açtığım için, yaşadığın tarafta, altı ay yaşadığın yerde açılması gerekiyormuş. İstanbul'da açmam gerekiyormuş davayı. OHAL'e de denk gelince benim davamı altı ay öteye attılar. Benim davamı altı ay öteye attıkları için, o arada, benim eşim kendini işsiz gösterdi, işten çıktı. Evlerini babasının üzerine yaptı. Yurt dışına dünya turuna çıktı, seyahate çıktı. Bloglarda yayınladı onları. (K6, 32)

“ Sadece bir sene bir ay çalışmıştı bir yerde, aylığına bir kere el koymuşlardı. Ondan

sonra da daha çalışmadı. Hiçbir şeyini de görmedim, nafakasını da görmedim. Nafaka da şey yapmışlar. Çalışmadığı için nafaka da alamıyorum. Çalışıyor, ama gizli çalışıyor. Yani sigortasız. O yüzden. (K21, 39)

“ Mesela vermezse diyor hapis cezası varmış. Bilmiyorum öyle bir şey var mı? Nasıl olacak bilmiyorum? Aramada aramadım onu ama arayıp da soracaktım ona işte. Yani bir eksik var mı ne yapacaksınız ne zaman koyarsınız? İcraya koyacağım dedi. Eğer dedi vermezse dedi işte 2-3 ay sonra mı dedi sen şikâyette bulunursun. Hapis cezası diye bir şey varmış. Adam normalde çalışıyor ama sigortasız gösteriyor kendini. (K19, 38)

Kocalar sigortalı ve resmi olarak çalıştıkları zaman nafakayı mecburen icra yoluyla ödüyorlar. Onun dışında araştırmada dinlediğimiz anlatılarda nafakayı sorumluluk görüp ödeyen bir erkeğe rastlamadık.

Tablo 3. Boşanma-Nafaka İlişkisi

Kadınlar	Boşanma durumu	Davada nafaka kararı	Sonuç
K1	Boşandı	Yok.	Nafaka almıyor.
K2	Boşandı	Tedbir nafakası bağlanmış. Yoksulluk nafakası bağlanmamış.	Nafaka almıyor. Eski koca tedbir nafakasını ödemediği için hapse girip çıkmış. Evlilikten kalan borçlar yüzünden kendisi de sigortasız çalışıyor.
K5	Boşandı	Kadın çalıştığı için nafaka bağlanmamış.	
K6	Boşandı	Çocuğa nafaka	Kendine nafaka istemiyor ama evlilikte edinilen evin yarısını alıyor.
K7	Boşandı	Çocuğa nafaka bağlanmış, kendisine tazminat olarak mehir parası verilmiş.	Nafakayı haciz yoluyla alıyorlar.
K8	Boşandı	Çocuğa nafaka	Baba ödemek istemiyor ama memur olduğu için icra yoluyla alınıyor.
K9	Boşanmadı	Tedbir nafakası	Boşanmak istemiyor ama ayrı yaşadıkları için yeniden nafaka davası açıyor.
K10	Boşanma davası sürüyor.	Çocuklar için tedbir nafakası bağlanıyor.	Çocukların babası hiç ödemedi.
K11	Boşanma davası sürüyor.		Erkek kadından tazminat istiyor.
K12	Boşandı	Nafaka kararı yok.	Eski kocasının borçlarından dolayı anlaşmalı boşanmayla aynı evde yaşamaya devam ediyorlar. Daha sonra kadın evi terk ediyor.
K13	Boşandı	Nafaka kararı yok.	
K15	Boşandı	Çocuklara nafaka	Kendisi nafaka ve tazminattan feragat etmiş.
K17	Boşanma davası sürüyor.	Tedbir nafakası	
K19	Boşandı	Nafaka ve tazminat bağlanıyor.	Hiçbir şey alamıyor. Erkek sigortasız
K21	Boşandı	Bağlandı	Hiçbir şey alamıyor. Erkek sigortasız
K22	Partnerden ayrıldı	---	Erkek tazminat talebiyle dava açtı.
K24	Boşandı	Nafaka kararı yok.	Çocukların velayeti babada. Kendisi çalışıyor.
K27	Boşanma davası sürüyor.		

Tablo 2’de görüldüğü gibi boşanma sürecinde olan veya boşanmış olan 18 kadından 6 tanesi anlaşmalı boşanmış. Anlaşmalı boşanma genellikle kadınların nafaka ve tazminat hakkından vazgeçmesi neticesinde gerçekleşiyor. Uzun hukuki süreçler ve tedbir nafakasının düşük olması kadınları anlaşmaya teşvik ediyor.

evliliğimin sonlarına doğru deli olduğumu düşünmeye başladım, yani bu çok büyük psikolojik bir şiddet. (K17, 32)

Yandaki tablodan da görüleceği üzere psikolojik şiddet biçimlerinin çoğu bir arada yaşanıyor. Bunların bir kısmı toplumsal norm olarak kabul gördükleri için hayatın içine sinmiş ve fark edilmesi güç bir şekilde yaşanırken, bir kısmı ise tehdit, iftira, şantaj ya da ısrarlı takip gibi suç kapsamına girebilecek biçimlerde yaşanıyor. Her durumda psikolojik şiddetin kadınların hayatını yaşanmaz kılan, bazen hayattan vazgeçecek noktalara getiren ağır bir şiddet türü olduğunu söyleyebiliriz.

1.4.1 Yalnızlaştırma

Yalnızlaştırma kadını kendi hayatının içine kapatarak desteksiz bırakma mekanizmalarının tamamını kapsıyor. Böylece kadının kocasından ya da partnerinden başka danışacağı, dayanışacağı kimsenin kalmaması sağlanıyor. Yalnızlaştırmanın toplumsal normlarla paralel gittiğinin altını çizmek lazım. Kadını eve, çocuklara ve bakım emeğine hapsetmek çoğu zaman normal görülüyor ve kadınlar *normal* olanın şiddet olduğunu fark etmekte ve itiraz etmekte çok geç kalıyorlar.

“Gidemezsin” dedi, “Ben senin evde oturup çocuğuna bakmanı istiyorum” dedi. O, beni oralara gönderen adam, onları yaptıran, “Çocuğuna bakmanı istiyorum, evi temiz tutmanı istiyorum.” (K6, 32)

İlk çocuğum dünyaya geldiğinde iki yıllık evliydim zaten. Bırakın çalışmayı, ben kapının önüne çıkamıyordum. Büyük bir yasak, büyük bir baskı... (K10, 32)

Toplumsal cinsiyet normunun içinde sıkça rastlanan bir yalnızlaştırma örneği de yeni evliyken kadına yerini ve haddini bildirmek için aileden ve arkadaşlardan koparma olarak yaşanıyor:

“Bir sene böyle geçti, sürekli bir çaba halindeydim, sürekli eşimin ilgisini tutmaya çalışıyordum ki iki ay boyunca hiç ailemle görüşmedim, 6 ay boyunca hiçbir arkadaşım ile görüştürmedi beni. Şuydu: Ben seninle vakit geçirmek istiyorum, sen evlendin artık eski hayatın yok, benim için de öyle. Öyle söylüyordu ama kendi hayatına bakınca öyle değildi. (K17, 32)

Kadınların evlilikle ilgili kendi kararlarını vermeleri de çeşitli toplumsal normlarla kısıtlanıyor. Örneğin nişanlılık evlilik öncesinde birbirini tanıma dönemi olarak tanımlansa da, nişan bozmak kadın için uygunsuz bir hareket olarak görülüyor. Görüşmecilerimiz arasında nişan attığı için ceza olarak yalnızlaştırılan bir kadın, bu hareketinin neredeyse namussuzluk olarak nitelendirildiğinden bahsediyor:

“Ben ailemin içerisindeydim ama onların içerisinde değildim. Beni böyle, görünmez bir duvarla kendilerinden ayırmışlardı... kardeşlerim de buna iştirak ediyordu. Babam da bir şey demiyordu. Onaylamasa da hiçbir şey diyemiyordu. Ben sürekli kendimi başka bir odaya atma gereği hissediyordum, çünkü o ortamda duramıyordum, dışlandığım için. Annem, ben bir nişandan ayrıldığım için sanki olağanüstü namussuzluk bir şey yapmışım gibi, artık bu dindar camiadan kimse seni istemez gibisinden, bir laf etti. Ben bunun ağırlığıyla kalktım bu adam da nasıl olsa böyle bir adam diye işte dindar, falan filan diye atıverdim hemen. (K11, 41)

Şiddet sonrası polise gitmemesi için kadınların eve kapatılması da akut durumlarda uygulanan psikolojik şiddet biçimlerinden biri.

“Eşim başka bir ev tuttu, yeni bir ev aldı. Parası var çünkü. Dayadı döşedi. Ve bizi oraya götürdü. Ailesinden uzak bir yere çünkü ailesi bana çok baskı yapıyordu. Sekiz ay boyunca eşim beni eve kilitledi. (K10, 32)

“Eve döndüğünde eşinin gözünü korkutmak için “seni şikayet ettim” diyor ve “en büyük dayağımı o zaman yedim” diyor. O günden sonra bir süre eve kilitlendiği bir dönem de yaşamış. (K27, 34- saha notları)

“X diye bir yer vardır. Beni oraya götürdü. Orada elimden telefonumu falan, her şeyimi aldı. Sonra beni bildiğin tıpış tıpış tekrar otele getirdi ve ben, beni o halimle kimse görmesin diye bir hafta on güne yakın odadan dışarı çıkmadım. Zaten hep bu şekilde başladı. O on yıl, dokuz yıl içinde belki beş altı kere dayak yemişimdir. Devamında hep psikolojik şiddet, ama hep şey derim hala, keşke canım acısaydı. (K22, 30)

Kadının kendini savunmaya başladığını, başına gelenleri başkaları ile paylaşma noktasına geldiğini gören koca, kadını çevreden koparmak için baskı uygulamaya başlıyor.

“Kendimi savunmaya başladığım zaman; “ha sen eskisi gibi değilsin, sen değiştin. Sen eskiden böyle bir kadın değildin. Sen değiştin, seni kimler değiştirdi, sana birileri öğüt veriyor, seni komşular dolduruyor.” sürekli bunlar gelmeye başladı, bunlarla gelmeye başladı bana. Böyle yapıyor. Bu sefer de birilerine yaklaşmama izin vermiyordu. Sanki çevre beni dolduruyordu, çevre doldurduğu için de bundan kurtulmak için de çevreden uzaklaştırmak istiyordu beni. Kabul etmedim. (K7, 53)

Ekonomik şiddet bölümünde ele alındığı gibi kadınlar evlilik içinde uğradıkları şiddetin erkeklik normlarına uymadığını dile getirebiliyorlar. Aynı şekilde psikolojik şiddet de “koca ve baba olamamak” diye nitelendiriliyor:

“Öyle, 5 sene böyle sürdü. 5 sene boyunca bu adam ne benle konuşuyordu ne çocuklarıyla konuşuyordu, ne baba idi ne koca idi. (K7, 53)

“Düğüne gidiyorum, bir yere gidiyorum, yanımda gelmiyor, her yere tek gidiyorum. Tatillere ayrı gidiyoruz. Öyle bir evlilikti yani. Ondan sonra, yani gördüğüm şiddet psikolojik şiddet. (K6, 32)

Şunu belirtmek gerekir ki aynı aile rejimi içinde yaşayan kadının erkekten beklediği ilgi ile erkeğin kadına bakışı arasında büyük bir fark var. Kadınlar, mecbur tutuldukları bir cinsellik dışında kocalarından hiçbir ilgi görmediklerini anlatıyorlar:

“Adam evde yok. Adam geliyor, yatıyor, sizden kadınlığınızı da alıyor, gidiyor sabah. Adam yok evde. Ne bitmiş, ne tükenmiş, toplantı mı varmış, çocuğun bugün bayramı mıymış. İşte ne bileyim size nasıl söyleyeyim ya? Ramazan mı gelmiş, cuma mıymış, bayram mıymış. (K2, 44)

Evlilik dışında kurulan ilişkilerde de erkeklerin toplumsal normları kendi çıkarları yönünde manipüle ettiklerini gözlemledik. Evli olmayan partnerler arasındaki ilişkiyi bir tarafın gizli tutmak istemesi, sonunda kadının yalnızlaşmasına ve yaşadığı şiddeti etrafına anlatmakta daha da zorlanmasına neden oluyor. Kimsenin bilmediği bir ilişkide şiddete uğradığını anlatmak daha da zor oluyor.

“Ondan sonra, o memleketine gitti, ben memleketime geldim falan filan derken biz gerginlik, tartışma, bir şey falan, çünkü o kendinde beni bir yere koyamadı, ilişkisinde bir yerlere oturtamadı edemedi falan. Telefon etti, bir şeyler söyledi. İşte, “anlatma kimseye” falan gibi bir şey söyledi. Ben de “Ben anlatırım yani konuşurum, biliyorum, arkadaşlarıma anlatırım” falan dedim... İşte, “Kimseyle görüşmeyeceksin, herkese söyleyeceksin ilişkisini kestiğini” falan. Telefon rehberimden bütün numaraları sildi, şu an yok kimse neredeyse. Ben tekrar hat değiştirdim. (K6, 32)

Yalnızlaştırmaya son bir örnek de ailesiyle beraber yaşayan bir kadının deneyimi. Ailesinin dini görüşlerinin dışına çıkarak başörtüsünü çıkarmaya karar veren bir kadına karşı uygulanan psikolojik şiddet de yalnızlaştırma ve eve kapatmakla başlıyor. Kadın görüşmecimiz bu cezanın, kendisini desteksiz bırakmak ve aile dışında bir hayatı olamayacağını göstermek için uygulandığını anlatıyor:

“En son annesine sormaya karar vermiş. “Anne ben başımı açsam ne olur?” diye fikrini almak istemiş aslında o an ama annesi direkt “Ben sana evladım demem” karşılığını vermiş. Tartışıyorlar ve annesi küsüp konuşmamaya başlıyor. Sonraki hafta eve geldiğinde babasına soruyor bu sefer. O da “Biz nasıl insanların yüzüne bakacağız” diye başlıyor, hakaret ediyor ve tehdit ediyor. “Yurtta kalmayacaksın, evden de çıkmıyorsun” demiş. (K29, 22 - saha notları)

1.4.2 Tehdit, İftira, Şantaj

Konuştuğumuz kadınların yarısından fazlası tehdit, şantaj ve iftiraya uğramış. Tehditler çok basit gündelik sözlerden, çok incelmış, kişiye özel durumları kullanarak yapılan tehditlere kadar uzanıyor: çocuğunu göstermemek, terk etme tehdidi, dışarı çıkmasını engellemek ile tehdit, boşanmaya direnen eşi çocuğu almakla tehdit, nafaka vermemekle tehdit, öldürmekle tehdit, rezillik çıkarmakla tehdit, boşanmakla tehdit, okuldan alma tehdidi, evladım demem tehdidi, aileye ihbar etme tehdidi, ailesine zarar vermekle tehdit, kezzap atmakla tehdit, başkasına öldürtmekle tehdit, ileriki ilişkilerini engellemekle tehdit, arkadaşının sırrını ifşa etmekle tehdit, hamile bırakmakla tehdit, namusuyla tehdit, tecavüz görüntülerini yaymakla tehdit.

Tehdit listesi daha da uzatılabilir. Ancak bunların içinde en sık rastlanan kadını ya da bizzat kendini öldürme tehdidi:

“Bir ara, kendi boğazına şeyi götürdü, bıçağı götürdü, K8 dedi kendimi öldürürüm. N’olur, dedim, yapma n’olursun. Ben çok konuştum, ağladım. Lütfen, tamam, yapma n’olursun, bıçağı indirdim. Artık psikolojik olarak yıpranmış ya. Kendine de zarar verecek gibi oluyordu... bir defa ben o durumu da yaşadım. Çok şükür hiçbir şey olmadı. o gün ben çok korkmuştum. (K8, 30)

Türkiye’de yaşanan kadın cinayetlerinden bildiğimiz gibi öldürülme tehdidi boş bir tehdit değil.

Bu araştırmada da gördüğümüz gibi öldürülme ihtimalinden uzaklaştırma kararı ile ve aile desteğiyle şans eseri kurtulan kadınlar olduğunu söylemek gerekiyor:

“Ayağa kalktı, ben sandalyede oturuyorum masada. Ne yapacağını tahmin edemedim. Tek bildiğim baktığım boğazıma bıçak dayadığı. Gelmezsen seni keseceğim! (K24, 38)

“Tuttu beni yere yatırdı, boğazımı sıktı. Sonra, tükürdü falan yüzüme, bayağı. Okkalı tükürdü. Ben orada kendimden geçtim zaten. Sonra kalktık, hiçbir şey olmamış gibi. (K6, 32)

Evliliğini ne pahasına olursa olsun sürdürmek isteyen kadınlar için ayrılma tehdidi, şiddetin en ağırına katlanarak evli kalmaya neden oluyor. Erkek boşanma davası açtıktan sonra da tehditlerine devam ediyor ama aynı kadın bu sefer de ayrılmış olduğu erkeğe ceza olarak boşanmayı reddediyor.

“O zaman yine kardeşleriyle bozulunca, bu sefer beni tehdit etmeye başladı. Ben kardeşlerimden vazgeçtim. Sen de hata yaparsan senden de vazgeçerim. Sürekli bu ağzında vardı. Ben bütün annemden babamdan vazgeçtim, kardeşlerimden vazgeçtim senden de vazgeçerim. Hep bu tehditle uzun süreler devam etti. (K7, 53)

“Boşanma davasını o açtığı için ben kabul etmiyordum bana haber gönderdi. Kabul etsin ona 500 lira nafaka vereceğim, yoksa avucunu yalar. Yoo, ya kabul etsin ya da kızı alırım elinden. Ben de kabul etmedim. (K7, 53)

Tehdit ile birlikte iftira ve şantaj da kadınların karşılaştıkları psikolojik şiddet biçimlerinden. Erkekler kadının her türlü davranışını bir iftira ve şantaj meselesi haline çevirebiliyorlar: başkasıyla beraber olmakla suçlamak, mahkeme de eşine ve çocuklarına bakmadığını iddia ederek kadını haksız duruma düşürmeye çalışmak, ayrılmamak için uygunsuz fotoğraf çekip sosyal medyada paylaşmak, akli dengesini kaybetmiş olduğunu iddia etmek, kardeşini terör örgütüne

üye olmakla ve başka organize suçlara bulaşmış olmakla suçlamak karşılaştığımız örneklerden bazıları. Genellikle bu iftiraların kadınlık normlarının ihlali etrafında oluşması da ayrıca dikkat çekici.

Boşanma aşamasındaki bir kadın için en dayanılmayan iftira da kocasının oğlunu kendinden uzaklaştırmak için bir ilişkisinin olduğu iftirası oluyor:

“Herhalde hiçbir şey beni o kadar zorlamamıştı. Okulu bırakma kararı aldı. Çünkü babası gelmiş okula, onları tehdit etmiş, okulu bırakacaksın, annen.. eğitime dayanamazsın diye. Ve benim oğlum söylemedi. Sonra benim hayatımda başka bir adam olduğunu söylemiş oğluma. Onları terkedeceğimi.” (K10, 32)

1.4.3 Manipülasyon, Gaslighting, Aşağılama, Çocuklaştırılma

Psikolojik şiddetin görünmez, dile dökülemez olduğu için en yaralayıcı biçimlerinden biri de manipülasyon. Manipülasyon, kadının düşüncesini fark ettirmeden değiştirmeye, karar, davranış ve duygularını etkilemeye yönelik şiddet biçimlerinin tamamıdır. Bunlar öyle şiddet biçimleri ki ne kanun nezdinde suç sayılırlar ne de gündelik hayatta kınanırlar. Şikâyet edilmesi bile çok zor olan ama kadının bildiği, güvendiği her şeyi sarsan bu şiddet biçimi çok yaygındır. Bu araştırmada da manipülasyonun gaslighting (kadının kendine ve kendi çevresine olan güvenini kaybettirme), aşağılama, çocuklaştırma gibi biçimleriyle karşılaştık.

“Sonrasında da zaten, böyle yaklaşık 1,5 sene sonrasında falan. Ben inanılmaz kendine güvenen bir insandım. Şey derim, “Ben bir sınava girdiğimde kazanırım, yaparım. Bu işi ben beceririm.” Hep böyleydim. Sonrasında, “Ya acaba ben yapabilir miyim bunu?” demeye başladım. O da şuradan kaynaklandı. “Sen bunu yapamazsın. Sen bundan ne anlayacaksın

ki? Gerizekalisın sen, boşuna çalışma. Girmez senin kafana hiçbir şey.” (K22, 30)

“O günden sonra beni kızdırma şeyleri denemeye başladı. Hani nasıl, ne yapacak da ben bıkacağım, evi terk edeceğim. Onları denemeye başladı” (K7, 53)

“Bu insanlar şey yapar, çevrende hiç insan bırakmayana kadar baskı yaparlar. Ama, mesela, B, diyelim, seni diyelim tanıdı, işte, “B ne kadar kötü bir insan, B’yle görüşme” falan demez. Seni bana düşman edene kadar, böyle bir şeytani oyun kurar. “Bak B sana böyle demişti, demek ki seni çekemiyor, farkında mısın” ya da “O gün ne kadar güzel giyinmiştin ama o seni eleştirmişti, bak, hep kıskançlığından hep böyle yapıyor” diye, böyle, aradan çekilir yani. Anlayamazsın; böyle, başta ben buna çok düşüyordum, “A, evet B demek ki çekememiş orada ya. Ya sen ne kadar iyi birisin, bunu gördün ve benimle paylaşıyorsun” falan diyordum. Düşünebiliyor musun? (gülüyor) Böyle bir, e, şer ağı. (K5, 38)

“Ben hastayım çünkü o bana sürekli “sen hastasın” diyor. (K15, 41)

“Ben yapmadım. Müşteki yalan söylüyor. O anki akli durumu neydi? Kafası yerinde miydi?” gibi ifadeler kullanınca açıkçası kendimi şey gibi hissettim. Yani psikolojik bir rahatsızlığım mı var benim ya da ben şizofren miyim? Beni kendimle çeliştirdi yani. Ben o olayı durdum düşündüm. Gerçekten bana bunu yapmış olabilir mi? O yapmamış olabilir mi diye düşünmeye başladım yani. O kadar iyi oynuyordu ki çünkü yani. Kesinlikle hiçbir şekilde “Hayır ya, başka biri yaptı. Beni sandı.” Ben bu kadar iyi teşhis edemem yani. A’dan Z’ye her şeyini çünkü teşhis ettim yani. (K28, 30)

“Dediğim gibi dalga geçti. Yapamayacağımı düşündü. İlk zaten bu psikolojik baskı olur ya hani, “sen hayatın boyunca bir şehir mi gördün” “Hayatın boyunca çalıştın mı, neyine güveniyorsun?” ya da “sana sahip çıkmayan aileme mi güveniyorsun?” ailemin bana sahip

çıkmadığını bildiği için kendini daha güçlü hissediyordu. Aile yok ya hani. (K10, 32)

“Evet çünkü ailesine şey yaptıkça, işte eşim bana sevgi gösterileri gösteriyor o şey işte ben kendimden verdikçe o sevgiyi alıyordum ama anlık yani. O an için alıyorum, onun sonrası gelmiyordu öyle bir durum vardı tabii ben şeyden sonra ben artık şeye inanmaya başladım ya “acaba hap yapıyor olabilir mi gerçekten” diye şeyi bıraktım, ilacı bıraktım bi de dedim böyle deneyelim ve ben gebe kalmak istemiyordum. Bilerek ki tam da şey ovulasyon döneminde, o yumurtlama döneminde uyarmama rağmen bilerek şey ve isteyerek bilinçli bir şekilde tutmadı kendisini ee ve gebe kalacağımı biliyordum açıkçası o şeyden sonra. (K17, 32)

Kadınlar, erkeklerin ve üzerlerinde güçlü bir etkisi olan geniş ailenin manipülasyonu ile kendilerini çocuklaşmış hissedebiliyorlar. Cinsiyet eşitsizliğinin en görünür hallerinden biri erkeğin kadını çocuklaştırması olabilir. Bir yandan kendisini çocuk gibi güçsüz hisseden kadının itiraz etmesi, baş kaldırması zorlaşıyor; diğer yandan bu çocuğun yaptıkları bir itiraz gibi görüldüğü için ciddiye de alınmıyor.

“Dedim ki şimdi ya hani sen dedim şu an (duraksıyor) yaptığın şeyin farkında mısın dedim orda onu diyince kayınpederim sen dedi ne yapmaya çalışıyorsun burda dedi, yazıklar olsun sana be dedi senin çocuğuna bakıyoruz falan üstüme yürüdü. Ben kıpkırmızı oldum geri çekilmedim orda ama o anki şeyi anlatamam size. Hani biri azarladığı zaman çocuk şey hisseder, altına kaçırma duygusu. Ben tam olarak onu yaşadım ama orda durmaya devam ettim. Orda o şekilde durdum. Ne şekilde görüldüğüm de umrumda değildi (ağlıyor) sadece inandığım şeyin, gördüğüm şeyin arkasında durdum. (K17, 32)

“Biz sorunlu bir şekilde evlendik, “Sen çok güzel bir kadınsın, bütün herkesin gözü senin üstünde. Çabuk kandırılabilirsin, yönlendirilebilirsin.” Hep böyle. Benim bir

zekam olduğunu, benim bir duruşum olduğunu, fikirlerim olduğunu, beni bir birey olarak kabul etmiyordu. Bana çocuk muamelesi yapıyordu. Daha sonrasında benim çocuk olmadığını, kendi kararlarımı verebileceğimi anladığı zaman, onu bu sefer şiddetle bastırmaya çalıştı. (K10, 32)

Hakaret ve küfür de kadınların özgüvenini sarsan bir manipülasyon biçimi ancak diğerlerine göre teşhisi çok daha kolay. Kadınları; bedenleri, görüntüleri ya da zekaları üzerinden açıkça hakaret ederek aşağılamak da fiziksel şiddetle birlikte yaşanabiliyor:

“En çok kıran işte dayak yerdim. Yani böyle oturalım, böyle sohbet edelim, bir şey yapsam salak derdi bana. Salak dediği anda benim çok zoruma giderdi yani ki. Ne yapmışım bilmiyorum yani. (K3, 55)

1.4.4 Israrlı Takip

“Bittiyse bitti yani, ama işte ben buna bittiğini anlatamadım bir türlü. (K22, 30)

Israrlı takip kadının etrafındaki çeşitli kişiler tarafından da başvurulan bir yıldırma taktiği olarak nitelendirilebilir. Görüştüğümüz kadınlar ısrarlı takip kapsamında değerlendirilebilecek şiddet biçimlerine de maruz kalmışlar. Bu kadınlar partner tarafından, tanımadığı bir kişi tarafından, ayrı ev kurmaya çalışırken eşi ve ailesi tarafından, ya da şikayetçi olduğu tacizcinin yakınları tarafından ısrarlı takibe uğramışlar.

Israrlı takip vakalarından birinde genç bir kadın, evinin karşısındaki camide kalan hiç tanımadığı bir erkeğin takibine ve laf atmasına cevap vermek zorunda kalıyor. Bu olay bir aydan kısa bir süre içerisinde birkaç kez gerçekleşiyor. Babasının ve abilerinin duymasından çekinirken bir yandan da ailesine zarar vermekle tehdit eden erkekle bir iki kez beşer dakikalık görüşmeler yapıyor. Görüşmecimizin ailesi sonunda durumu fark ederek polise başvuruyor. Israrlı takip yasal bir suç kapsamına girmediği için fail her-

hangi bir ceza almıyor. Ancak genç kadın ailesinin kendisini suçlamasına maruz kalarak eve kapatılıyor. Bu süreçte intihara kalkışan kadın, psikolojik destek alıyor ve eğitime devam etmek üzere aile evinden uzaklaşabilmek için sınavlara hazırlanıyor.

Kadınların ısrarlı takip gibi tanımı zor ama etkisi büyük olan bir şiddet türünden kaçmaları ve olumsuz sonuçlarından etkilenmemeleri neredeyse imkansız. Partnerini ezmek için her türlü manipülasyon, tehdit ve şiddet tekniğini kullanan bir fail, aynı zamanda kadının çevreyle ilişkisini kontrol etmek için sosyal medya kullanımını ve hatta iletişim araçlarını sürekli takip ediyor. Bu yaptıklarını da hala ilişkisi süren kadına kabul ettiriyor:

“ Bilgisayara su döktü, kül döktü içine. Harddisklerimi suya soktu bekletti ondan sonra çöpe attı onları. Telefon rehberimi sildik işte komple. “Analog telefon kullanacaksın,” dedi. “Kabul ediyor musun,” diyor, ben de “kabul ediyorum” diyorum ama “Annem görüntülü arar beni” dedim. Onun üzerine telefonun arka kamerasını söktü. Ön kamera duruyor. Evde bir kırık telefon vardı, ona geçmiştim. Onu şey yaptı. Sonra her gün de arıyor işte, “bugün iyi oldun mu, ne yaptın, iyi oldun mu, bir erkekle görüştün mü, n’aptın, kimle konuştun,” Onun için de telefon ediyor bana. Bu sürecin sonunda ben arınacağım bütün günahlarımdan, şunlardan, içimdekilerden vs. vs. Kendime yeni bir hayat seçeceğim. O bir yılın sonunda, o, bana karşı yitirdiği saygısını, sevgisini geri kazanırsa ondan sonra biz yurt dışına çıkacağız, evleneceğiz. Orada bir de sınavlara hazırlanacağım ben. (K6, 32)

Partnerinden şiddet gören başka bir kadın ayrılmaya çalıştığı için çok yönlü bir ısrarlı takibe maruz kalıyor. Bütün ailesini etkileyen ısrarlı takiple aile ve arkadaşlarıyla beraber mücadele etmek zorunda kalıyor:

“ Beni arada arıyor. “Aşkım nasılsın?” diyor. “Yahu biz... Sen ruh hastası mısın?” diyorum artık. “Hani bak gerçekten benim psikolojim

altüst, bitirdik diyoruz, niye anlamıyorsun? Bana K22 de. Bu kadar mı zor ya? Sen bunu kabullenmiyorsun demek ki... Evimi falan da biliyordu. Ev arkadaşlarımızla problem olmuştu zaten. Bir arkadaşımınla birlikte dedik ki, “Biz o zaman onlardan ayrılalım, başka bir eve çıkalım. Hem de ben ayrıldım ya. Zaten bu evi de biliyor. En azından ben izimi kaybettiririm. Nerede bulacak beni?” (K22, 30)

Kadın bu şiddetle baş etmeye çalışırken bir de oturduğu sitede tanımadığı bir kişinin de ısrarlı takibine maruz kalıyor.

“ Oturduğum sitede bir market var. Arada oraya gidip geliyor. Orada bir tane 32-32 yaşlarında bir beyefendi, daha önce sadece üç defa muhabbetimizin olduğu bir arkadaş, daha fazlası yok. Bir gün, zaten koruma kararım olduğu için de biraz korktuğum bir dönem geçiriyorum, yani buraya gelecek mi, evimi zaten biliyor falan diye, kapıma dayanıp gecenin bir vakti o arkadaş, penceremi falan çalmaya başladı. Ben de korktum. Yani zorbalık aslında. işte “Biran var mı K22? Takılalım mı K22?” Yani benim acaba sadece “Merhaba, nasılsın?” diye muhabbet etmemden mi kaynaklanıyor bu cesaret yoksa genelde mi böyle bir şey var bunu anlamış değilim. (K22, 30)

Faillerden biri de şikayetinden vazgeçirmek için şikayetçi kadını ve ailesini sürekli ablasına aratıyor:

“ Sürekli aramaya başladı. Sürekli bir psikolojik şiddet. Sürekli bir böyle baskı. Beni böyle çökertmeye çalışıyor bir yerde. Vicdan yapıyor ve ben bir süre sonra şey oldum yani, “Tamam, uğraşmayacağım.” dedim. “Gitmeyeceğim ve peşini bırakacağım.” Bu arada buna gerçekten karar vermiştim. Sonra işte sürekli yazıyor. Ben derslere girip çıktığım için, yani sürekli bununla ilgilenemiyorum yani. “Ne yaptınız bir karar verebildiniz mi? Ne yaptınız bir karar verebildiniz mi?” “Hayır. Siz beni tam anlayamıyorsunuz bakın.” dedim. Sonra işi şeye getirmeye başladı. “Bakın biz de Kürdüz. Siz de Kürtsünüz. Aileler farklı

olur.” Bunu zaten bir cümle söyledikten sonra benim şalterlerim attı ve bende bitti. Şey dedi bana, “Yani bu her şeyden önce sizin için çok kötü bir durum. Siz bir Kürtsünüz. Üstelik bir kadınsınız. Genç bir kızsınız. Duyulursa düşünebiliyor musunuz sizinle ilgili neler düşünecek?” Yani öyle bir duruma getirdi ki beni sanki ben hani böyle namusum gitmiş, şerefim gitmiş, ondan sonra bir daha hayatım boyunca ayakta tutunamayacak, herkesin böyle beni ezip hırpalayabileceği, “Aa bak bu da tacize uğradı. Aa bak buna da böyle yaptılar.” Kötü kız olacağım, kötü kadın olacağım yani. (K28, 30)

Konuştuğumuz kadınların hepsi yaş, eğitim ya da gelir düzeyi farkı gözetmeksizin psikolojik şiddete maruz kalmış. Psikolojik şiddet sözü kadınların bildiği bir söz ve her kadının deneyimlediği bir şiddet biçimi. Şişman diyerek aşağılanmaktan ısrarlı takibe psikolojik şiddet çok daha sinsi ve hırpalayıcı. Yalnızlaştırma ve manipülasyon gibi psikolojik şiddet biçimlerini kadınların hemen anlaması ve adını koymaları zaman alıyor. Tehdit ya da ısrarlı takip ise çok daha kolay anlaşılıyor. Psikolojik şiddet kadınların kendilerine güvenini zedeliyor ve şiddet sarmalından çıkmak için harekete geçmelerini zorlaştırıyor.

1.5 Cinsel Şiddet

Cinsel şiddeti konuştuğumuz kadınların anlatılarında görmek kolay değil. Cinsel şiddet sözü sık kullanılmıyor. Görüşmelerimiz arasında tespit edebildiğimiz cinsel taciz ve tecavüz vakaları arasından altı kadın cinsel taciz sözünü adlı adınca kullandı. Yaşı daha genç ve öğrenci ya da feminist çevrelerle ilişkili kadınların, yahut terapi görmüş ya da psikoloji seminerleri takip etmiş olan kadınların cinsel şiddetin adını koyarak konuştuklarını gördük.

Cinsellik toplumda genelde konuşulması zor bir konu. Evlilik ve kadınlık üzerine kurulmuş toplumsal normlar içinde cinsel şiddet, çoğu zaman erkekle ilişkinin normal bir biçimi ola-

rak kabul ediliyor. Evlilik içindeki cinsel şiddeti kabullenmeseler bile kadınların bu konuda yardım istemeleri, anlatmaları çok zor oluyor. Burada altı çizilmesi gereken bir konu da kadınların bir karı-koca ilişkisinden beklentilerinin karşılanmaması, yani erkeğin kadını yalnız ve ilgisiz bırakması kadınlar için cinselliğin yaşanmasını çok zorlaştırıyor. Bu noktada erkeğin cinsellik talebi bir zorlama olarak yaşanabiliyor ve kadınların satır aralarına saklayarak anlattıkları bir tecavüze dönüşebiliyor.

Bizim görüşmelerimizde kadınların bir kısmı cinsel şiddet kapsamında fiziksel olarak ne yaşadıklarını detaylarıyla tarif ettiler. Neler yaşadığı, nasıl zarar gördükleri, erkekle ilgili ne hissettikleri bu kadınların cinsel şiddet anlatılarında yer aldı. Bazı kadınlar ise cinsel şiddeti anlatmak için çok daha dolaylı bir dil kullandı. Evlilik içinde tecavüz gören üç kadından ikisi sadece örtük bir dille tecavüzden söz etti. Biri yaşadığını “cinsellik için şiddet” diye adlandırdı, diğeri “zorla cinsel ilişki” dedi. Üçüncüsü ise “kadınlığını almaktan” söz etti:

“Adam geliyor, yatıyor, sizden kadınlığınızı da alıyor, gidiyor sabah. (K2, 44)

Bir diğeri de tecavüzü taciz olarak adlandırdı:

“Üçüncü günü, bildiğin zorla, onun tacizine uğradım. “Sen bana kadınlık görevini yapacaksın” dedi. (K10, 32)

Bu görüşmecimiz hayatı ve evliliği boyunca başka cinsel şiddet biçimlerine de maruz kalmış. Eşi korunma yöntemini reddettiği için hamile kalmış, annesinin kürtajı engellemesiyle ikinci bir şiddete uğramış.

Araştırmaya katılan kadınlardan çocuklukta cinsel şiddete uğradığını anlatan iki kadın oldu. Bunlardan biri tanıdığı bir erkek tarafından tecavüz edildikten sonra intihara teşebbüs etmiş. Diğer görüşmecimiz ise erken yaşta evlendirildiği erkekten ağır cinsel şiddet gördüğü halde, yaşadıklarının kabul edilemez olduğunu ancak büyüdükten sonra fark ettiğini anlattı:

“ Çok affedersiniz cinsellik için şiddet uygulardı. Bir insan bunu yapmamalı. Ben şimdi şimdi ben büyüdükten sonra anladım. 25 yaşından sonra anladım ben ki bunların olmaması gereken şeyler. Bunlar olmamalı hani bir evlilikte sadece hayat cinsellik üzerine bitmiyor ya da bir karı koca olmak sadece çocuk yapmak ya da cinsellik hayatı yaşamak değildir... Tersten ilişkiye girdiği için vücut kendini kastiği için onlar o morluklar oluşuyormuş. Ki çoğu kadın bu sebepten dolayı hayatını da kaybediyormuş... (K24, 38)

Bir görüşmecimizin yaşadıkları ise tecavüzün kadınlara karşı birkaç biçimde ceza olarak kullanıldığını göz önüne seriyor. Psikolojik, fiziksel ve ekonomik şiddet yaşarken evden kovulunca boşanmaya karar veren bir kadına, boşanma sürecindeyken erkek tarafından tuzağa düşürülerek tecavüz ediliyor. Bu olay hem kadını boşanmadan vazgeçirmek hem boşanırken tazminat alabilmek hem de kadını zor duruma düşürmek için erkek tarafından kullanılıyor.

Kamusal alanda tanımadıkları erkekler tarafından cinsel tacize uğramış iki kadınla görüştük. Kadınlardan biri uğradığı taciz sonrasında polise ve yargıya başvurmuş. Araştırma sırasında yargı süreci devam ediyordu.

“

Cinsel şiddet adının konması ve söze dökülmesi en zor şiddet biçimlerinden biri. Kadınlar yaşadıkları bu şiddeti uzun süre evliliğin gereği olarak görüp katlandıklarını anlatıyorlar. Kadınlar, cinsel şiddeti hem kadınların bedenlerinin sömürülmesi, hem de erkeklerin kadınları cezalandırma yöntemi olarak yaşıyorlar. Sokakta yaşanan taciz ise kamusal hayatı kadınlara dar ediyor. Kadınlar yaşadıklarını normal görmese bile toplumdaki genel ahlak anlayışıyla çelişmemek için konuşmadıkça cinsel şiddetin ne kadar yaygın olduğunu anlamak zorlaşıyor.

2. FAİLLER

Kadınların ne yaşadığına odaklandığımız bu araştırmada faillerle ilgili doğrudan soru sormamıza rağmen geniş bir veri setine ulaştık ve kadınların anlatılarında ön plana çıkan faille- rin izini sürdürdük. Bu failler hem kadına doğrudan şiddet uygulayan, kadınların doğrudan şikayetçi oldukları ya da olabilecekleri erkekler olduğu gibi, faile destek olurken kadını yalnızlaştıran, şiddetin etkisini arttıran, erkeğin failliğini nor- malleştiren kişilerdi.

Görüştüğümüz kadınlar eş ve partnerlerinden, anne ve babalarından, kayınvalidelerinden ve kayınpederlerinden, diğer aile üyelerinden ve tanımadıkları erkeklerden şiddet görmüşler. Eş ve partner şiddeti raporun tamamında ele alındığından, bu bölümde diğer faille- re dair örneklerin üzerinde durulacaktır.

2.1 Koca / Partner

Araştırmaya katılan kadınlar en çok evli oldukları ya da beraber yaşadıkları erkeklerden şiddet görmüşler. 29 görüşmeciden 3 tanesi hariç tamamı koca ve partner şiddeti görmüşler. Evliyken şiddet gören kadınların çoğuna baba, anne, kayınpeder, kayınvalide de patriyarkal ailenin koruyucuları oldukları için fail olarak müdahale ediyorlar.

“**Büyük şiddetleri, büyük olayları görürdük yani yaşadık. Çok büyük şiddetler gördüm, eziyetler gördüm eşimden. Yeri gelirdi evi ihmal ederdi, maddi olarak da ihmal ederdi eşi olarak da hiçbir zaman yanımda hissetmezdim onu. Tek başıma bir hayat. Tek başıma ayaklarımın üstünde durmaya çalışıyordum. Hani erkeklığe geline ben erkeğim benim istediğim olacak, ben kabul etmezsem kapıdan dışarı çıkamazsın, kimseyle konuşamazsın. Öyle**

bir korkutmuştu da gözümü, bir komşuma bile selam verme yetkim yoktu ilk başlarda. (K7, 53)

2.2 Baba

Koca ve partnerden sonra en çok karşılaştığımız fail baba. Aile şiddeti kadınlar için çocukluktan bilinen bir olgu. Birçok kadın görüşmeci erkek şiddetini, çocukken babasının annesine uygulamasından tanıyor.

“**Taciz olabilir ya da sözlü şiddet, böyle bir şey yaşamadım, ama tabi ki babamla alakalı problemim vardı. Genelde zaten hep babadan falan kaynaklanan bir şeyler oluyor ya, işte o psikolojik travmalar. Yani onunla da zaten, çok fazla vakit geçirmediğimiz babamla. Geçirdiğimiz sürede de zaten onun vermiş olduğu ağır travmalar var, ama yani bu şey olarak değil, taciz olarak değil. Sadece işte annemle yaşamış olduğu problemleri bize yansıtması ya da işte çok içiyordu, sarhoş oluyordu, eve geliyordu bir sıkıntı çıkartıyordu. Böyle şeyler yaşamıştım. Şiddet vardı daha doğrusu.** (K22, 30)

Birkaç farklı şiddet vakasını yaşayan kadınlar, farklı erkeklerden şiddet görmüşler. Hem evliyken hem bekârken, beraber oldukları erkeklerden şiddet gören kadınlar için ikinci en önemli fail her zaman baba olmuş. Babalar patriyarkanın kuralını kadınların içine ekip öyle evlendiriyorlar. Anneler de bu kuralları sıklıkla kızlarına hatırlatıyor ve böylece kuralların bekçisi rolünü üstleniyorlar.

“**Sürekli, aileme evlenmenin ne olduğunu bilmediğimi söylediğim zaman da babam “öyle ya da böyle evleneceksin” diyor. Yani ailenin içindeki o baskıyı az çok tahmin**

edebiliyorsunuz zaten. Çok konuşma yetkin yok. Bir de birileri seni susturmaya çalışıyor. Biraz da asiysen, hakkını savunuyorsan onlar tarafından sevilmeyen bir çocuksun. (K10, 32)

Babalar koca şiddetini onaylamak adına “kocadır yapar” gibi görüşleri savunuyorlar. Böylece babalar kadınlar için çıkış yolunu kapalı tutuyorlar. Göçmen bir kadın sürekli şiddet gördüğü kocasını boşayıp memleketine dönmeyi babası yüzünden göze alamadığını anlatıyor:

“Sonra hani babam güzel bir laf dedi. Çok kötü bir laf kullandı bana karşı; “[Kendi ülkesinde] beğenemedi, tadına baktı mı geri dönüyor, memleketine geri dönüyor” diye. Yani gidemedim. (K14, 35)

“Sonra anlayamayınca defalarca ayrılmak istediğimi söyledim, babam karşı çıktı. Asla olmaz, hani şeyde var ya, gelinlikle çıkıyorsun kefenle gireceksin muhabbeti. Sonra babam depremden bir yıl önce, hani o büyük depremden bir yıl önce babamı kaybettikten sonra direkt ayrıldım yani. (K12, 62)

Baba ve koca farklı şekillerde kadına nefes aldırmadığı için kadınların şiddetten kaçacak yeri kalmıyor. Babasından şiddet gördükten sonra evliliğinde de şiddet gören kadınlar için hayat tamamen şiddetle geçiyor ve normalleşiyor. Baba evinde şiddet olmadığını söyleyen kadınlarsa kocadan görülen şiddeti normal görmüyorlar. Şiddet aynı zamanda erkekler arasında bir iktidar savaşı olduğu için, kadının üzerinde kimin hüküm kuracağı konusunda baba ve koca arasında çatışmalar yaşanabiliyor. Babalar kendi şiddet uyguladıkları çocuklarına başkasının şiddet uygulamasına tahammül etmeyebiliyorlar. Bazen kadınlar babalarından çekinerek, şiddet faili kocalarını babalarının şiddetinden uzak tutmak istiyorlar. Böylece şiddetten kurtulma ve sorun çözme yolunda yalnız kalıyorlar:

“Babam her zaman, eziyet, kendi eziyet etti, etmedi değil bana, kardeşlerime anneme ama başkalarının bize bir şey yapmasına da dayanamazdı. (K7, 53)

“Babam aslında, annem, bana şunu da dedi, şunu da atlamayayım; annem dedi ki “babam seninle gelse?” ben dedim, “hayır.” Çünkü ne olurdu biliyor musun; benim babam gelse, benim babamın sabrı yok, fevri, asabi biri. Orada bir olay çıkarsa, ben tek olsam hadi. Belki olay büyüdü, ailemi daha çok, hani, kavga oldu büyüdü; biraz korktum aslında. Yani ailede bir şey olsun istemedim. (K8, 30)

Kadınlar ailenin ve özellikle babalarının kendilerini şiddetten korumalarını bekliyor ve bu gerçekleşmeyince ciddi bir travma yaşayabiliyorlar. Bazen uğradıkları şiddetten çok bu sarsılmazlığı vurguluyorlar:

“Yerde debelenip, bağıırıp çağırmaya ağlamaya başladım. O krizime birlikte herkes başıma toplandı, telefonu elimden aldı babam. Ne istiyorsun dedi. O da başladı beni kötülemeye. Ve babam orada çok iyi hatırlıyorum ayakta zangır zangır titremişti. Ve o kadar çok sinirlendi ki ona bütün avazıyla bağıırarak, bu eğer bir pislikse de benim pisliğim beğenmiyorsan defol git, senin burnuna yular takıp buraya çekmedik dedi, bağıırdı. Onun üzerine bu baya bir hizada durdu yani. Baya bir durdu. Ve ben babama çok kırıldım, karşısına alıp bir, ne istiyorsun, derdin ne, istemiyorsan ayrıl demiş olsaydı bu söz ona on sene yeterdi. Ama demediler bunu. (K11, 41)

2.3 Anneler / Kayınvalideler

Erkeklerin şiddetini bu kadar ağır ve çeşitli şekillerde yaşayan kadınlar, erkekler kadar olmasa da kadınları da şiddetten sorumlu tutuyorlar.

“Ama burada şunu çok iyi anlayacak. İnanın çok az da olsa şirret kadınlar da var. Erkekler de çekiyor, çekmiyor değil. Ama çok az. Çok az yani. İstatiksel olarak baktığımızda belki %30 falandır yani. (K11, 41)

Şiddette kadınların rolünü hatırlatan kadınlar için anne ve kayınvalidelerinin kendi hayatlarındaki rolü çok önemli olmuş. Kimi anne ve kayınvalideler doğrudan şiddetin failiyken, kimisi ise kızına sahip çıkamayacak kadar güçsüz. Bu noktada annelerin patriyarkanın kurallarını gündelik hayatta çocuklarına öğretmeyi üstlendiklerinin altını çizmek gerekir. Anne olarak kadınlar çocuklarının evlenmesinin ve evliliği sürdürmesinin, çocuk sahibi olmasının, dini ve toplumsal kuralları yerine getirmesinin onları güvende tutacağını düşünüyorlar. Bunların bazıları kendisi de şiddet görmüş, çocukları bu şiddete şahit olmuş kadınlar. Halbuki görüştüğümüz kadınlar bu kuralların hem kendilerini hem de anne ve kayınvalidelerini ne kadar mağdur ettiğinin farkındalar:

“**İkinci aldatıldığımda artık bana “İstedğini yap,” ben annesine söylediğimde “Erkektir yapar, sen de çekeceksin” dedi. Annesiyle beraber bu sefer beni dövdüler, ciddi bir şekilde. Annem şahit oldu. Annem o sırada geldi. Beni o halde gördü. Ve anneme “beni götür,” dediğimde bana şey dedi, “kol kırılır yen içinde kalır kızım. Ben gideceğim. Sen istersen arkandan bir iki saat sonra gel. Ama evden küserek çıkmayacaksın.” “Anne, halimi görüyorsun, ne haldeyim görüyorsun,” dediğimde “Hepimiz aynı şeyleri yaşadık, katlanacaksın” dedi. O katlanacaksın dediğinde anneme dönüp “Anne, ben senin kadar güçsüz bir kadın olmayacağım. Asla senin kadar güçsüz bir kadın olmayacağım ve ben katlanmayacağım” dedim. Daha sonra kafama boşanmayı koydum.** (K10, 32)

“**Yani evliliğimin içerisinde hep şeyle geçti, böyle kayınvalideyle çatışma. Çocuğumu benden kıskanma şeyi vardı sanırım ee şey oldu işte çocuğa “annem”, sanki kayınvalidem o çocuğun annesiymiş gibi.** (K17, 32)

Dindar bir hayat yaşayan ailesiyle farklılaşarak başörtüsünü çıkaran bir genç kadın, hayatı boyunca hem annesinden hem de babasından gördüğü baskıyı tarif ederken, toplumsal ve dini kuralları kendisine öğreten ve uygulaması için

zorlayan insanın annesi olduğunun altını çizdi. Erkek torun olmamasından başlayarak ailede ikincil konumda olduğunu, asi bir çocuk olarak annesi tarafından sürekli hizaya çekildiğini, lise hayatı boyunca derslerinin ve arkadaş ilişkilerinin hep kontrol altında tutulduğunu, kendisine hep şüpheyle bakıldığını ve sonunda açıkça tercihlerini dile getirdiğinde eve kapatılmak istendiğini anlattı.

Ev içi emek sömürsü bekârken ve evliyken kadınlar için süregeliyor ve bunun faili de genellikle anneler ve kayınvalideler oluyor:

“**Bunu hissettirdiler yani. Ben mesela diyelim ki çocuklarım küçüktü, araları 2 yaş, ee geliyorum kayınvalidemin evine, ya da ordayız, yemek falan. İşte çocukları öyle yedirme, öyle sofraya bezi sermediyse sofraya bezi sermeden ona bir şey yedirme, burası olmaz. Böyle bir uyarılar bana. Tabii bu beni sıkıntıya sokuyor. Taa ilk başlarda evin kurallarına uymaya çalışıyorum ama bir yandan iki tane çocuk, ev işi. Geliyorsun kayınvalidene de yardım ediyorsun. Yemektir, bir şeyler. Bir çalışıyorsun, bir de zaten gergin oluyorsun. Bunlar beni bayağı bir strese soktu.** (K4, N)

“

Kadınlar aile içinde ve dışında herkes-ten şiddet görebiliyorlar. Baba evinde şiddet görmek kadınları daha savunmasız bırakırken, daha önce böyle bir şiddetle karşılaşmamış olan kadınlar bu şiddeti çok daha kabul edilemez buluyorlar.

3.1 Eşik Yaşayanlar

Eşik yaşayan kadınlar genelde bu eşiğe evlilikleri boyunca birden fazla kez geliyorlar. Bu yüzden bir kadının tek bir eşiği, kopma noktası olduğunu varsaymak yanlış olur.

Zorla evlendirilen kadınlar hayatları boyunca evlilikten ve şiddetten kurtulmak istiyorlar. Diğer yandan onları evlenmeye zorlayan koşullar evlendikten sonra da devam ediyor. Evlilikle gelen çocuk sahibi olmak, evli kadın konumu edinmek, kocaya maddi bağımlılık gibi yeni koşullar da öncekilere ekleniyor. Böylece mecburen evli kalma ile kaçma isteği arasında, evlilik hayatı eşikte geçiyor.

“Ve bu adam zaten, ilk dedim ya beni dövüp de dışarı atmıştı, o zaman ben yeni hamileyim, düşük tehlikem var, raporluyum. Beni öyle yapınca babamlara gittim ve telefonda beni aradı konuşuyoruz ve bana dediği şey ne biliyor musunuz, özür dilemek yerine; “inşallah atandığın o işini kaybedersin, inşallah o karnındaki de geberir.” Oğluma hamileyim daha yeni, kendi bebeğinden bahsediyor. Böyle bir insan. Ama ben böyle bir insana bile yıllarca iyi niyet gösterebildim yani. Ta ki beni dövüp de kolumdan tutup dışarı atıncaya kadar. (K11, 41)

“Bir iki hafta içinde ben ilk tokadımı yedim. “Bu ne?” dedim yani. Öyle bir düşlüyorsun, adamın çizdiği profil çok başka. Ailene kendini ispat edemiyorsun. Sonra sonra zaten anladılar, ama hani gitmek, kurtulmak istiyorsun. Bir çocuğun oldu. Kurtulmak istiyorsun, elalem bu sefer diyorlar. Kendine güveniyorsun. Çalışırsın. Her yerde her şeyi yaparsın, bundan eminsin, ama çocuk küçük, bundan kurtulamıyorsun. Yani gibi gibi. (K2, 44)

Şiddetin yanı sıra erkeğin eve bakmaması, kadını evden kovması, aşırı alkol kullanması, kadının beklentisi doğrultusunda erkeklik rollerini yerine getirmemesi gibi süreçler de kadınları eşik noktasına getirebiliyor. Bir görüşmecimiz,

kocasını alkol alınca değişmeye, şiddet göstermeye ve evle ilgilenmemeye başlayınca hem kocasına hem de kocasının ailesine baş kaldıran olarak erkeği evden uzaklaştırmayı başarıyor:

“Ondan sonra en sonunda ona dedim, “Benden uzak duracaksın, çünkü benim bünyem seni daha kaldırmıyor.” Öyle uzak tuttum... E gitti. İster istemez gitti. Ben ailesini aradım, annesine “Almıyorsun. Al bunu. Eğer evden gitmiyorsa çocukları da sana bırakıyorum.” dedim. “İstemiyorum artık. Ben yoruldu, bittim. Her gün senin çocuğunu çekmek zorunda değilim ben.” dedim. Evet, zor oldu. Ağladım. Niye ağladım? Zoruma da gitti. Kaç senelik evliydik. Yani hep olay hep şiddet. (K18, 32)

3.1.1 Aldatılmak

Aldatılmak kadınlar için en belirgin ayrılma nedeni ve genellikle hızlı bir şekilde kadını harekete geçiriyor. Fiziksel şiddet ve ekonomik şiddete senelerce sabredip aldatıldığını öğrendikten sonra kadınlar hızla, erkekten ayrılma ya da erkeği cezalandırma arayışına giriyorlar. Aldatılmak kadınların evliliğe yaptıkları duygusal yatırımın, kocalarından gördükleri şiddete rağmen kurdukları evlilik hayalinin yıkılmasına neden olduğu için öfke, kırgınlık, intikam gibi güçlü negatif duyguları harekete geçiriyor. Kendilerini en dolaylı yoldan etkileyen bu duygusal/psikolojik şiddet biçimi, ağır bir etki yaratarak kadınları eşiğe getiriyor:

“Kendisine değmediğini düşünüyorum. O kadar çektiğim.. O kadar büyük bir aşkla o kadar büyük bir sevgiyle seviyordum onu. Değmediğine kanaat verdim. (K9, 38)

“Zaten bir keresinde yapmıştı. İkincisinde kabullenmedim. Bir de hücum ediyordu. Kalkıyordu dövmeye. “Ben sana karılık da yapmam.” Yani bir sene falan hemen hemen öyle şeyli kaldı. Bu zannetti o söylemediği sürece halen geliyor benimle konuşmaya çalışıyor, benimle şakalaşıyor barışayım diye. Ben istemedim. Daha doğrusu ben istemedim.

**Zaten şeyde de yazmış, “Benimle ilgilenmiyor.”
Ben niye seninle ilgileneyim ki? Sen kimsin?**
(K21, 39)

Bazı durumlarda ise aldatılma başka bir etkenle birleşerek kadınları tetikliyor. Çocuğa yönelik şiddet ve ortak edinilen malların satılması aldatılmanın etkisini arttırarak kadınları kendilerine yeni bir hayat kurmaya itiyor:

“K2: Aldattığını da bu sefer duymaya başladım. Dayağı çekiyorsun. Bu ilkinde bana çok ağır geldi.

Soru: Aldatma mı ağır geldi?

K2: Evet. Evet, çok ağır geldi. Dayak. Onları hiç görmüyorsun bile. Onları. Düşün, dışlerinle tırnaklarınla yaptığın eve o kadın getiriyor.

(K2, 44)

3.1.2 Çocuğun Varlığı

Çocuk sahibi olmak da kadınların şiddete karşı harekete geçmesinde belirleyici olabiliyor; çocuğun varlığı kadın için bazen evlilikten çıkma bazen de evlilikte kalma gerekçesi oluyor. Çocuğun ihtiyaçları ya da çocuğa yapılan muamele kavga nedeni olup kadının eşiğe gelmesini hızlandırıyor:

“Bir kere çocuk çok ağlayınca uykusunda, çocuğu aldı böyle, fırlattı yatağa falan. Ben ona da bir delilendim, “yapsam yapsam ben yaparım, sana ne oluyor,” olayı. Ondan sonra, dedim, tamam, yani, kafaya koydum bu ilişki bitecek. Ama ne zaman?” (K6, 32)

Araştırma kapsamında görüşülen kadınlar arasında kocasının hem kendisine hem çocuğuna şiddet uyguladığını anlatan kadınlar da bulunuyor. Bazı durumlarda kadınlar ve çocuklar akraba desteğiyle şiddetten kurtulabiliyorlar. Çünkü çocuk sadece anne ile baba arasında değil, geniş ailenin de önemli bir bağı olduğu için çocuğa yönelen şiddet durumunda akrabaların müdahalesi kolaylaşıyor.

Bazı durumlarda da kadınlar, çocukları şiddet gördüğü halde, çaresizlikten ya da bir çıkış yolu göremedikleri için şiddete katlanmaya devam ediyorlar.

“Ben çok şiddet gördüm. Ben kiloluyum diye dayak yedim yaa. Evet. Çocuklar mesela 15 tatilde, karnelerinde mesela notları 3 ise niye 4 değil diye çocukları bile kaç kere dövdü 15 tatilde. 15 tatiller cehennem gibi olurdu. Karne akşamı. Ya şimdi bir tuhaftı aslında, işte çalışmayınca insan çekiyor. Bir de çocuk olunca katlanıyorsun. Baban da yok ya, onun da etkisi var tabii ki. Ama çalışmaya başlayınca keşke diyorum şimdi, yıllar önce yapsaymışım. Kendi ayaklarının üstünde durunca daha farklı oluyor her şey.” (K13, 47)

Kadınlar, şiddet gördükleri zaman çocuklarla sığınacakları yerleri (sığınaklar, aile ve akrabalar, arkadaşlar) olmadığı durumlarda evden ve evlilikten çıkamıyorlar. Buna mukabil kadınlar kendileri ve çocukları şiddete maruz kalırken genelde çocuklarını düşündüklerini, bu duruma çocukları için katlandıklarını söylüyorlar.

“Benim ciğerim yanıyordu zaten. Ben bir şey diyemiyordum. Şimdi kalkıp gitsem, bu iki kızlara ben acıdım.” (K25, 43)

Çocuğun yaşı kadının eşik yaşamasında veya eşik kararının zamanlamasında belirleyici olabiliyor. Çocukların büyümesi kadınların şiddetten kurtulmak için harekete geçmelerini sağlayabiliyor. Bir görüşmecimiz yetişkin kızı sayesinde boşanıyor, bir diğeri ise çocuğunun isteği üzerine polise şikayette bulunuyor:

“Bu olaylar sırasında, küçüğün büyüğü olan benim eteğime yapıştı. Eteğime yapıştı, resmen ayaklarıma kapandı. Anne yalvarırım kurtar bizi artık, yeter artık, katlanamıyoruz bu adama dedi. Yeter artık ne olursun kurtar bizi. İstemiyoruz, istemiyoruz diye ağlamaya başladı. Ondan çok etkilendim” (K7, 53)

3.1.3 Dışarıdan Destekle Eşiğe Gelme

Görüştüğümüz kadınların bazıları dışarıdan kardeş ya da arkadaşlarının telkini ve desteğiyle harekete geçiyorlar. Kadının başvurabileceği feminist arkadaşların varlığı burada çok öne çıkıyor. Kadınların bir şekilde başvurdukları arkadaşları hem hukuki süreç konusunda hem de yaşadıklarını şiddet olarak adlandırma konusunda kadınlara destek oluyorlar. Böylece kadın için çok uzakta olan hukuki çözüm yolları ona biraz daha yakınlaşmış oluyor.

“ Ama ben en çok kadın arkadaşlarımdan çok destek aldım. Yani bir tanesi hele evliliğimin başından beri yaşadığım bütün sorunları bilirdi. O, beni kendime getiren kişi oldu gerçekten. Hep bana diyordu, yani, “Kendini kaybetmeyeceksin, kendine odaklanacaksın. En nihayetinde biterse bitsin. Sadece biterken sen zarar görme.” Yani, bana kendimi öncelemeyi, meselelere odaklanarak bakmayı, e, o arkadaşım, abla dediğim biri, o sağladı. Böyle birkaç tane daha kişi vardır hayatımda, hani, çok önemli yeri olan bu anlamda. Bana çok destek oldular, yani, benim kim olduğumu, nerede olduğumu, bu sorunun nasıl bir sorun olduğunu onlar sayesinde anladım gerçekten. (K5, 38)

“ Bana, arkadaşlarıma mail attırdı, işte, “onlarla görüşmeyeceksin, ilişkini bitireceksin,” diye, “adreslerden çık” falan. Öyle mailler atınca onlar işkillendiler tabii. Attım ben o mailleri. Kızlar işkillendi. İşkillenince... R ile K işkillendi. K işkillenmiş, R'ye söylemiş. Onun üzerine “k6 nasılsın, iyi misin, endişeleniyorum” gibi mail gelince ben dedim ki kız kardeşime, “Beni götür R'ye.” Öyle konuştuk yani. Sonra avukata falan götürdüler beni. Ben hala “duyulmadan, olmadan nasıl halledebilirim, nasıl bitebilir” modundaydım, o zamana kadar. (K6, 32)

“ Bu radikal kararı diyeyim, evden gitme kararını da kendim almadım. Aile ve arkadaş desteğiyle aldım. (K15, 41)

Görüştüğümüz kadınlar arasında terapi desteğiyle harekete geçen kadınlar var. Bunlardan biri, terapist olan bir arkadaşının yönlendirmesiyle hem terapiye hem de avukata gitmiş. Burada ilginç olan bir başka gözlem ise kadınların avukat ve terapistlerden aldıkları danışmanlıkları benzer şekilde değerlendirmeleri. Bu avukatlar ve terapistler bazen kadınları eşiğe daha hızlı getirebiliyorlar. Bazen de kadınlar yaşadıklarını arkadaşlarına anlatıp deşarj olarak, güvendikleri bir avukatla paylaşarak ya da terapi seanslarında kendilerini iyileştirmeye odaklanarak şiddetin failinden uzaklaşmayı erteliyorlar.

3.2 Eşik Yaşamayanlar

Kadınların eşik noktasına gelmesi kolay olmuyor. Yukarıda alıntıladığımız ve bir şekilde şiddetten kurtulmuş ya da kurtulma sürecine girmiş kadınların bir kısmı için de yaşanan eşik bazen çok daha zamana yayılmış, şiddet yaşadıklarını kabullenmekte, yaşadıkları şeyin adını koymakta zorlandıkları uzun bir süreci kapsıyor.

Görüştüğümüz kadınlardan bazıları şiddetin normalliğine ve kendi kabullenmişliklerine vurgu yapan bir çerçevede hikayelerini anlatıyorlar. Erkeğin düzeleceğini bekleyen ya da ailenin gelip evliliği düzelteceğini uman kadınlar eşik noktasına gelmiyorlar. Başka bir yaşantı hayal edemeyen kadınlar da eşik yaşamıyorlar. Kızı babasından dayak yiyince şikayetçi olan kardeşi sayesinde uzaklaştırma kararı alan bir kadın, evliliği bitse de aslında kendisi hiçbir zaman eşiğe gelmiyor:

“ Soru: Peki kadınlar sence ne zaman yeter diyorlar böyle şeylere? “Yeter artık, ben bunu çekmeyeceğim.” noktasına nasıl geliyor kadınlar?

Cevap: Zaten o noktaya gelemiyorum ki. Zaten onu da söyleyemiyorum ben. Onu da söyleyemiyorum ben. Afedersiniz, yani anama söven bir insan. (K3, 55)

Göçmen ve mülteci kadınlar bir eşige gelme konusunda en büyük sıkıntıyı yaşıyorlar. Vatandaşlı olmadıkları bir ülkede şiddet gördükleri için, geri dönecek yerleri olmadığı için ve çocuklarını kaybetme korkusu yaşadıkları için harekete geçemiyorlar.

3.3 Örnek Vaka İncelemesi

Raporun ilk bölümünde kadınların yaşadıkları farklı şiddet biçimlerini, ikinci bölümde ise şiddetten kurtulma çabasına nasıl ve ne zaman girdiklerini kategorize ettik. Ancak görüştüğümüz kadınların çoğu farklı şiddet biçimlerini bir arada yaşıyor. Ayrıca hayatı boyunca birkaç kez eşik noktasına gelebiliyor. Şiddet içinde bir hayatın nasıl yaşandığını ve nasıl eşikler içerebildiğini göstermek için bir kadının anlatısını daha detaylı olarak rapora almayı uygun gördük.

32 yaşında, iki çocuk annesi ve boşanma aşamasında olan kadın görüşmecimiz K10'un hayatı, çocukken zorla kaçırıldıktan sonra mecburen yaptığı evlilikten kurtuluş çabası içinde geçmiş. Dayağı ilk sorgulaması 7-8 yaşlarında annesine "bir kadın niye dayak yer?" diye sormasıyla başlamış. Evlendirilme süreci kendi başına birçok şiddet biçimini içeriyor. Çocukken ailesi tarafından evlenmeye zorlanmış. Ancak bu esnada başka bir erkek tarafından zorla kaçırılmış ve ailesi tarafından evlatlıktan reddedilmiş. Daha sonra kendisini kaçırın erkek ailesine para ödemiş, önceden nişanlandığı erkekle de kendi yeğeni zorla evlendirilmiş:

“ Babam on bin lira beni kaçırın adamdan aldı. Eski nişanlım olana da yeğenimi verdiler. Herkes sulh içinde yaşamaya başladı. Birinin karşılığında kız verildi, öbürünün karşılığında para alındı, barış sağlandı, bir sıkıntı kalmadı. (K10, 32)

K10'un gördüğü şiddet yaşamın bir çok alanını kapsıyor. Evlilik içinde cinsel, fiziksel ve ekonomik şiddet görmüş. Ailesiyle görüştürülmeyecek yalnızlaştırılmış ve annesiyle damdan dama

bakarak hasret gidermeye çalışmış. Ailesi boşanmasına izin vermediği için uzun yıllar geldiği eşiklerden geri dönmek zorunda kalmış:

Ben döndükten bir buçuk iki yıl sonrasına kadar ailemi göremedim. Ailem beni affetmedi. Sanki ben n'apmışım, gibi beni evine almadı. Annemi benimle görüştürmedi. Ben çatıya çıkıyordum. Annem çatıya çıkıyordu, birbirimizi öyle uzaktan görebiliyorduk.

Kaçırıldığı ilk andan beri şiddet gören k10, buna rağmen kocasını sevmeye, toplumda normatif olan 'sıcak aile yuvası' hayalini 14 yıl boyunca sürdürmeye çalışmış:

“ Yani karşıdaki insan, onu bir birey olarak görürsünüz ya, eşiniz olarak görürsünüz. Beraber hareket edeceğiniz, beraber düşünüp aynı duyguları paylaşacağınız insan olarak görürsünüz. Benim eşimse üzerinde hüküm kurabileceği bir kadın, yönlendirebileceği bir kadın ya da sadece evindeki hizmetleri yapabilecek, sus dediğinde susabilecek bir kadın. O öyle bir kadın istiyordu ve öyle de davranıyordu. Ben senin kocam, ben ne dersem o olacak; ben verdiğim kadarıyla yetineceksin. Ki Türkiye'de birçok evlilik maalesef böyle. Ekonomik olarak sömürürsün, psikolojik olarak sömürürsün ve kendine bağımlı bir insan haline getirirsin. (K10, 32)

Bu hayalden çıkması, anlatısında görülen ilk eşikle başlıyor. Kendisinin dönüm noktası diye nitelendirdiği olayla, kocasının onu sevmediğini ilk defa düşündüğünü dile getiriyor:

“ Sonra, ben çok sık hastalanıyorum diye babamlar beni köye götürdüler. Beraber köye gidelim, hem değişiklik olur, hayatımda hiç gitmemişim. Hem gidip köyü görürüm. Hem de seni birkaç hocaya götürürüz. Biliyorsunuz onları. O zaman iki tane oğlum vardı. Büyük oğlum beş yaşında, küçüğü de üç yaşında ve biz köye gittik. Ben otuz gün köyde kaldım. Eşim hiç doğru düzgün beni aramıyordu. Benim belki dönüm noktam o oldu. Ben döndüğümde eşimin beni kapının önüne bırakıp -dördüncü katta

oturuyorum ben- oraya bile çıkartmadı beni.
(K10, 32)

Bundan sonra ise aldatmalarla gelen eşikler var. Evliliğin yedinci yılında ilk defa aldatıldığını anlayıp ikinci eşliğini yaşıyor. Bu noktada kocasından duygusal olarak uzaklaşıyor ve ona karşı tavrı alıyor:

“ Bundan sonraki hiçbir dönemde sen benim ağızımdan seni seviyorum kelimesini duymayacaksın, asla bir daha seni sevmeyeceğim. ” (K10, 32)

Üçüncü kez eşiğe gelmesi de evliliğin onuncu yılında aynı şekilde aldatıldığını fark etmesiyle oluyor. Bu noktada boşanmaya karar verdiği halde geniş aileye karşı sorumluluklarından dolayı boşanamamış. Kanseri olan annesine ve kendisine arka çıkan kayınbiraderinin ölümüyle onun ailesine bakma mecburiyeti ortaya çıkmış.

Bundan iki sene sonra üçüncü kez aldatıldığını fark etmesi de yeni bir eşik olmuş. Bu sefer açıkça boşanma isteğini dile getirmiş:

“ Üçüncü aldatışında ona şöyle söyledim, “Ben de seni aldatacağım.” Net. Tek bir şartım var: seni aldatmamı istemiyorsan aynı şeyi yaşamak istemiyorsan beni boşayacaksın. Evliliğimin on ikinci yılında. ” (K10, 32)

Çeşitli duygusal eşikler içeren aldatmalardan ve annesinin ölümünün ardından k10 planlı bir şekilde evi terk ediyor. Annesinden kalan ve biriktirdiği az bir parayla kendisine bir ev tutuyor. Bu süreçte aile avukatından hukuki destek almış. Ayrıca “kadın kolları” diye bahsettiği ama kim olduğunu belirtmediği bir yere gidip gelerek oradan destek gördüğünü söylüyor. Fiziksel şiddet nedeniyle uzaklaştırma kararı, koruma kararları aldirıp boşanma davası açıyor. Ancak hem kocasının hem kendi ailesinin baskılarına dayanamayıp eve geri dönüyor. Sekiz ay kocasından ve babasından gördüğü fiziksel şiddet ve tehditle yaşadıkdan sonra tamamen bireysel çabalarla bu sefer şehir değiştirerek evi terk ediyor. Bu ikinci terk edişte şiddetin delilleri

olmadığı için, ayrıca edinilen malların elden çıkarılmış olmasıyla boşanma ve sonraki süreç açısından elinin oldukça zayıfladığını söylüyor. İkinci boşanma davası halen süren K10'un hayatı eşiklerle dolu ama kurtulma süreci hala bitmemiş. Tehditler ve ısrarlı takip hala hayatında devam ediyor. Kendisinin ve çocukların gizlilik kararı var. Ancak çocuklar babalarıyla yaşamayı tercih etmişler.

“ İşin garip tarafı, hala bir gizlilik kararım var ve ben en son Şiddet Önleme Merkezine tekrar gittim yıllar sonra. Geçen yıl dedim ki çocukların hala gizlilik kararı var, bir şekilde sunları kaldırın, n'apacaksınız. Ben çocuğu sisteme girmeye çalışıyorum, giremiyorum. Deşifre olmuşum zaten, bir şey kalmamış. Bir de işin garibi, bunu, bu gizlilik kararını veren mahkeme, babalarını çocuklarla görüşürme kararı veren mahkeme. Hem gizlilik kararım var hem çocukların ayda iki defa babasını görme kararı var. ” (K10, 32)

K10'un bu anlattıkları aynı silsile içinde olmasa da birçok kadının yaşadığı ile örtüşüyor. Bu kadın aile avukatı dışına pek kimseden yardım almıyor ve her şeyi kendi başına yapabildiği için kendisiyle gurur duyuyor.

Şiddet gören kadınların harekete geçme eşiklerine gelmeleri kolay olmuyor. Araştırma, eşiğe gelmenin yollarının çok çeşitli olduğunu bu yüzden de öngörülmesi zor bir sürece işaret ettiğini gösteriyor. Bir kadın birkaç eşiğe gelip geri dönebiliyor. Bazı kadınlar hep eşikte yaşıyor, bazıları ise hiç eşiğe gelmiyor. Fiziksel şiddet illa ki eşik teşkil etmiyor. Eşik gelmek bir bardak ne zaman taşacak durumuna işaret ediyor. Kadınların etrafındaki arkadaş ve profesyoneller arasında bu taşmayı kolaylaştıranlar olduğu gibi geciktirenler de var.

4.1 Ailenin/Akrabaların Desteği

Aile kadınların en çok iç içe yaşadıkları kurum olarak duruma göre hem destek hem de köstek olabilir. Zorla evlendirmede, boşanmak için adım atmaya çalışan kadının cesaretini kırmada, ya da daha da ileri giderek eve kapatmada aile hep ön planda. Ancak aile içinden bazı kişiler, genellikle kadınlar, anne ya da abla, bazen kocanın bir akrabası kadına destek de verebiliyor.

Kendi kararlarıyla evlenen kadınlara aileleri evlilik içi sorunlarda destek olmuyorlar, hatta çoğu kez haberleri bile olmuyor. Bazı aileler, süregelen şiddetten haberdar olduktan sonra kadına boşanırken arka çıkıyorlar:

“Ayrıldığımda, eşimi terk ettiğimde, aileme geri döndüm, en azından akrabamın desteği. Hani maddi olarak değil de, maddi olarak kimseyi kabul etmedim zaten. Manevi olarak yanımda hissetmek bile benim için büyük bir şeydi. Yani iş bulmamda belki yardımcı olabilirler dedim. Yani kendimi yalnız hissetmemek için aslında geri döndüm. Ailem vardı. Babam hayattaydı daha o zamanlar. Döndüm. En azından ne yapacağımı, ne edeceğimi düşününceye kadar ilk sığınılacak yer her zaman baba evidir ya, ilk yaptığım şey oydu. Babamın evine geri dönmek... O zaman babamın söylediği laf, kızım dedi ben beş kıza baktım, bir beş kıza daha bakarım. Hiç dedi tasalanma, ben arkanızdayım. Ben dedi, sana da çocuklarına da ben bakarım dedi. Ve ben, kalacak değildim babamın evinde ama bu lafı duymak bile bana bir şey verdi, gururumu okşadı, duygularımı da okşadı.” (K7, 53)

Bir kadın ayrılırken babasından destek görürken annesinin konumunun daha ikircikli olduğunu anlatıyor:

“Onlar biliyorlardı zaten ama annem yuvamı dağıtmamı istemiyordu. Yani sabret diyordu, katlan diyordu. Biraz da herhalde bakmak istemiyordu, öyle diyeyim. Yani annem benim gibi değildi.” (K7, 53)

Görüştüğümüz kadınlar arasında aileden önemli ölçüde destek gören kadınlar var. Bu kadınların bazıları için aile, hukuki ve psikolojik süreci yürütmesinde önemli bir destek olmuş. Bazı aile bireyleri kadına destek olduğu için failin hedefi haline gelerek mağdur olmuş. Bazı durumlarda çocukların da şiddet görmesi, geniş ailenin müdahalesine ve kadının şiddetten kurtulmasına neden olmuş. Annesi ve yakınlarıyla dertleşebilen kadınlar da kurtulmak için kendilerini daha güçlü hissediyorlar:

“Bu arada küçük kardeşimle birbirimize çok yaklaşmamızı sağladı bu olaylar. Yani beni çok sevdiğini ifade etmesi, benimle pek çok şeyi paylaşması falan. Yani dedi ki bana, “abla hastalanırsan da hastalan, bakarız.” Öbür türlü çünkü eşim olunca benim yanımda bu sefer bakamıyorlar da. Yani hani gelip kalamıyorlar ya da iki gün kalsa, iki gün benimle dışarı çıksa üçüncü gün A.’ya dönmesi gerekiyor filan.. Ben ailemden ve arkadaşarımdan çok ciddi destek aldım toparlanmamda. Ama aynı desteği eşimden almadım. Hatta eşim bana köstek oldu.” (K15, 41)

“Bırak yani. Niye birliktesin? “Ben çok seviyorum.” Halam “Sen bu kadar geniş bir insan mısın?” diyor. “Sen şimdi bunları bana söylüyorsun. İşte kürtaj yaptırdı diyorsun, bilmem ne diyorsun. Biz bu kıızı atacak mıyız? Sen çok yanlış bir aileye denk geldin.” dedi halam ona. Annem de aynı şeyi söyledi. Anneme de söyledi bunları.” (K22, 30)

Ailenin destek olması kadınlar için olumlu sonuçlar doğururken bir yandan da ailenin içindeki paternalistik/himayeci ilişkileri yeniden gündeme getiriyor. Şiddetten kurtulmaya çalışan kadına destek olan aile bunu yaparken kendi itibarını ve aile içinde babanın konumunu yeniden inşa ediyor.

“Babam bir sinirlendi, “ben” dedi “şambabası mıyım burada, niye söylemiyorsun?” falan. Ben de babamdan çekindiğim için söylemiyorum. Babam kayınpederimi aradı. Kayınpederim babamın telefonunu açmadı. Açmayınca

babam sinirlendi çünkü o çok ataerkil. Şöyle diyecekmiş kayınpederime, "Bunu niye çözmedin, ben sana kızımı bunun için mi verdim?" (K6, 32)

Bazı görüşmecilerimizin aileleri, onların harekete geçmelerinin önünde ciddi bir engel teşkil ederken bazen de aile içinden bir ya da iki kişi diğer aile fertlerine duyurmadan kadınlara destek de verebiliyor. Bu destek bazen kadının şikâyetinde bulunması için yanında olmak, teşvik etmek, hastaneye darp raporu almak için götürmek ya da evden çıkan kadına evini açmak gibi maddi destek şeklinde, bazen de sadece derdini dinlemek gibi manevi destek şeklinde olabiliyor.

“Ondan sonra babam aramış. Tabi babam evde değil. Babam camideymiş. Medresedeymiş. Babamı aramış yalan yanlış bir şeyler babama söylemiş. Babam sonra birazcık böyle şeydir yargısız infaz yapar. Eskiden beri o huyu vardır. Babam beni aradı neredesin kızım dedi. Evdeyim baba dedim. Kimin evindesin dedi? Ablamdayım. Ne işin var dedi ablanda. Hiç dedim insan dedim ablasına gelemez mi? Babamın bana söylediği kelime ya dedi sen dedi benim başımı belaya mı sokacaksın benim çocuklarımın hangi birine öldürteceksin dedi şöyle böyledir. Korkma dedim ne senin dedim ne de çocuklarının kılına hiç zarar gelmeyecek dedim. Bir daha dedim beni aramayın. Sizi reddettim ailem değilsiniz dedim. Çekilin dedim aradan. (K24, 38)

“O benim ailem, tek ailem diyebilirim çünkü bazen öyle şeyler olur ki herkes sana sırtını döner ama bir kişi asla dönmez ya. Yani hiç dönmez. Benim annem yok. Ben annemi kaybettikten sonra benim hayatımda anne figürü gerçekten hep ablam olmuştur. Annemden çok daha önce çünkü çok güçlü bir kadındır. Hiç beni bırakmadı. Hatam, yanlışım, doğrum... her şeyinde ben senin yanıdayım, dedi. Belki onun verdiği bu gücü benim şu anda burada olmam. (K10, 32)

Ailenin bu kadar kurucu bir öneme sahip olduğu bir toplumda ailenin hiçbir şey yapmaması aslında kadınlar için bir köstek olarak yaşanıyor:

“Beni öldürse de bir şey yapmazlardı ki. Onu o halde görmüş, beni o halde görmüş, bir şey yapmamış bir aileden bahsediyoruz. (K2, 44)

“Şu an mesela bir şey söylesem abime. O abim uzmandır. Geçen işte durumum yok falan, sıkıntım var işte. Der ki bana hayatından bahsetme, sen kendin karar verdin. Öyle der yani. O konulara yani hiç girmez benimle ama konuşur benimle. Öyle köye çıkma falan öyle bir şey yok yani. (K19, 38)

Kadınlar kendilerini güçlü hissettikleri için, ailelerinin güçsüzlüğünü gördükleri ya da onları korumak istedikleri için yaşadıkları sorunlarla tek başlarına mücadele etmeyi tercih edebiliyorlar:

“Aileme bir şey anlatmıyorum. Babam yaşlı, ağabeylerimi kendi sorunumla şey yapmak istemiyorum. İstemiyorum yani uğraşsınlar. Eşim biraz sinirli. Bir şey mişey olur, söylemiyorum. (K25, 43)

Sokak tacizi davasında avukatsız ve aile desteği olmaksızın mücadele eden bir kadın, başta kendini çok güçlü hissederken, sonunda (görüştüğümüz sırada hala devam eden) davasını takip edecek gücü bile kendinde bulamıyor:

“Şu anda düşünüyorum, kesinlikle bir avukat istiyorum aslında, ama bunu nasıl yapacağımı bilmiyorum ya da neler izleyebilirim? Yani gerçekten şu anda maddi bir gücüm olmuş olsa hiçbir şekilde bu davadan çekilmem. Çekilmek de istemiyorum. Çok da az bir zamanım kaldı, ama nasıl bir yol izleyeceğim ya da ne yapacağımı şu an kestiremiyorum. Çünkü bunu düşünebilecek bir zaman dilimim de yok. Aynı zamanda çünkü hem kendi sağlık problemimle uğraşıyorum hem işimle uğraşıyorum, sonuçta çalışmak zorundayım da, hem ailemin sıkıntılılarıyla uğraşıyorum, aynı zaman da bir de

bu var. Yani şu anda tamamen arafta olduğum bir süreçteyim... Ya çok korkmuyorum açıkçası gelebileceklere karşı. Sadece aileme bir zararının dokunmasından korkuyorum. Onun dışında kendimle alakalı bir öyle aman aman bir korku içerisinde değilim açıkçası hani. Ama eğer aileme karşı, aileme yönelik bir şey olursa tabi ki bu noktada çok kötü olurum yani. "Lanet olsun yani. Keşke bu sıkıntıyı yaşasaydım da bu olmasaydı." derim yani. Bunu diyebilecek bir durumdayım. Yani şu andaki durumum tam olarak bu. (K28, 30)

Yardım istemeyen, avukat tutmayan, darp raporu almayan ve aile desteği de olmayan diğer bir kadının çocukları sadece iyi bir maaşı olmadığı için anne yerine babanın yanında kalmayı seçiyorlar.

“Hani tamam manevi olarak yeterliydim ama maddi olarak çok yetersizdim. Güçsüzdüm açıkçası. Ailem de hani şöyle söyleyeyim arkamda durup da biz sana da çocuklarına da sahip çıkarız gibi bir teklifte bulunmadılar. Öyle bir şey de sunmadılar bana. Yani yalnızdım açıkçası. O yüzden yani çocuklarımın da velayetinden vazgeçmek zorunda kaldım. (K24, 38)

Görüştüğümüz kadınların bazılarında aile sadece köstek olmuş. Şiddet görmesini ya doğal bulmuşlar ya da kadının abarttığını düşünmüşler. Bir aile, sokak tacizcisini cesaretlendirdiği gerekçesiyle genç bir kadını eve kapatmış, bir diğeri ise kadın evlilikten çıkmaya çalışırken ablasına sığınınca, kendisine söz hakkı bile vermeden evine geri göndermiş:

“Bana inanmadılar. Kendim kaçtım zannettiler. Beni eve almadılar. Kocanın evine git dediler... Hiçbir şey. Çocuklarım için para istediğimde babam bir kere verseyse, diğerinde vermedi. Eli ayağı tutuyor, kocan çalışsın dedi gönderdi. (K1, 47)

“Sırf kendi ailem bana destek olup bana sahip çıkmadığı için ben 33 sene çekmek zorunda kaldım. 33 sene hakaretini, dayağını, ondan

sonra işkence, her şeyini 33 sene yaşadım. Aklınıza gelebilecek gelemeyecek her şeyi yaşadım 33 sene. Ne ailem ne akrabalarım, hiç kimseden bir destek bir yardım görmedim. Herkes dedi kendin istedin kendin çekmek zorundasın dediler... Diyorum ya ben onun için akraba sevmem, akrabaya yakın olmak şey yapmam, kardeş denildiği zaman tüylerim diken diken olur. Çünkü... 4 tane var, bir küçüğüm, annem bilir, küçüğümü kaybettim. Üç tane büyüğüm vardı, hiçbir şekilde bana yardımcı olmadılar, hiçbir şekilde bana destek olmadılar. (K12, 62)

4.2 Çocukların Desteği

“Ya biz kenetlenmiştik ailece, çocuklarımla biz, birbirimize destek olarak yaşıyorduk. (K7, 53)

Çocuğun varlığınının kadınları hem eşiğe getirebildiğini hem de gelmemesine neden olabildiğini Eşikler bölümünde (Bölüm 3) anlatmıştık. Çocuklar, gördükleri şiddet sonucunda bir eşiğe yaklaşırsalar da kadınların evliliklerini sürdürmelerine neden olabiliyorlar. Ancak özellikle yetişkin olduktan sonra çocuklar annelerine destek de oluyorlar. Araştırmaya katılan kadınlar arasında şiddet görmüş kadınlardan çocuklarının desteğinin olumlu etkisini yaşamış olanlar var. Bu kadınların tamamı fiziksel şiddet görmüş. Bazı kadınlar çocuklarının büyüüp babalarının karşısına çıkmaları, ona karşı fiziksel müdahalede bulunmaları ya da “anneme vuramazsın” şeklinde itiraz etmeleriyle hayatlarının değiştiğini söylüyorlar:

“Artık delilik çağıydı; ben kabul etmem ben bir daha bırakmayacağım, seni dövmesine izin vermeyeceğim demeye başladı. Arkadaşlarıyla bunun konuşmasını yapıyorlar, annemi dövüyor diye arkadaşlarına anlatıyor. Bir gün geldi bana dedi ki anne dedi arkadaşlarla anlaştık biz, babamı döveceğiz. (K7, 53)

“Ha çocuklar: “Anneme vuramazsın.” Yani sürekli böyle karşı çıktıkları için zaman zaman her şey daha düzenli oldu. Daha böyle raylara oturdu, daha böyle münasebetler değişti. (K14, 35)

Bazı kadınlar boşanma süreciyle ilgili yetişkin olan çocuklarının desteğini alıyorlar. Hukuki süreç hakkında bilgilendirme, boşanma avukatlığını üstlenme şeklinde destekler kadınlara şiddetten kurtuluşu oluyor.

“Mesela ben, oğlum okulu kazanmıştı. Hukuk fakültesini kazanmıştı. O yavaş yavaş hocalarına bazı bilgiler soruyordu. Ha adli süreci biraz da çocuklarımdan öğreniyordum mesela... Mesela, kızım öğrenmişti. Benim mal varlığın tedbir koymam gerekiyordu. Hukuk dersi mi vardı onun da. Hocasından öğrenmişti. Anne bunu bunu yapabilirsin, şu şekilde yol çizebilirsin kendine diyordu. (K7, 53)

“Sonra babam vefat ettikten sonra küçük kızım da fakültesini yeni bitirmişti. Söyledim, dedim sen mi beni boşarsın ben mi başka bir avukat bulayım. “Anne ben seni boşarım” dedi. (K12, 62)

Çocuklar doğrudan desteğin yanı sıra kadınların eşine gelmelerinde de etkin bir rol oynayabiliyorlar. Bir görüşmecimiz aslında aklında ayrılmak yokken çocuğunun isyan etmesiyle yavaş yavaş evlilikten çıkma fikrine yaklaşıyor:

“Sürekli evde hır gür içerisindeyiz. E büyük oğlum şey dedi anne artık ben dayanamıyorum, ne olur bir şeyler yap biz bu evden çıkalım. Ben hep böyle oğlumu teselli ediyorum. Tamam oğlum, birazcık daha dayanın, vallahi geçecek... Biraz paramız olsun, tamam bir şeyler yapacağız... Tabi bu sadece bunları söylerken çocuklarımı kandırmak için söylüyorum yoksa öyle bir niyetim amacım yoktu. (K24, 38)

Çocuklar büyüyünce evde sözü geçen, sorun çözen, anneye akıl veren bir pozisyon alıyorlar. Bir görüşmecimiz, çocukları büyüdüğünden beri arabuluculuk yaptıkları için, dayağın ve büyük sorunların artık yaşanmadığını anlatıyor:

“Çocuklar küçükken olay olduğu zaman çocuklarım korkardı, arkama saklanırlardı. Şimdi olay olduğu zaman beni çekiştiriyorlar, diyor diğer tarafa, sus konuşma olay çıkmasın. Benim küçük kızım bile ağızımı kapatıyor. Bazen babasıyla tartıştığında diyor anne sus seni kovacak. Beni içeri alıyorlar. Diğer odaya alıyorlar. Şimdi iki oğlum da bana destek olduğu için esniyet [esneklik] var. Bazen bir şey olduğu zaman, olay falan, eşim gidip oğluma beni şikayet ediyor, annen şöyle yaptı böyle yaptı diyor. O da geliyor bana anlatıyor, niye böyle yapıyorsun diyor. Diyorum oğlum sen babanı bilmiyorsun. Diyor biliyorum ama ne söylerse söylesin de tamam. Yeter ki sorun çıkartmayın, bıktım artık sizden diyor... Büyük oğlum destek çıkıyor. (Çocuklar büyüdükten sonra) dayak yok. Şimdi dayak yok. Tartışma oluyor. Onu da ben takmıyorum. Büyük sorunlar artık olmuyor. Bir yıla yakındır olmuyor. (K25, 43)

4.3 Komşunun Desteği

Bazı vakalarda kadınların eşine gelmesinde ve şiddetten kurtulmasında komşular büyük veya küçük roller üstlenmişler. Komşular evde yaşananlara şahit oluyorlar, kadınlar evden çıkmasalar bile komşularıyla iletişimlerini sürebiliyor. Bazen maddi bir destekle, bazen de mahkeme sürecinde tanıklık ederek kadınların şiddetten kurtulmasına yardımcı olabiliyorlar. Ancak onlar da aile içi meselelere karışmak konusunda sınır gözetme mecburiyeti hissettiklerinde her zaman bu desteği veremeyebiliyorlar.

“Telefonlarımı hep alırdı elimden polisi arayacağım diye. Komşular şikâyet etti Allah’tan o akşam. Polisler geldi. (K19, 38)

“E ben komşularımdan o zaman şahit olmalarını istedim. Evde oturuyordu çünkü. Araştırdım dediler ki evde oturduğuna dair şahit olan olursa yine evi kurtarabilirsin, arabayı da kurtarabilirsin. Komşulardan hiçbiri şahit olmak istemedi. (K7, 53)

“Şahit olanlar komşularımdı burda, komşularım şahit oluyorlardı, onlar da işte o kadar fedakarlık yapmamamı söylüyorlardı. (K12, 62)

4.4 Arkadaş Desteği

Bu radikal kararı diyeyim, evden gitme kararını da kendim almadım. Aile ve arkadaş desteğiyle aldım. (K15, 41)

Birçok görüşmemizde arkadaş desteği öne çıktı. Arkadaşlar kadının şiddetten kurtulmak için harekete geçmesinde destek olurken kadın harekete geçtikten sonra tüm süreç boyunca da arkadaşlarının yanlarında olabiliyorlar. Konuştuğumuz 29 kadından 15'inin yaşadıkları sürecin bir noktasında arkadaştan destek aldıklarını görüyoruz. Bu destek bazen avukat bulma, adliye ya da bir kuruma yönlendirme, bazen dinleme, manevi destek olma, bazen de evini açma ya da kalacak yer bulma şeklinde olabiliyor.

Manevi destek kadınların harekete geçmesinde çok önemli bir işlev görüyor. Bu destek bazen sadece dinleyerek, bazen de her adımda yanında olarak gerçekleşebiliyor. Genç bir üniversite öğrencisi görüşmecimiz, hayat tarzı değişikliğinden dolayı ailesinden şiddet görünürken okul arkadaşlarının desteğinin ona çok iyi geldiğini anlattı. Arkadaş desteği sayesinde “Demek ki yanlış bir şey yapmıyorum” diye düşünmüş:

“Çok samimi bir arkadaşım var, H., şimdi K.'da... yani onunla paylaşarak yaşadıklarımı, onunla paylaşıyordum. Böyle deşarj olmaya çalışıyordum. Yoksa hiç aileme filan, hiç kimseye bir şey anlatmıyordum ben. Ha bir de bana sahip çıkan manevi bir annem vardı Allah rahmet etsin... Onlar bana çok destek oldu maddi manevi. Ben kendi ailemden çok onları seviyorum. Onu kaybettim. Kaybettiğim zaman de aşırı üzüldüm. Günlerce kendimi toparlayamadım. Benim en büyük maddi manevi destekçim onlardı. (K12, 62)

“Ama ben en çok kadın arkadaşlarımdan çok destek aldım. Yani bir tanesi hele evliliğimin başından beri yaşadığım bütün sorunları bilirdi. O, beni kendime getiren kişi oldu gerçekten. Hep bana diyordu, yani, “Kendini kaybetmeyeceksin, kendine odaklanacaksın. En nihayetinde biterse bitsin. Sadece biterken sen zarar görme.”. (K5, 38)

Şiddete uğrayan kadınlar polis ve avukata gitme konusunda arkadaşlarından destek alıyorlar. Yalnız olmadıkları zaman bu sürece girmeleri ve göğüslemeleri kolaylaşıyor. Bazı kadınlar için bu destek o kadar hayati bir rol oynuyor ki, kendileri yaşadıklarının adını koyamadan arkadaşları hukuki ve psikolojik destek almalarını sağlamış. Tecavüze uğrayan kadın karakola giderken yanında olan arkadaşı sayesinde şikayetçi olmuş. Başka bir kadını ise iş arkadaşları sığınma evine götürmüşler.

“Polise gitmemi istedi, hastaneye gitmemi istedi, ben utandım gitmek istemedim. Sonra en son ikna etti beni. Ondan sonra neticede kendi avukatıma tabi o akşam da ulaşamadım. (K11, 41)

“Ben de yine işime gittim. Öyle onlara söyledim. Kızlar beni tanıyor. O da beni işte oraya [sığınma evine] götürdü. Ben bilmiyorum nerdeydi bilmiyorum yani. Onlar da beni oraya [ŞÖNİM'e] gönderdiler. (K20, 33)

Arkadaşlar, kadınları avukata olduğu gibi terapist, ya da bir STK'ya da yönlendirebiliyorlar.

“Şu anki avukatım o beni terapiye yönlendiren arkadaşım, kendisi terapist aynı zamanda, onun da boşanma avukatı. Git bir görüş yine kararını kendin ver yani ben dedi şey yapmıyorum. Avukatımla görüştüğüm zaman bir iki saat görüşme yaptık bu ordan bi güven sağladı. Hiçbir şekilde ücret şey etmedi o görüşme için. (K17, 32)

“Telefonları açtım. Mailleri de açtım. Sonra iki gün falan geçti. Kardeşime dedim ki “Beni

R.'ye [arkadaşıma] götür." Öyle gittik. R.'de konuştuk, o zaman zaten olay bambaşka bir boyut kazandı... Ben farkında değilim. Beni avukata götürdüler, ben farkında değilim hala. (K6, 32)

“ Bu olayı o zaman üniversiteden bir hocamın desteğiyle [bir kadın STK'sına] gittim. Oraya gittikten sonra orada hocayla konuştum ve bu konuda bana destek olacağını söyledi. Hatta avukat tahsis edeceğini vs de söyledi. Ben de hani ilk etapta bunun. Kendim savunmak istedim açıkçası kendimi. Biraz da az buçuk adalet bilgim vardı. Hukuktan, anayasadan haberdardım zaten. İlk mahkemede böyle olsun istedim. (K28, 30)

Arkadaşlar kadınların kendi ayaklarının üzerinde durma sürecinde de çok kilit roller üstleniyorlar. Bazı kadınlar evden ayrıldıktan sonra kalacak yer bulma konusunda arkadaş desteği alıyor, bazıları ise gelir getirici işler bulmada yardımcı oluyor. Çocuk bakım sorumluluğunu tamamen kendisi üstlenmek zorunda kalan üniversite öğrencisi bir kadın derse giderken çocuğuna üniversite arkadaşlarının baktığını anlatıyor.

“ Kalacak yer de buldum arkadaşımın sayesinde. (K13, 47)

“ Bir arkadaşım daha var. O da öğretmendi. Onunla konuşuyoruz. Onun da pek çok zamanı olmadığı için hani onun, onunla nasıl tanıştık? Kızına bakıyordum onun. Kızına dadılık yaptım ben. Onunla da öyle tanıştık. Ahşap boyama yaptım, oyuncak sattım onunla beraber sağ olsunlar çok yardımcı oldu. Onların okullarında hani özel okullarda böyle kutlama olan günlerde hani, okul kapanışı mı artık, yılbaşı mı böyle karne kutlamaları olunca tezgâh kurardım okulun önüne ve orada ahşap oyuncakların yanında mesela, 6'lı akrilik boya, bir tane fırça. Onları satmaya başladık orada. Daha birçok şeyde. (K14, 35)

“ Üniversiteden arkadaşlar bakıyor ben dersteyken. Uyursa çocuğu sınıfa sokuyorum. (K6, 32)

“

Toplumumuzda bugün hala en önemli destek ya da köstek kaynağı aile. Kadınları şiddetten koruyacak sistematik kurumsal desteğin eksikliği kadınları aileye daha çok bağımlı hale getiriyor. Şiddet durumunda ailenin kadını desteklememesi ve yalnız bırakması kadınlara köstek olarak dönüyor. Kadınlar bazen kendilerini destekleyecek bir aile üyesi bulmak için çocuklarının yetişkinlik çağına ermesini bekliyorlar. Arkadaş ve komşu desteği de şiddetten kurtulma yolunda hayat kurtarıcı olabiliyor. Kadınlar bir kurumdan destek alırken bile yanlarında güvenilir bir yakınlarını görmek istiyorlar. Şiddetin normalliği, buna karşı destek mekanizmalarının yokluğu ve kadınların önündeki engeller şiddetin kadınların hayatlarına kast etme noktasına gelmesine neden oluyor.

5. ŞİDDETİN TANIMI

“ Ben daha önce “dayak yedim” diyordum. Sonra Mor Çatıda “sen şiddet görmüşsün” dediler. (K1, 47)

Kadınların gördükleri şiddeti anlatırken kullandıkları çeşitli sözcükler var. Kadınların çoğu şiddet sözcüğünü kullanıyor, ancak dayak, dövme ve darp ifadeleri de kullanılıyor. Birçok kadın da bu sözcüklerden birden fazlasını anlatılarının çeşitli yerlerinde kullanıyorlar.

Konuştuklarımızdan çok azı şiddet sözcüğünü kullanmadan yaşadıklarını anlattılar. Şiddet sözünden ziyade dövme sözünü kullanan kadınlardan biri Türkçesi iyi olmayan mülteci bir kadın, diğeri ailesiyle yaşayan lise öğrencisi genç bir kadın. Evli olup sistematik şiddet gören bir kadın ise sürekli dayak sözünü kullandı.

Şiddet ve dayak kavramları arasındaki ilişkinin Türkiye’de tarihsel ve toplumsal bir arka planı var. Kadına yönelik şiddet sorunu feministler tarafından adı şiddet konarak görünür kıldıktan sonra hukuk, psikoloji, eğitim ve medya diline de sirayet etti. Bu alanlarda hizmet alan ve hizmet veren kadınlar da şiddet kavramını kullanıyorlar. Bu araştırmaya katılan kadınlar arasında da hukuki ve psikolojik destek almış kadınlar ile eğitilmiş kadınlar şiddet sözcüğünü tereddütsüz kullanıyorlar. Ancak bunun dışında medyadan, televizyondan şiddet sözcüğünü ve etrafında kurulan yasal, psikolojik ve politik bilgiyi edinmiş kadınlar da var.

Dayak ve şiddet sözcüklerinin kullanımlarının yarattığı farkları da dikkate almak gerekir. Dayak ya da dövme sözcükleri gündelik dilde kullanılırken, kadının mağduriyetini vurgulasa da erkekle kadın arasındaki eşitsizlik rejiminin sorgulanmadığı bir söyleme işaret ediyor. Böylece dayak sözcüğü şiddeti meşru kılmaya da normal (geleneksel, bildik, kendi bağlamında anlaşılır) kılıyor. “Döver de sever de”, ya da

“sırtından sopayı...” gibi geleneksel ifadeler, dayacağı bildik bir aile durumuna dönüştürüyor.

“ Hee, yok şimdi biz tartıştığımız zaman kavga çıktığı zaman kaynanam diyor biz de çekmişiz viy. Bir şey olmaz ha. Biz de çekmişiz, siz de çekin. Eşim diyor benim babam da anneme böyle yapıyordu. Ben de yapacağım. Onlar yapıyorlardı tamam eskiler yapıyordu. Sen niye yapıyorsun? Madem biliyorsun şiddet böyle iyi bir şey değil, sen niye öyle yapıyorsun. O da babasının yolunda gidiyor ha. Benim sözüm geçecek, ben ne dersem o olur. (K25, 43)

Şiddet kavramı ise kadın deneyimini önceleyecek şekilde kullanıldıkça, kadınların yaşadıklarını politik, kavramsal ve genellenebilir kılan bir söyleme evrildi. Kadına yönelik şiddet söylemi kadınların yaşadığı ve eşitsizlikten doğan baskıyı çeşitli biçimleriyle görmemizi sağladı. Böylece fiziksel olmayan şiddet türlerinden bahsetmek mümkün oldu. Nitekim araştırmamızda şiddet sözcüğünü kullanan kadınların birçoğu ekonomik şiddet ve psikolojik şiddet kavramlarını da kullanıyor:

“ Dedim ki “Fiziki şiddetin raporu olur ama psikolojik şiddetin raporu olur mu Hakime Hanım? Ben nasıl ispatlayacağım bunu size? Ruhsal şiddetin olabilir mi? Cinsel istismar diyorsunuz, ben iki çocuğumun babasını bu kadar insanın içinde kalkıp bana bunu yapıyor diyemem, dedim. (K10, 32)

“ Ama tabii fiziksel şiddet yoktu. E, yani psikolojik şiddet dibine kadar ama böyle söyleyip söyleyip, kavga edip edip pişman olup böyle elinde çiçeklerle gelip ayaklarıma kapanan falan bir adamdı yani. (K5, 38)

5.1 Şiddete Dair Bilgi ve Bilinç

“K25: Eşim de istemiyordu, ben de diyordum şimdi getirsem yine kavga. Ama bunları büyüteyim, bakalım sonumuz nasıl olacak. Ben diyordum bu sorun falan çıkartsa, çocuklar zaten büyümüş. Onları götüreceğim. Mahkeme kararıyla kızımı da alacam ondan. Ne hali varsa görsün. Şimdi bir yıldır sesini de etmiyor. Soru: Böyle bir hakkın olduğunu nereden öğrendin?

K25: Televizyonda her şey, görüyoruz, biliyoruz. Her şey biliyorum ama diyorum ailem rezil olmasın, aileme laf gelmesin. Babamla kardeşlerim için... ailem için ben her şey katlandım valla. (K25, 43)

Bu araştırmada şiddete dair bilgi ve bilinç soruları sorarak kadınların şiddet kavramını nasıl ve hangi kaynaktan öğrenerek anlatılarında kullandıklarını ortaya koyduk. Öncelikle şiddetle ilgili çalışan kurumlara başvuran kadınlar şiddet kavramını sahipleniyorlar. Elbette bu kavramı sadece tek bir kaynaktan öğrenmiyorlar. Kadınlar şiddet kavramıyla kurulan söylemsel alana girdikçe ve bu sözcüğü daha çok bağlamda duydukça, şiddet kavramını sahipleniyorlar ve yaşadıklarını daha kararlı bir şekilde tanımlıyorlar.

Şiddet gören feminist kadınlar, şiddet kavramını daha geniş bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamına yerleştirerek konuşuyorlar. Böylece öznel hikayelerini feminizme dair yaptıkları, düşündükleri ve öğrendikleriyle çerçeveliyorlar. Bazen de bu çerçeve feminist kadınların şiddeti kendilerine konduramayıp eşiğe gelmelerini öteleyebiliyor.

Evliliğinde sorunlar yaşayan, aile içinde, partnerinden, yahut tanımadıkları kişiler tarafından şiddet gören kadınlar kurumlara başvurmanın yanı sıra iyileşmek ve iyi hissetmek için terapi ve kişisel gelişim kaynaklarına yöneliyorlar. Psikoloji söyleminin içinden de şiddet kavramını öğrenip, özellikle fiziksel olmayan şiddet türlerine dair bilinç kazanıyorlar. Bizim araştırmamızda da sosyal hizmet, terapi ve eğitim se-

minerleri aracılığıyla kendilerine psikolojik bir arka planla bakmayı öğrenen kadınlar şiddetin adını koyuyorlar.

Gündüz kuşağı reality şovları ve dizileri izleyen kadınlar, bu programlardan hukuki yollar öğrendikleri gibi şiddet kavramını da öğreniyorlar. Bazı kadınlar bu programları kendi hayatlarına çok benzediği için izlemeyi tercih ederken, bazıları ise izledikleri kendi yaşadıklarını hatırlattığı için izlemek istemiyor. Ancak her iki durumda da programların içerdiği hukuk, psikoloji, ya da popüler feminist söylemlere aşinalık kazanıyorlar.

Üniversite ve iş ortamı kadınların evden fiziksel olarak uzaklaşmaları, bağımsız bir alan açmaları, para kazanmaları ya da dayanışacak arkadaşlar edinmeleri için önemli kamusal mekânlardır. Araştırmaya katılan kadınlar eğitimde ilerledikçe ya da iş hayatına girdikçe yaşadıklarını paylaşacak arkadaşlar buluyorlar. Feminist bir şiddet söylemiyle ve şiddetle mücadele yöntemleriyle tanışıyorlar. Ayrıca görüşmecilerimizden biri dini bilgi edindikçe kocasından gördüğü şiddetin normal olmadığını fark ettiğini dile getirdi.

Şiddet kavramı araştırmamıza katılan kadınların bildikleri tanıdıkları bir sözcük. Dayak sözcüğünden farklı olarak şiddet sözcüğü kadınların yaşadıklarına kişisel ve tekilliğin ötesinde kavramsal bir anlam katıyor. Ancak kadınlar şiddet sözcüğünü, şiddet kavramı etrafındaki bilgileri ve bu bilgileri mümkün kılan feminist söylemi tamamen tesadüf eseri öğreniyorlar. Kadınların şiddete dair bilinç kazanacakları, sistematik bilgi edinebilecekleri bir yer ya da kaynak yok. Örneğin okullarda, örgün eğitimde herkese yönelik dersler olmaması ya da mahallelerde yaygın başvuru merkezlerinin yer almaması, şiddetin adını koymanın bile tesadüfe bağlı olmasına neden oluyor. Kadınlar kurumlara başvurmanın yanı sıra arkadaş, terapist, doktor, akraba gibi şansa bağlı karşılaşmalar sonucunda şiddete dair bilgi ediniyorlar.

6. ÇÖZÜME YÖNELİK NE YAPIYORLAR?

6.1 İlişki İçinde Kalmak

Kadınlar yaşadıkları toplumda kendilerine verilen eş, anne, evlat gibi rolleri genellikle üstleniyorlar ve bu hayatın içinde görevlerini yerine getirerek mutlu olmak istiyorlar. Ancak bütün bu ilişkilerin eşitsiz bir biçimde kurulması, bu eşitsizliğin içinde kadınların duygusal beklentilerinin karşılanmasını neredeyse imkansız hale getiriyor. Kadınlar eşitsizliğin en ağır sonucu olarak şiddeti yaşarken de kimi zaman evlilik içinde kalmaya çalışıyorlar, kimi zaman çocukları için katlanmaları gerektiğine inanıyorlar, kimi zaman çıkmak isteseler bile ekonomik kısıtlar ya da normatif sınırlamalar nedeniyle evli kalmak mecburiyetinde oluyorlar.

Şiddete uğrayan kadınlar için başka bir hayatı mümkün kılacak sistematik çözümler olmadığı müddetçe kadınlar buldukları ilişkide kalarak kendilerine hayatta kalma yöntemleri bulmaya çalışıyorlar. Bunların başında şiddetten dolayı kendilerini suçlamak ya da şiddeti önemsememek gibi yollarla kendilerini o şiddete mahkum etmek geliyor. Birçok kadın kocalarını eğitecek ya da kaprislerine boyun eğilmesi gereken bir çocuk gibi gördüklerini anlatıyor.

Şiddetin içinde kalmanın en belirgin biçimi kadınların geleneksel aile ilişkileri içinde, aile büyüklerine başvurarak çözüm aramaları. Kendi ailelerinin ya da erkeğin ailesinin yaşanan sorunlarla ilgili olarak müdahale etmesini, erkeği uyarmasını, kendilerine sahip çıkıp evlilik içinde daha güçlü hale getirmelerini bekliyorlar. Bu müdahaleyi yapacak bir aile büyüğü bulamamak ve aile tarafından yalnız bırakılmak uğradıkları şiddetin etkisini çok arttırıyor.

Kadınlar evlilik içinde sorunların düzelmesi ve kocalarının şiddetten vazgeçmesi için müdahaleyi aile dışında da arayabiliyorlar. Şid-

detin kaynağını “sinirli bir insan” olmak, şiddetle büyüme, ailede şiddet görmüş olmak ya da hastalık gibi psikolojik nedenlere bağlayan kadınlar, değişmesi için kocalarını terapiye ikna etmeye çalışıyorlar. Kocanın iyileşmesi, yaptığına kötü olduğunu görmesi, bir noktada farklı davranmaya başlamasını evlilik içindeki şiddetin çözümü olarak görüyorlar.

Bunun dışında küsmek, yatakları ayırmak, saklanmak/kabuğuna çekilmek gibi kocayı cezalandırarak yola getirmek için çeşitli yöntemler buluyorlar. Bazı yöntemler kadınların içine kapanmasına neden olurken, bazıları öfkeyi dışa vurmalarına ve mücadeleye geçmelerine neden olabiliyor:

“Benim bu aklım olsaydı onu bir güzel ben döverdim. O biliyordu, artık benim gözüm açılmıştı. Ben çünkü ne dedim, “Sana karılık yapmayacağım.” Herkese söylüyordum. Babamlar geldi, işte onun akrabaları geldi, “Ama bu çalışacak, getirecek, ben de yiyeceğim.” “Buradan çıkacağım. Gideceğiz kirada oturacağız. Sen de getireceksin, ben de yiyeceğim daha. Çünkü satmışsın, yemişsin. Bundan sonra sen çalışacaksın ben de yiyeceğim.” (K21, 39)

Kadınlar yaşadıkları şiddeti saklamak, şiddetin izlerini göstermemek için kendilerini saklıyorlar. Yani eve gizliyorlar, kapanıyorlar, akrabalarla ve arkadaşlarla ilişkilerine ara veriyorlar. Ancak saklanmanın çok daha geniş bir çerçevede anlaşılması gerekiyor. Saklanmak, bazen failin dayatmasıyla eve kapanma hali, bazen de kadınların kendi seçtikleri bir kalma ve kalarak direnme yöntemi olarak tanımlanabilir. Görüştüğümüz kadınların bir kısmı erkek şiddetinin “sever de döver de” şeklinde özetlenebilecek olan toplumsal normlara uygun olduğunu düşündüğü için yaşadıklarını çevrelerinden saklamıyor. Bir kısmı ise, özellikle fiziksel olma-

yan şiddet vakalarında, şiddete uğradıklarının farkına varana dek yaşadıklarını anlatmıyorlar. Saklanan kadınlar ise şiddete uğradıklarının ve bu yaşadıklarının yanlış olduğunun farkında oluyorlar. Şiddetin yıkıcılığını görerek hem çevre ile olan ilişkilerini kesecek derecede yaşadıklarını aile ve arkadaşlarından gizlemeye çalışıyorlar, hem de kendi içlerine çekilip evliliğin düzelmesini hayal etmekten vazgeçiyorlar. Her iki durumda da kadınların ciddi psikolojik sorunlar yaşamaları söz konusu olabiliyor.

“ Ben de o lafın üzerine kızdım. Dedim ki ya dedim bir gün kendi ayakların üzerine durana kadar ya bu adam üzülene kadar ya da ben ölene kadar bir daha asla dedim yüzümü görmeyeceksiniz. Ve ben orada kilitli bir kutuya dönüştüm. (K24, 38)

Görüşmecilerimizden biri şiddeti kendi ayıbı olarak hissettiği sürece saklandığını, ancak ekonomik özgürlüğünü elde ettikten sonra şiddetle oluşan yaralarını göstermekten çekinmeye başladığını anlatıyor:

“ Çok kötü bir dayak yedim eşimden. O zaman söz verdim artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. O gün ben, o güne kadar saklardım kendimi o gün de saklamıştım. Bir buçuk ay ben evin içine kendimi hapsettim. Çamaşırlarımı balkona çıkardım serecem, eltilerimle aynı apartmanda oturuyoruz ya aşağıda da işyerimiz var. Çıraklarımız beni görmesinler balkonda, yüzümün şişliğini morluğunu görmesin kimse. Ben utanıyorum çünkü o morluğu kimsenin görmesini istemiyorum. Şişliğimi görsünler istemiyorum. Utanıyorum kendimden. Hep kendimi saklardım. Senelerce ben tüm eziğimi çürüğümü her şeyi saklardım. Kimse görmesin. Çünkü benim ayıbım gibi gelirdi bana. Çünkü öyle diyorlardı. Sen ne yaptın da ne dedin de dövdürdün kendini. Yapmasaydın bunu yapmazdı yani o da bu şekilde derdi bana. Ben de kendi kendimi böyle ikna ederdim; ben de suçluyum. Ama ben ayaklarımın üstünde durmaya başladım ya, ben de çalışıyordum, mal alıp satıyordum ya... dayağı yiyordum ama o yüzümün iziyle de çıkardım. Herkes de görürdü. (K7, 53)

Kalmak çoğu zaman sürdürülebilir bir yol olmadığı için bazı kadınlar ya kendi kararlarıyla ya da akraba/arkadaş desteğiyle daha ciddi çözüm yolları aramaya ve mücadele etmeye başlıyorlar.

6.2 Mücadele

Kadınlar mücadele etmeyi seçtikleri zaman ya kendi başlarına çeşitli yöntemler buluyorlar, ya da belirli yerlere başvuruyorlar. Polise şikayette bulunmak, destek alabileceği kurumlara gitmek, hukuki mücadeleye başvurmak, terapiye başlamak gibi kendilerini güçlendirecek ve karar almalarını destekleyecek kaynaklara, kurumlara yönelmek araştırmaya katılan kadınların anlattıkları mücadele yöntemleri olarak sıralanabilir.

6.2.1 Tek Başına Mücadele

Bazı kadınlar kendilerini güçlü ve dirayetli gördükleri için şiddetle mücadele etmeye karar verip bu mücadeleyi de kendi başlarına sürdürmeye çalışıyor. Bu da çoğu zaman kadınların daha kolay elde edebilecekleri sonuçların ertelenmesine ya da hiç sonuç alamamalarına neden olabiliyor. Özellikle eğitilmiş kadınlar kanunları, yasal haklarını bildiklerini düşünerek hukuk sürecini kendi kendilerine yönetmeye çalışıyorlar. Ancak bu araştırmada 6284 sayılı Kanunu ve İstanbul Sözleşmesi'nin getirdiği hakları tam olarak bilen ve bunları talep edebilen bir kadına rastlamadık.

“ Yok başvurmadım. Hiçbir şeye başvurmadım. Yani adli yardım falan... Niye? Aklıma mı gelmedi? Yoo, aklıma da geldi aslında, ama hani sanki biz kendimiz de halledebiliriz gibi düşündüm. (K22, 30)

“ Kendim savunmak istedim açıkçası kendimi. Biraz da az buçuk adalet bilgim vardı. Hukuktan, anayasadan haberdardım zaten. İlk

mahkemede böyle olsun istedim. Kendimi ben anlatmak istedim. Bir avukatın bu olayı bence anlatmasındansa kişinin kendini anlatması daha iyi geldi bana. "Ben yapabilirim." dedim. Öyle de oldu zaten. (K28, 30)

“ Bir böyle avukatlık sitelerine girdim. Avukatlara soru sor gibisinden. Tabii o dönem o beni ilgilendiriyordu. Öyle bir platforma katıldım. Oradan bazı bilgiler almak için... Hani ama ben çok böyle ihtiyaç duymadım. Yani kendi işimi kendim yapayım gibisinden ben hep yürüdüm. Başarıyorsam ben kendim başarayım. Hani başkasından güç almak... Çünkü başkası senin arkanda olduğu sürece yani hep birilerinden bir şey beklediğin zaman bu sefer yapamıyorsun. (K24, 38)

Bazı kadınlar ise ne kurumlara ne de aileye güvendikleri için çözümünü kendi başlarına bulmaya çalışıyor. Bir görüşmeci, boşanma kararını kime güvenerek aldığını soran kocasına sadece kendine güvendiğini söylüyor:

“ Ben de ona kimseye güvenmediğimi, kendime güvendiğimi söyledim. Aramızda olan bir konuşma olduğunu zannetti. Ertesi gün ben babama gittim, ona boşanmak istediğimi değil, boşanma kararı aldığımı, onların da bilmesi gerektiğini söyledim. (K10, 32)

6.2.2 Terapi-Kişisel Gelişim

Kadınlar terapiye giderek, kişisel gelişim kitapları okuyarak ve seminerlerini takip ederek, bazen avukattan danışmanlık alarak kendilerini güçlendirmeye çalışıyorlar ve şiddetle bu şekilde mücadeleye girişebiliyorlar. Belirli bir eğitim seviyesi ve okumaya ilgi, kadınların terapi ve kişisel gelişim kaynaklarına erişimini kolaylaştırıyor.

“ Ben şimdi psikologla çalışıyorum. Ergenlik dönemimde yaşamam gereken çatışmaları yaşamamışım. O yüzden karşı koymayı bilmiyordum. O öyle bir tespit yaptı. (K15, 41)

“ Tamam dedim problem bende (gülümsüyor) aslında sürece girmem ve güçlenmem benim terapiye başlamamla oldu. Terapiye başladıktan sonra ee şeyi hatırlıyorum her zaman terapistim de hatırlatır bana ben dedim burada olmamın bir sebebi var ve dedim bunu bilmiyorum ama dedim şu an tek hissettiğim şey önümde dedim üç yol var. Ya ben bu şeye devam edicem göz yumarak ee hani aynı şekilde kendimden vererek her şeyi yutarak susarak ya böyle devam edicem bu ilişkiye ki bunu istemiyorum bu yüzden burdayım dedim. İki yol kalıyor geriye dedim. Ya bitiricem ve gidicem ama buna şu an cesaretim yok dedim. Bir diğer yol şu an seçmek zorunda olduğum yol. Ben kendim değişicem, ben kendim olucam ve dedim ilişki nasıl şekillenirse öyle şekillenecek. Bitmesi gerekiyorsa bitecek, yanımda olması gerekiyorsa da yanımda olacak. Şu an dedim tek hissettiğim şey bu ve öyle de oldu. Terapiye başladıktan sonra ben eşimden beklediğim, ailesine karşı koymasını beklediğim sınırları ben eşimin ailesine karşı koymaya başladım. (K17, 32)

“ Dedim, "yo sakın olacağım." O sakinlikle kendime dönüp kendimi fark etmeye başladım. Onda da diyorum ya, bunların etkisi hep. İşte, avukat, mesela, bana şey dedi, "Ya istediğin zaman zaten boşanabilirsin." Bak, mesela, avukatın, psikoloğun bana söylediği şey, yani, boşanma bir opsiyondur, istediğin zaman boşanabilirsin. E, sakın ol ve gerçekten ne yapmak istediğine, gerçekten nasıl yol almak istediğine karar ver. Onların öyle bir etkisi oldu. (K5, 38)

6.2.3 Kurumlara Başvuru

Şiddet gören kadınların bir kısmı aile, arkadaş ve komşu vasıtasıyla ya da kendi çabalarıyla bir kuruma başvurarak mücadele ediyorlar. Bu kurumlar genellikle tesadüfen duydukları ya da kişisel ilişkilerinden dolayı bildikleri yerler oluyor. Kadınlar çok geniş bir yelpazede sosyal kurumlar, merkezler ve dayanışma grupları-

na başvuruyorlar. Görüştüğümüz kadınlardan bazıları devletin şiddeti önleme çalışmalarını tek bir kurum üzerinden yapmak üzere kurduğu ŞÖNİM ve ŞÖNİM'e bağlı sığınma evlerine başvururken bazıları ekonomik sorunlar ve çocuklarla ilgili maddi destek almak üzere buldukları ilçede Kaymakamlık, Sosyal Hizmet Merkezi, Belediye gibi kurumlara başvurmuşlar. Ayrıca İstanbul, Trabzon ve Mardin'de bulunan yerel örgütlere (Mor Çatı, Mor Dayanışma, Kamer, Yetişme Çağındaki Çocukları Koruma Derneği), dayanışma ağlarına, siyasi partilere ve partilerin kadın kollarına başvurmuşlar. Görüşmecilerimizin bazıları bu kurumlar arasındaki farkları bilmedikleri ve nereye gittiklerini tam olarak hatırlayamadıkları için başvurdukları yerlere "kadın masası, kadın kolları" gibi muğlak ifadelerle işaret ettiler.

Bunun dışında kadınlar çeşitli ihtiyaçları için kendilerine yardım edecek kurumların kapılarını çalmışlar. İş arayışına girenler İŞKUR'a, çocuklarının tablet gibi ihtiyaçlarını karşılamak için Milli Eğitim Bakanlığı'na, engelli raporu alabilmek için Sağlık Bakanlığına, babasının baskısından kurtulmak için üniversite cinsel şiddet önleme birimlerine, inançlarına uygun çözüm bulmak için Diyanet İşleri Başkanlığı'na başvuran görüşmecilerimiz de var.

Hukuki çözüm arayan kadınların çoğunun önce acil bir durumdan kurtulmak için polise başvurduklarını gördük. Kadınlar 6284 sayılı Kanun'un kabul edilmesinden önceki dönemde polise başvurduklarında evlerine ya da bir yakınlarına geri gönderildiklerini söylediler. Polisin kendilerini koruyamadığından ve şiddet gördükleri zaman gidecek yerleri olmadığından bahsettiler. Kanun kabul edildikten sonra ise polis kanun kapsamında uzaklaştırma kararı almak, koruma kararlarını uygulamak, kadınları sığınmağa yönlendirmek gibi görevlerini kanunen zorunlu olduğu için genelde yerine getirmiş. Fakat kadınlar polise başvurduğunda ortaya çıkan eksikler ve yanlış uygulamalar kadınların şiddetten uzaklaşabilmesini zorlaştırıyor. Bu kapsamda koruma kararların uygulanmasında gözlemlenen bir sorun, kadınların bu kararla-

rın polis tarafından yeterince takip edilmediğini görerek güvensiz hissetmeleridir. Örneğin koruma kararları aldırın bir kadın görüşmeci, bu kararların onu gerçekten koruyacağını, polisin gerekirse kapısında bekleyeceğini düşünmüş. Ancak koruma kararlarının kendisini yeterince korumadığını düşündüğü için bir aile apartmanına taşınmış (k27, 34). Şiddetten kurtulmayla ilgili kendisi bilgi sahibi olmayan ve arkadaşları vasıtasıyla polise başvuran bir diğer görüşmeci ise, uzaklaştırma kararından sonra kendisi aile evine giderken uzaklaştırma kararı verilen kocası ortak evlerinde yaşamaya devam etmiş:

“ Yani uzaklaştırma falan aldın mı?

C-Eşim uzaklaştırma bir kere aldı.

S-Peki sen mahkemeye gitmeden mi verdiler...

kim verdi uzaklaştırmayı polis mi?

C-Ha polis verdi işte... Bir ay verdi. Ben de

zaten köye gittim, annelere gittim, o da eve

geliyordu zaten. Ya kimse bir şey yapmıyor

valla. Ne polis ne bir şey... bilmiyorum işte.

(K20, 33)

Suç teşkil eden muameleye maruz kalmış kadınları polis savcıya da yönlendirebiliyor. Hukuki süreci başlatmanın ilk adımı polis olabildiği gibi, aile ya da çevreden bilinen özel avukatlar, ya da STK'lar da olabiliyor. Genellikle kadınların maddi kaynakları elvermediğinde STK'lar ve ilişkiye geçtikleri avukatlar kadınları baronun adli yardım birimlerine de yönlendiriyorlar.

“ Ben neden bilmiyorum, hani beni Mor

Dayanışma'ya yazdıran şey de neydi, onu da

bilmiyorum. Galiba orada sürekli keşfete mi

düştü, artık nasıl oldu, işte atıyorum kadın

platformlarına bakıyordum. Mor Çatı'yı da

takip ediyorum aslında, ama niyeyse Mor

Dayanışma'ya yazmak aklıma gelmişti. Mor

Çatı'dan önce onlara yazdım direkt. Hani hiç

Mor Çatı'ya da yazayım diye düşünmedim. Yani

şimdi şöyle de bir şey. Mor Çatı çok büyük bir

kurum ya, büyük bir artık dernek. Belki oraya

yazılan birçok şey vardır. Beni görmeleri biraz

zaman alabilir diye düşünmüş de olabilirim.

(K22, 30)

“Adli yardım aldım evet. Fakirlik kağıdı da aldım, sonra başvurduğum devlete. Avukat atadılar bana. Ben tuttum avukatı yani. Devlet avukatı verdi bana öyle. Onu da Mor Çatı’da duydum. Mor Çatı’yı da teyzem söyledi galiba bana, yanlış hatırlamıyorsam... İşte kadın sığınma evine gittim. Cumartesi akşamı gittim. Oraya girdik ama 9’da çıkış varmış 5’te içeri giriş varmış. Çalıştığım için de bana uymadı orası. (K13, 47)

“Bana bir kere ‘Boş ol’ dedi ya, normalde üç kere denmesi gerekiyor. Diyanet Yüksek İşleri Kurulu bilmemne bir şey varmış, neyse orayla konuştuk. (K15, 41)

“Bilmiyorum ama bizim burada Vilayet’te var. Orayı da ben bundan iki yıl önce, yeni yeni boşanmışım ya. O zamanlar gittim. Aradan iki yıl geçti, iki buçuk yıl geçti. O zamanlar insan hakları’na kadar başvurduğum, insan hakları, kadın hakları. (K8, 30)

“Kaymakamlık’a başvurduğum, Sosyal Hizmetler’e başvurduğum. Her yere öyle başvurduğum. (K18, 32)

Kurumlarla ilişkiler konusunda kadınların deneyimleri çok çeşitlilik gösteriyor. Kişisel bağlantılarla bile gidilmiş olsa başvurulan kişi ya da kurumun nasıl davranacağı önceden kestirilemiyor. Polis ve diğer devlet kurumları hakkında kadınların çeşitli önyargıları var. Bunların bazılarının dayandığı somut koşullar, deneyimler varsa da, bazen hiç beklemedikleri olumlu bir süreç de yaşayabiliyorlar. Polise başvurunun ve devamındaki hukuki sürecinin nasıl gelişebileceğine dair kadınların bir önbilgisi olmaması polislerin keyfi davranmasını da kolaylaştırıyor. Dolayısıyla kadınların deneyimleri, polise başvurunun sistematik ve öngörülebilir bir prosedür olmadığını gösteriyor. Araştırmaya katılan kadınlar arasında gizlilik kararı çıkartan kadınların deneyimlerinin farklılığı, kurumlara başvuru ile ilgili tutarsızlıkları yansıtıyor. Bir kadın hem çocukları hem de kendisi için kocası, babası ve abileri hakkında gizlilik kararı çıkarttırdıktan sonra kocasından boşanma aşamasına

geliyor ve çocukların geçici velayeti çocukların isteği doğrultusunda babaya verilmiş. Bu sırada çocukların gizlilik kararı devam ettiği için görüşmecimiz resmi işlemlerini yürütmekte zorlandığını dile getirdi. Bir başka kadın yaşadığı tecavüz olayından sonra şikâyet için gittiği savcıdan kendi durumunda koruma kararının çıkmayacağını öğrenmiş ve yılgınlığa düşmüş. Ancak aynı savcı kadını adli yardıma yönlendirmiş. Daha sonra adli yardım avukatı kadını bilgilendirmiş ve gizlilik kararını çıkarttırmış:

“Bu avukatım hemen başvurdu, ondan sonra gizlilik çıkarttırdı. Hani o şey, hani o Savcının olmaz, iyice terör olayı şu bu olması lazım dediği, gizlilik kararını da çıkarttırdı. (K11, 41)

Yasaları bildiği için kimseden yardım almadan ısrarlı takipçisi ile baş etmeye çalışan bir kadın gittiği şehri dilekçesine yazmıyor, takipçi oraya da gelip kadını ve ailesini rahatsız ediyor ama şehrin adı dilekçede olmadığı gerekçesiyle takipçiye uzaklaştırma kararını ihlalden işlem yapılmıyor.

Uygulamalarda görülen bu çeşitlilik ve keyfilik, kadınların adli yardım gibi kurumlar ile ilgili deneyimlerinde de göze çarpıyor. Nasıl bir avukatla karşılaştıkları, aldıkları adli yardım hizmetinin kalitesini ve dolayısıyla da kadınların deneyim ve değerlendirmelerini de etkiliyor. Kadınlar, adli yardımla ilgili sorulara genellikle başvurdukları spesifik konuda çözüm alıp alamadıklarını dile getirerek cevap veriyorlar. Boşanırken almak istediği nafakayı alamayan bir kadın hemen adli yardım avukatını suçluyor. Kadınlar, adli yardım avukatının eşinin tanıdığı çıkmasından, arayıp bilgi vermeyen avukatlardan, boşanma davasına giren adli yardım avukatının nafaka konusunun kendi alanına girmediğini söylemesinden şikâyet ediyorlar. Bir görüşmeci, başvurduğu baronun kalem memurunun sigortalı bir işte çalıştığı için adli yardım alamayacağını söylediğini anlatıyor:

“K24: Dava açtığım yerde işte sorduğunda bana kalem şey dedi, sen dedi sigortalı çalışıyorsun barodan sana avukat çıkmaz dedi...

Bana şey dedi sigortalı mı çalışıyorsun, evet sigortalıyım. Ama dedi barodan sigortalılara şey çıkmıyor avukat. Şimdi o kanun değiştirildi. Şu an veriliyormuş. Kim olursan ol özel avukat tutamazsan baro sana şey avukat çıkarabiliyormuş.

Soru: Kaç yılındaydı bu başvurduğun?

K24: 2018'de. (K24, 38)

Görüşmecimiz başvurduğu tarihte de 6284'e göre adli yardım alma hakkının bulunduğunu hala bilmiyordu. Dolayısıyla kadınlar, tesadüfi olarak elde ettikleri doğru ve yanlış bilgilerle çözüm ararken, karşılaştıkları memur, savcı ve avukatın inisiyatifleriyle yönlendiriliyorlar. Mevcut yasaların uygulanmasını teşvik edenlerle karşılaştıkça işleri kolaylaşıyor, ancak 6284'ün uygulanması konusunda bireysel veya genel siyasi iklimden kaynaklanan bir frenleme olursa, bu doğrudan kadınların hayatına yansıyor.

Avukatların da her zaman kadınların sorunlarına dikkatle yaklaştıkları söylenemez. Kadına yönelik şiddet konusunda bütüncül bir yaklaşımaya sahip olmayan avukatlar da kadınlara köstek olabiliyorlar.

Kadınlar en çok maddi yardım için kurumlara başvurmak konusunda bilgi sahibiler. Başvurdukları ŞÖNİM, Kaymakamlık ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan istedikleri hizmeti alamamaktan şikayet ediyorlar.

“Sadece bir defa oraya gittim. O zaman onlara yardıma ihtiyacım olduğunu, maddi olarak sıkıntıda olduğumu söyledim. Tamam evim var falan ama işim yok. Çocuklarım var ve çocuklarımın eğitim masraflarını karşılayamıyorum, dedim. Bana geri dönüş yapmadılar. Koruma için ne yapabilirim, eşim adresimi bulursa n'apabilirim? Yani bu konuda gerçekten çok yetersiz olduklarını gördüm. Çünkü kadınlar kuruluşlarda bile kaldıkları zamanlar sığınma evlerinde adreslerinin tespit edildiğini, bir şekilde öldürüldüğünü görüyoruz. Ben onlara sadece yardım talebi için gitmiştim. Yani benim için hiç değilse bir yönlendirin, ben iş bulana kadar en azından

çocuklarımın ihtiyaçlarını karşılayabileceğim. Onlar bana sadece bir tane adres verdiler. Kaldığım mahallenin sosyal hizmetleri var, oraya gidin, bizim yönlendirdiğimizi söyleyin, dediler. Yapabildikleri sade oydu. Oraya gittim. Kaymakamlığa gittim. Maalesef yardım etmediler. Milli Eğitim Bakanlığı'na kadar başvurduğum, hani çocuklarımın eğitim masraflarını karşılayacak bir kurum arıyorum sadece. Çünkü formalarını alamayacak durumdayım. İşim yok. En son sosyal hizmetlere gittim. Onlara söyleyebileceğim tek şey vardı; ya çocuklarıma bakabileceğim kadar yardım ya da çocukları size vermek zorundayım, babalarına veremem. Çocuklarımı alıp siz bakacaksınız yurtta. Orada bir dilekçe doldurdum. Bana birkaç gün sonra geri dönüş yaptılar. Evet, bizim amacımız çocuklar kendi ailelerinin yanında kalsın, yurtlara konulmasın. Çünkü ben zaten babalarına vermeyeceğim dedim, ya siz alıp bakacaksınız ya da bana yardım edeceksiniz iş bulana kadar. Ben sizden sadaka istemiyorum, sadece çocuklarımın eğitim masrafı için, forma alabilecek, kitaplarını alabilecek kadar. O zaman 500 lira, üç yüz üç yüz, altı yüz lira verdiler bana. Bir yıl boyunca iki çocuğum için 600 TL her ay yatırıyorlardı. Kaymakamlığa başvurduğumda bana “eşya yardımı yapabiliriz ama onun dışında hiçbir yardım yapamayız” dediler. İŞKUR'a başvurduğum. Birçok yere başvurduğum. Sayamayacağınız kadar yere başvurduğum, kurumlara. İş için başvurduğum. Kaymakamlık bile bana şey dedi “Sen bu kıyafetlerle buraya geliyorsun, sana kimse acımaz ki böyle.” (K10, 32)

Başka bir kadın her tür maddi yardıma muhtaç olmasına rağmen mahalle muhtarı sayesinde zengin bir adamdan ekmeğe yardımını aldıktan sonra çocuklara destek olan bir derneğin varlığından da tesadüfen haberdar oluyor.

“Dedim bu hastalıkta böyle olunca dedim ya ben de bir şansımı deneyeyim. Gittim oraya dedim böyle, böyle dedim. Ben sizi tanıyorum dedim. Hatta dedim muhtarlığınızda dedim ben size oy vermiştim dedim. Bana dedim yiyecek paketi bile verdiniz Ramazan'da. Allah

razı olsun dedim. Böyle dedim ekmek şey yapıyormuşsunuz. Bana da dedim bayat da olsa ben razıyım dedim ben eşimden ayrıyım dedim üç yıldan beri dedim. Çocuklarım dedim var dedim. Bana da verir misin? (K19, 38)

6.3 Yeni Hayat Kurma

“ Hayatıma kavuşmuşum, böyle cezaevindeymişim, eski hayatıma kavuşmuşum gibi hissediyorum. ” (K5, 38)

Konuştuğumuz birçok kadın aile içinde kalmaya çalışırken ya da kendini kurtarmak için mücadele ederken çeşitli destek mekanizmalarına başvuruyorlar. Bunların bir kısmı kadını aile içinde tutarken, diğer bir kısmı kadınları yeni hayat kurmaya teşvik ediyor ve bu yolu açıyor.

Boşanmak, hayatının önemli bir kısmı evlilik hayali kurmak ve evli olmakla geçmiş kadınlar için önemli bir dönüm noktası oluyor. Ancak görüştüğümüz kadınlar boşanmayı genellikle akıllarına en son noktada getiriyorlar. Evliliği yürütmeye çalışmak, kocayı iyileştirmeye çalışmak, ailenin desteğiyle kocanın yola geleceğini ummak kadınların öncelikle başvurdukları yöntemler. Böyle bir umut yüzünden şikayetçi olmamayı, darp raporu almamayı tercih eden kadınların durumunu “Adalete Erişim” raporumuzda tartışmıştık. Ancak boşandıktan sonra evlilik içinde kalma arzularını eleştiren, kavuştukları özgürlüğü dile getiren kadınlar da var:

“ Ya şimdi onu görmemek, ondan sonra ne bileyim ben, o yönden çok rahatım. Diyorum ya Allah’a hamdolsun, maddi olarak da, kızım çalışıyor, kiramızı veriyoruz, hiç kimseye muhtaç değiliz, Allah’a şükürler olsun çok iyiyiz. ” (K12, 62)

Görüşmecilerimizin çoğu boşanmanın kolay olmadığını baştan biliyor. Kimisi bu istekleri yüzünden daha çok şiddete maruz kalacaklarını, kimisi ise kocanın maddi olarak onları cezalandıracağını tahmin ediyor. Bu yüzden boşanma

da strateji gerektiriyor. Bazı görüşmeciler çok hızlı karar verip adliyeye giderek hem uzaklaştırma kararı çıkartabiliyor hem de boşanma davası açıyor. Bir görüşmecimiz ise şiddetten kurtulma stratejisi olarak önce maddi nedenlerle anlaşmalı boşanma yoluna gidiyor sonra da gizlice evi terk ediyor. Kadınlar yeni hayat kurmak için hem hukuku farklı biçimlerde kullanıyorlar hem de yaratıcı taktikler geliştiriyorlar:

“ O boşanmazdı benden de... borçlar falan vardı... Kızım işte avukat olunca dedi ki anne senin borçlarından dolayı o da gider, aç kalırız dedi. Öyle boşandık. Bir ara boşanmışken bir arada oturduk. Ondan sonra ben ev buldum, ansızın çıkınca şok oldu yani. Yoksa o imkanı yok. Çünkü ben bakıyordum, boşanmazdı. ” (K12, 62)

Ancak boşanmak için önce kadınların kendi ayakları üzerinde durup bir yaşam sürdürebilir güce sahip olmaları gerekiyor. Bu yüzden birçok kadın kendilerini yeni bir hayat kuracak kadar güçlendirmek için çeşitli yollara başvuruyor. Kimisi evliliği boyunca kendini ihmal ettiğini düşünüp kendine bakmaya başlıyor, kimisi ise “kötü gün akçesi” biriktirmeye çalışıyor. İş sahibi olmak yeni hayat kurmayı oldukça kolaylaştırıyor. Düzenli maaş alabildiği bir işe girdikten sonra mücadeleye giren veya kurum desteğiyle ya da kendi başına boşanma sürecine başlayan kadın görüşmecilerin deneyimleri ekonomik bağımsızlığın önemini gösteriyor:

“ Sonrasında işte dediğim gibi bir ev tuttum kendime. 1+1 bir ev buldum, ev tuttum. 3-5 parça abim bir şeyler yolladı en büyük abim. O zaman site görevlisi miydi neydi? Bir şeydi. Yöneticilik gibi bir şey yapıyordu. İşte o birkaç parça eşya gönderdi bana. Ablam bana birkaç parça bir şeyler verdi. Öyle, öyle, öyle, öyle yavaş yavaş toparlandım. Çalışıyordum. Yani çok zor günler yaşadım mı? Yaşadım. Hani ayrıyken de çok yaşadım. Ben geceleri tek başıma hani gece dediğim akşam tek başıma asla dışarı çıkmaya cesaret edemezdim. Karanlık korkum vardı benim. Ben yalnız yaşamaya başladığıktan sonra mecbur kaldım. ”

Yani o korkularım halen var mı? Var. Ama ben o korkuları arkamda bırakmak zorundaydım. (K24, 38)

Bazı görüşmecilerimiz kendi el becerileri ile ürettikleri aksesuarları ve el işlerini satarak ya da bunları toptan alıp perakende satarak kendilerine iş yaratmayı başarıyor. Bazı görüşmeciler ise bu işin yanında eğitimini aldıkları ya da kendilerini geliştirdikleri konularda eğitim vermeye de başlıyor.

“**İlk satış yaptığım şeyler havlu oldu. Havlu gittim aldım. 300 liraya o zamanın parasıyla şimdilik 3000 liralık, 3000, 4000 liralık bir şeydi, havlu aldım. Eşimin zulmünü bilenler çoktu mahallede. Konu komşu hep biliyorlardı. Havlumun getirdiğim gibi sattım. Anında o gün hepsi tükendi. Komşular beklermiş beni. Bu kadın çocukları için yapıyor, biliyorlardı. Anında sattım. Elimde sermayem oldu. Bir de hamal alacak param oldu ve elimde birkaç kuruş da çocuklarım için param oldu. Biraz kendime güvenim geldi.** (K7, 53)

Kadınlar için bazen işe girmek koca ve aile şiddetinden kurtulmaya yetmiyor. Görüşmecilerimizin içinde evden kaçıp kendine gizlice ev tutan, başka bir şehirde sıfırdan hayat kurmaya çalışan kadınlar var. Ancak boşanmadıkları sürece bu genellikle geçici bir çözüm oluyor. Bazı kadınlar ise kocayı evden atabiliyor. Bu zaten çocuk sorumluluğundan kaçmak isteyen kocaların işine gelebiliyor. Kocasını için uzaklaştırma kararı aldırarak bir kadın bu durumu şöyle ifade ediyor:

“**Uzaklaştırma kararı bittikten sonra tekrar eve geliyordu. Zaten uzaklaştırması olduğunda da öyle geliyordu ama cezası vardı ama geliyordu adam. Gelirdi eve ama arada gelmezdi. Arada geliyordu. İşte başka şehre gitti uzaklaştırması olunca. Öyle uzaklaştı gitti.** (K19, 38)

Çocukların varlığı kadınların evlilikte kalma nedeni olabildiği gibi, bazen de onlar sayesinde harekete geçebildiklerini yukarıda ifade etmiş-

tik (bkz. 3.1.2. bölüm). Çocuklardan bazıları büyüdüklerinde annelerine hukuki ya da maddi ve manevi destek vererek yeni hayat kurmalarında etkili olabiliyor.

“**Sonra babam vefat ettikten sonra küçük kızım da fakültesini yeni bitirmişti. Söyledim, dedim sen mi beni boşarsın ben mi başka bir avukat bulayım. “Anne ben seni boşarım” dedi.** (K12, 62)

“**Mesela ben, oğlum okulu kazanmıştı. Hukuk fakültesini kazanmıştı. O yavaş yavaş hocalarına bazı bilgiler soruyordu. Ha adli süreci biraz da çocuklarımdan öğreniyordum mesela. Ne yapmam gerekiyor. Ama a ben yanaşmıyordum bunu yapmak için. Çocuklarım bana yol gösteriyordu. Mesela, kızım öğrenmişti. Benim mal varlığına tedbir koymam gerekiyordu.** (K7, 53)

Yeni hayat kurulsa bile yaşanmışlıklar birçok kadının kendilerini mutlu hissetmelerini engelliyor. Bazı kadınlar boşanıp yeni hayat kursalar bile hala boşanmanın bedelini erkeğin üzerlerine ceza olarak bıraktığı borçlarla ödüyorlar. Bazıları ise evli bir kadın olmak, evli bir hayat sürmek için çok fazla emek vermiş olmanın yorgunluğunu yaşıyorlar:

“**Ya yorgunum, onu diyebilirim... Sadece dinlenmek istiyorum. Senelerin yorgunluğu çünkü. Unutmak istiyorum, unutamıyorum. Hak etmedim diyorum bu yapılanları (ağlıyor) işte ne bileyim. Hala ben sindiremedim. Hala sindiremedim yaşadıklarımı. Çocuklarım da unutmamı istiyorlar ama unutamıyorum, mümkün değil. Yani sürekli dile getiriyorsun diyorlar. Dile getirdikçe hatırlıyorsun diyorlar ama 26 senem geçti. O evliliğe emek ettim. 26 seneyi böyle bir çırpıda, hani sürekli bitirmeye çalışan bir eş var karşımda ve ben sürekli toparlamaya çalışıyordum o yuvayı. Olmadı olmadı olmadı. Şu anda emeklerime acıyorum. Bilmiyorum duygularım o kadar karışık ki. Hem kendime kızıyorum, neden bu kadar fedakârlık yaptım, keşke yapmasaydım dediğim çok pişmanlıklarım var. Ama bir**

tarafından da vicdanım rahat diyorum, kendimi o şekilde avutuyorum. Ben diyorum, elimden geleni yaptım bu yuvayı kurtarmak için, yarın öbür gün Allah'ın huzuruna çıktığım zaman ben bir şeyin hesabını inşallah vermeyeceğim diyorum. (K7, 53)

66 Tabi ki canımı acıtıyor. Şu acıtıyor. Karşımda, evimde hakkımı alamadım. Hiçbir şekilde alamadım. Hiçbir şey alamadım ya. Borçlu çıkarttılar beni oradan, biliyor musunuz? Ben mesela sizin yanınıza girip sigortalı çalışmam. İcra var üstümde. Hiçbir

yere adıma bir şey yapamam. Diğer tapusu olmayan evde yapıldığından beri kaçak yaptık, oturuyoruz diye borçlu çıkarttılar beni oradan. Hep dediklerini yaptı. Ne dediyse yaptı. Yaptı ya. Yaptı yani. (K2, 44)

Tablo 9, araştırmaya katılan kadınların şiddetle karşılaştıklarında neler yaptıklarını gösteriyor. Kadınlar şiddetle mücadele etmek için farklı yöntemler deniyorlar. Bu yöntemler bazen birbirlerini kronolojik olarak takip ederken bazen de aynı anda başvurulmuş yöntemler olabiliyor.

Tablo 9. Kadınların Çözüm İçin Yaptıkları

Çözüm için		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
İlişkide kalmak	Aileyle çözüm																													
	Kocayla çözüm																													
	Saklanarak																													
Mücadele etmek	Tek başına																													
	Aile-Arka-daş desteği																													
	Dışardan psikolojik yardımla																													
	Polis																													
	Kurumsal destek																													
Yeni hayat kurmaya doğru	Hukuksal yardımla																													
	Ekonomik bağımsızlık için ¹																													
	Yetişkin çocukla																													

¹ Ekonomik bağımsızlık için mücadele eden kadınlar ev kadını olup süreç içinde ekonomik bağımsızlığını elde ederek yeni hayat kuran kadınları gösteriyor.

“

Araştırma, kadınların yaşadıkları şiddetten kurtulmak için çeşitli yollara başvurduklarını gösteriyor. Bunlardan en etkilisi darp raporu alıp polise gitmek ve uzaklaştırma ya da daha farklı koruma kararlarının alınmasını sağlamak. Ancak birçok kadın bu noktaya gelmeden sorunlarına evlilik içinde çare bulmaya çalışıyor. Kadınlar bazen boşanmaya hazır hissetmedikleri ve bu adımı atma konusunda acele etmek istemedikleri için kurumlara başvurarak çözüm aramakta gecikiyorlar. Bazı kadınlar ise yaşadıkları sorunları kendi aldıkları eğitimlerden edindikleri bilgilerle ya da dirayetleri sayesinde çözebileceklerini düşündükleri için kurumsal destek aramıyor. Araştırma ayrıca başvurulan resmi mercilerin yaklaşımının keyfi olduğunu ve kadınlara güven vermediğini gösteriyor. Şiddet durumunda polise başvurmak 6284 uygulandığı sürece çözüm ve destek getirirken, bazen de keyfi uygulamalarla yeni sorunlara kapı aralıyor. Israrlı takipten şikâyet etmek için polise başvuran bir kadını, polisin yerli yersiz araması buna bir örnek. Savcı, baronun kalemi, polis gibi merciler ya yasayı bilmediklerinden ya da kadınların durumunu anlamaya çalışmadıklarından kadınları yanlış yönlendirebiliyor. Araştırma, kadınların boşanmayı göze aldıktan sonra giriştikleri mücadelenin zor olduğunu ve boşandıktan sonra bazılarının istedikleri yeni bir hayata kavuşabildiklerini, bazılarının ise kendilerini arafta hissettiklerini gösteriyor.

SONUÇ

1. Kadınlar ne yaşıyorlar?

Bu araştırma kadınlara yönelik şiddetin çok çeşitli araçlarla ve biçimlerde uygulandığını gösteriyor. Bu araçların çoğu kadın erkek eşitsizliğine dayanan toplumsal normların parçası olarak normal kabul ediliyor. Kadınların bütün ihtiyaçları, arzuları, ümitleri de toplumda ideal olarak dayatılan ataerkil aile normları içerisinde olduğu için kadınlar çok uzun süre yaşadıkları şiddetin adını koyup şiddetten çıkış yolu aramıyorlar.

Hayatın her alanı toplumsal normlarla şekillendiği için kadınlar hayatın her alanında şiddet görebiliyorlar. Böylece şiddetin türleri fiziksel şiddetten psikolojik şiddete, ekonomik şiddetten cinsel şiddete kadar değişebiliyor. Hangi şekilde şiddet görürlerse görsünler, kadınlar itiraz ettikçe erkek şiddeti artıyor. Ancak kadınlar bir kez yaşadıkları şiddete baş kaldırmaya başlayınca şiddeti kabul etmeleri gittikçe zorlaşıyor. İtiraz etmek aynı zamanda yaşadıklarını dile dökmek anlamına geliyor. Kadınlar anlattıkça yaşadıklarını daha iyi analiz ediyor, bunları anlatacak dile de kavuşuyorlar.

Bazı şiddet biçimleri hayatın içine yayılmış bir şekilde yaşanırken kadınlar bu saldırıları ön görüp bunlara karşı çeşitli baş etme yöntemleri geliştirebiliyor. Bazı şiddet biçimleri ise ağırlığı, bağlamı ve öngörülemezliği gibi nedenlerle kadınların üzerinde gözle görülür fiziksel ya da duygusal etkiler bırakıyor. Uzun süre hatırlanıyor, bazen de kadınları içinde yaşadıkları şiddetten kurtulma eşiğine getirebiliyor.

2. Failler

Araştırmaya katılan kadınların neredeyse tamamı koca ve partner tarafından şiddete maruz bırakılmışlar. Karşılaştığımız şiddet anlatılarının tamamında erkekler aile içinde ve dışında kendilerini kayıran toplumsal normlara yaslanarak şiddet uyguluyorlar. Kocadan partnere, abiden babaya kadınlara ilişkili olan tüm erkeklerin kadına şiddet uygulayabildiğini araştırma ortaya koyuyor.

Aile içindeki diğer failler de toplumun onlara yüklediği rolleri yerine getirerek kadınlara şiddet uyguluyor, ya da şiddet gördükleri zaman onları çikışsız bırakarak köstek oluyorlar. Babalar, anneler, kayınvalideler, yani kadınların destek görmek istedikleri güçlü aktörler, genellikle şiddetin faili olarak karşılırlarına dikiyorlar. Araştırma, eşitsizlik rejimi içinde kadının üzerinde hak iddia eden herkesin kadına yönelik şiddetin faili olabildiğini gösteriyor.

3. Eşikler

Şiddetin toplum tarafından onaylanmasının ya da görmezden gelinmesinin bir sınırı var. Yaşadıkları şiddet o sınırı aştığı zaman kadınlar şiddetin adını koyuyorlar ve çözüm arayışına giriyorlar. Kadınlar eşik noktasına geldiklerinde şiddetle baş etme yöntemlerinin yetmediğini fark ediyorlar. Kadınları eşiğe getiren şey çoğu zaman süregelen şiddete eklenen ortak evin satılması, çocuğa yönelen şiddet ve aldatılma gibi faktörler oluyor. Bu durumlarda kadınlar şiddeti çekmemeye karar veriyorlar.

Elbette toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çok çeşitli sonuçlarıyla karşılaşan kadınlar hayatları boyunca birden fazla eşiğe gelebiliyorlar, ya

da her zaman eşikte yaşıyorlar. Katı toplumsal normlar içinde zorla evlendirilen ve ona çıkış sağlayacak herhangi bir desteği olmayan kadınlar hiçbir zaman eşige gelemeyebiliyorlar. Bu noktada kadınlar şiddete uğradıklarını ailelerine, çevrelerine ve başvurdukları kurumlara söylemek için kendilerinin kesin olarak haklı bir yerden konuştuklarından emin olmak istiyorlar. Bu da toplumun eşitsizlik rejimi içinde kadınlara yüklediği başka bir yükümlülük oluyor.

4. Destek / Köstek

Bütün bir toplumsal yapının kayırdığı erkek şiddetinden kadınların kendi başlarına kurtulmalarının çok zor olduğu araştırmada açıkça ortaya çıktı. Şiddetten kurtulmak için kadınlar bu alanda hizmet veren kurumlara başvurmak zorundalar. Ancak bu başvuruyu bile yapmak kadınlar için kolay olmadığı için bu noktaya gelene kadar çeşitli desteklere ihtiyaç duyuyorlar. Sosyal Hizmetler gibi ara kurumlara erişimin zor olduğu durumlarda bu destek genellikle geleneksel yapılardan gelmek durumunda. Araştırma kadınların şiddete katlanıp katlanmamalarını yaşadıkları ortamda yani aileden, çocuklarından, komşularından ya da arkadaşlarından bulabilecekleri desteğe bağlı olduğunu gösteriyor.

Aile ve komşu gibi toplumsal olarak tarif edilmiş bağlar kadınlar için destek olurken onları aynı toplumsal yapının yani ailenin içinde tutmakla da görevli oldukları için kadının evlilikten çıkmasının önünde engel de teşkil edebiliyorlar. Kadınların en yakınında olan aile ve akraba gibi geleneksel destek kaynaklarının hiçbir şey yapmaması kadınlara başlı başına köstek teşkil ediyor. Ayrıca aile büyüklerinin kadına destek verdiği durumlarda aile içindeki iktidar ilişkileri yeniden inşa ediyor ve kadının hayatı yine kontrol altında tutuluyor.

Sonuç olarak, şiddete uğrayan kadınların başvurabilecekleri yer az olduğu gibi buralara onları ulaştıracak destek de çok az. Aileden gelen

destek koşullu, diğer yakınardan gelen destek ise geçici ve ürettiği çözümler çok sınırlı. Ancak yine de kadınların yakınlarından, özellikle arkadaşlarından gördükleri destek ve dayanışma hayat kurtarıyor.

5. Şiddetin Tanımı

Kadınların şiddete dair bilgi ve bilinç kazandıracak sistematik kaynaklar oldukça az. Kadınlar toplumda şiddetle mücadele edildiği ve edilebileceği bilgisine dahi sahip değiller. Kadınların şiddete dair bilgi kazanmaları tamamen tesadüflere bağlı. Kolay erişebilecekleri bilgi kaynaklarının olması şiddet gören kadınların eşige gelmesinde etkili oluyor. Eşige gelen kadınlar için de bu bilgi kaynaklarının hayat kurtarıcı olduğu bu araştırmadan da anlaşılıyor.

Kadınlar başvurdukları kurumlardan, televizyondan, aldıkları terapidenden, başka kadınlardan ve aldıkları eğitimden dayak, dövme gibi geleneksel şiddet tanımlarının yerine şiddet kavramını kullanmayı öğreniyorlar. Bu kavramın öğrenilmesi, şiddeti toplumsal hayatın içinde kabul edilebilir durumlar olmaktan çıkarıp karşı durulması gereken bir sorun haline getiriyor. Feminist bir şiddet söylemi aynı zamanda kadınların şiddetle mücadele edecek bir faillik kazanmasını da sağlıyor.

Feminist kurumlara başvurarak şiddet kavramını öğrenen kadınlar bu kavramı tüm geniş bağlamıyla içselleştiriyorlar ve bu karşılaşmalarla şiddetle mücadelenin alanı genişliyor.

6. Çözüm Yolları

Kadınlar ailede, evlilikte ya da ilişkilerinde şiddetle karşılaştıklarında genellikle uzun süre katlanıyorlar. Toplumsal normların dayattığı aile olma mecburiyeti kadınları bu noktada tutuyor. Bu yüzden kadınlar, yaşadıkları şiddetin fazla olduğunu düşünseler bile aile içinde çözmek

istiyorlar. Elbette kadınlar şiddete katlansalar bile çeşitli yollarla evin içindeki şartları ve güç dengesini değiştirmeye çalışıyorlar. Ancak yaşadıklarının toplumsal normların sınırını aştığını ve şiddete karşı koymakta tamamen haklı olduklarını düşündükleri zaman harekete geçiyorlar.

Kadınların aile ya da geleneksel bağlar içinde şiddete karşı etkili bir destek bulmaları zor olduğu için başka çözüm yolları aramaya çalışıyorlar. Bu yolların hiç birine tam güvenemedikleri için birden çok biçimde şiddete karşı çıkmaya çalışıyorlar. Polis başta olmak üzere çeşitli devlet kurumlarına başvurmak, psikolojik terapiyle kendini güçlendirmeye çalışmak, kadın STK'larına başvurmak ve hukuksal destek bulmak el yordamıyla buldukları yöntemler olarak öne çıkıyor.

Görüştüğümüz kadınların büyük bir bölümü 6284 sayılı kanundan yararlanarak çeşitli koruma kararları çıkartmışlar. Araştırmaya katılan kadınların çoğunun İstanbul Sözleşmesi sonrası polis ve diğer başvuru mercilerinde yaşadıkları deneyimler olumlu bir şekilde değişmiş. Ancak 6284 sayılı yasanın getirdiği koruyucu tedbirler, uygulayıcının inisiyatifine göre daha etkin veya daha az etkin şekilde kullanılabilir. Araştırma, kadınların hayatta kalma ve yeni bir hayat kurabilmeleri için, yaşadıkları toplumsal yapıyı iyi tanıyan ve bu yapının getirdiği mecburiyetlerin yerine geçecek hizmet, destek ve dayanışma mekanizmalarına ihtiyaç olduğunu gösteriyor.

EK-1. KADINLAR PROFİL TABLOSU

Şehir	Yaş	Meslek/iş	Eğitim	Evlilik Durumu	Çocuk sayısı	Nerden şiddet görmüş?	Nereye Başvurmuş?
İstanbul	41	Kuran kursu öğretmeni	Lisans ilahiyat öğrencisi	Boşanmış	2	Koca	Savcı, Mor Çatı, Baro
İstanbul	47	Aşçı	İlkokul	Boşanmış	2	Koca	Mor Çatı/Adli Yardım
İstanbul	47	Tekstilde çalışmış	Okur-yazar değil	Boşanmış	3	Koca	Mor Çatı
İstanbul	32	Hasta bakıcı	İlkokul terk			Koca	Şönim, aile avukatı
İstanbul	62	Çalışmıyor	Lise	Boşanmış	2	Koca	Polis
İstanbul	35	Bulaşıkçı/Temizlik	Lisans	Boşanamama		Koca, baba, üvey amcasının arkadaşı, kocasının akrabaları	Kurum olarak hiçbir yere. Ablası, kocasının ailesine söylemiş
İstanbul	41	Editör, öğretmen	Lisans	Boşanmış	3	Koca	Kadın akrabalar
İstanbul	38	Çalışmıyor	Suriye'de 7 sene okumuş, ama Türkçe okuma yazma bilmiyor	-	-	Koca	Başvurmamış
İstanbul	32	Sağlık Personeli	Lisans	Boşanamama	1	Koca	Özel avukat
İstanbul	30	Öğrenci	Lisans	Bekar	-	Partner	Polis, Savcılık, Siber Suçlar
İstanbul	44	Ev temizliği	Lise	Boşanmış	1	Koca	Başvurmamış
İstanbul	32	Editör	Doktora yapıyor	Boşanmış	1	Koca, partner, aile	Avukat/Polis
İstanbul	39	Ev temizliği, çaycılık	İlkokul	Boşanmış	2	Koca	Kadiköy baro
İstanbul	38	Tekstilde işçi	Dışardan orta liseye de devam edecek	Boşanmış	2	Koca	Polis
İstanbul	34	Instagam'da ev yemeği satıyor	Lise	Boşanmış	2	Koca	Adli yardım
İstanbul	22	Öğrenci	Lisans	Bekar	-	Aile	Başvurmamış
Mardin	38	Akademisyen	Doktora yapıyor	Boşanmış	2	Koca	Avukat
Mardin		ASP'de çalışıyor	Ortaokul	Boşanmış	2	Baba, koca	Adli yardım, polis
Mardin	38	Yok/çalışmıyor	İlkokul terk	Boşanama	3	Koca	Adli yardım ve avukat
Mardin	17	Öğrenci	Lise	Bekar	-	Tanımadığı bir erkek, aile ve akrabalar	Polis
Mardin	43	Yok/çalışmıyor	İlkokul	Evli	4	Koca	Başvurmamış
Mardin	40	Çocuk Esirgeme Kurum'nda memur	Lise	Boşanamama	-	Koca	Başvurmamış
Mardin	30	Öğretmen	Lisans	Bekar	-	Sokak tacizi	Polis, Savcılık
Mardin	33	Ev temizliği	Okur-yazar değil	Boşanamama	3	Koca	Belediye Kadın Dayanışma Merkezi
Trabzon		Ziraat teknikeri	Ön lisans	Evli	2	Koca, baba, abi	Başvurmamış
Trabzon	55	-		Evli	2	Koca	Hastane
Trabzon	38	Yok/çalışmıyor	Ortaokul	Boşanmış	3	Koca	Sosyal yardım Yetiştirme Çağındaki Çocuklar
Trabzon	32	Yok/çalışmıyor	Lise	Evli	2	Koca	Sosyal yardım
Trabzon	30	Kuaför salonunda işçi	Lise	Boşanmış	1	Koca, kayınpeder	Jandarma, savcı, kaymakam, vali, basın, Müge Anlı

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı
Kocatepe Mah. Cumhuriyet Caddesi, Cumhuriyet Apartmanı
No.:17 Kat 5 – D: 11, Beyoğlu İstanbul
Tel: (212) 292 52 31-32 www.morcati.org.tr

